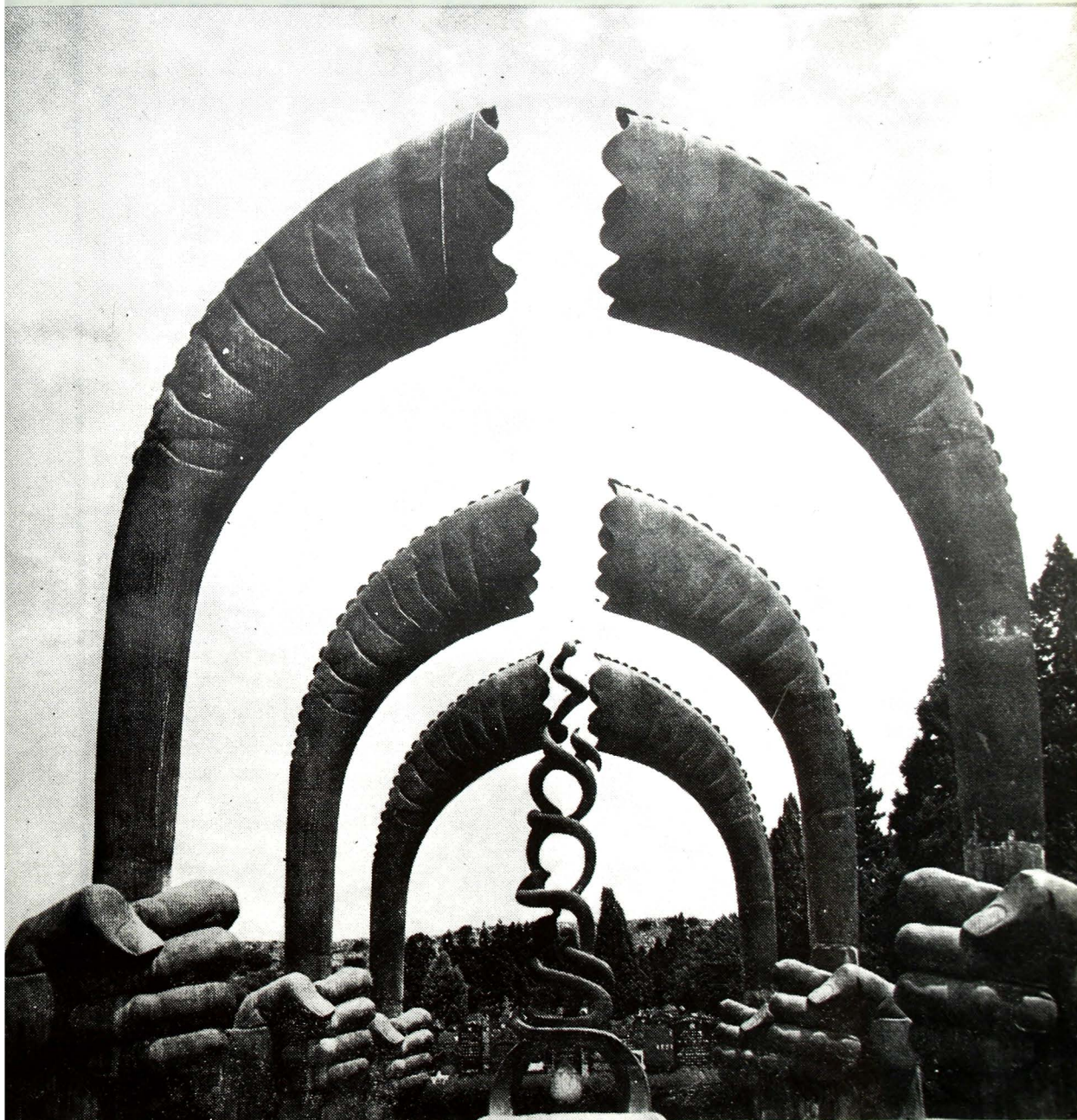

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ 28 ● ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1980 ● ΝΙΣΑΝ 5740

קרא בגרון אל תחשך בשור הרם קולך

«Αναβόησον δυνατά, μή φεισθῆς· ὕψωσον τὴν φωνήν σου ὡς
σάλπιγγα...», (Ἡσαΐας, 58: 1).

«...ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΑ ΟΥΚ ΕΥΔΟΚΗΣΕΙΣ»

Κάθε χρόνο, αυτό τό μήνα, τιμάμε τή μνήμη τῶν ἀδελφῶν μας, πού χάθηκαν στά ναζιστικά στρατόπεδα συγκεντρώσεως. Τιμάμε τή μνήμη ὄχι μόνο τῶν 6.000.000 ὁμοθησέσκων μας, ἀλλά ὅλων ὅσοι, χωρίς διάκρισι φυλῆς ἢ θρησκεύματος, ἔχασαν τή ζωή τους ἄδικα, ὕπουλα κι ἀπάνθρωπα. Ὅλων ὅσοι ἔχασαν τή ζωή τους, γιατί ἦταν ἐξ ὀρισμοῦ ἀντίθετοι ἢ ἐθεωροῦντο ἐχθροί πρὸς τή φυλετική «κοσμοθεωρία τοῦ Γ' Ραϊχ», ἢ ἀπλῶς ἐπειδὴ γεννήθηκαν Ἑβραῖοι.

Τιμάμε τή μνήμη αὐτῶν τῶν συνανθρώπων μας ὄχι μέ αἰσθήματα μνησικακίας ἢ ἐκδικήσεως. Τήν τιμάμε σάν ὑπόμνησι πρὸς τό σύνολο τῆς Ἀνθρωπότητος γιά τό ποῦ μπορεῖ νά ὁδηγήσῃ ὁ ἀλόγιστος φανατισμός καί ἡ ἀνεξέλεγκτη ἀπελευθέρωσις τῶν κατωτάτων καί τῶν πιά ταπεινῶν ὁρμῶν τοῦ ἀνθρώπου.

Πιστεύουμε ὅτι ἡ Ἀνθρωπότητα καί οἱ μεταγενέστερες γενιές πού τήν ἀποτελοῦν πρέπει πάντα νά στέκωνται μέ προσοχή στό αἶσχος τῶν ἐγκλημάτων τοῦ Χίτλερ καί νά παίρνουν μαθήματα. Μαθήματα, τά ὁποῖα θά βοηθήσουν στό νά διώξουμε τή μισαλλοδοξία, τό φανατισμό, τίς προκαταλήψεις. Μαθήματα, τά ὁποῖα θά ὁδηγήσουν στό σεβασμό τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ζωῆς ἀλλά καί τοῦ πιστεύω του.

Κάθε χρόνο, αυτό τό μήνα, πού τιμάμε τή μνήμη τῶν ἀδελφῶν μας, κοιτάζουμε τοὺς συνανθρώπους μας βαθειά στά μάτια καί προσευχόμαστε στό Θεό τῶν πατέρων μας λέγοντας:

«Ὅτι, εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἄν,
ὀλοκαυτώματα οὐκ εὐδοκήσεις» (Δαυΐδ).

Ὁ Θεολογικός προβλη- ματισμός γύρω ἀπὸ τὸ Ὁλοκαύτωμα

Ἡ Θλιβερή, ὅσο καί τραγική ἐπέτειος τοῦ Ὁλοκαυτώματος, πέρα ἀπὸ τὸ ἱερό χρέος τῆς ἀναμνήσεως, θά πρέπει νά ἀποτελεῖ γιὰ ὁλόκληρη τὴ μεταπολεμική Ἀνθρωπότητα μιὰ πρόκληση γιὰ ἐνδοσκόπηση, γιὰ προβληματισμό, γιὰ αὐτοέλεγχο καί περίσκεψη.

Ἐάν τὸ κάθε ἱστορικό συμβάν περιέχει καί κάποιο δίδαγμα ἢ μήνυμα γιὰ τὸν ἄνθρωπο, δέν εἶναι δυνατόν τὸ Ὁλοκαύτωμα, τὸ συνταρακτικότερο σύγχρονο γεγονός τῆς ἱστορίας τῆς πολιτισμένης Ἀνθρωπότητος, νά μᾶς ἀφήνει ἀπαθείς.

Τὸ ἄρθρο πού ἀκολουθεῖ (ἀναδημοσίευση ἀπὸ τὸ διμηνιαῖο περιοδικό «Christian Attitudes on Jews and Judaism», τοῦ Institute of Jewish Affairs, τεύχος No 58), εἶναι τοῦ αἰδεσιμότατου Peter Gilbert καί καλύπτει ἀπὸ πολλές ἀπόψεις τὴν ἀνάγκη τοῦ ἐσωτερικοῦ προβληματισμοῦ. Ὁ ἐπιφανὴς Καναδὸς Θεολόγος ἀντιμετωπίζει εὐθέως τὸ θέμα Ὁλοκαύτωμα, ἀπὸ τὴ σκοπιά τοῦ σκεπτόμενου σύγχρονου ἀνθρώπου. Δέν φοβᾶται νά ἀποκαλύψει τὰ καυτὰ θεολογικά προβλήματα, νά διαλογισθεῖ γύρω ἀπ' αὐτά καί τέλος, παρὰ τὴ θλίψη καί τὸ πένθος πού σκορπᾷ τὸ θέμα Ὁλοκαύτωμα, νά καταλήξει σέ κάποια θετικά καί ἐλπιδοφόρα συμπεράσματα.

Ὅταν τὸν παρελθόντα Ἰούλιο ἤμουν στὸ Ἰσραήλ, οἱ δύο ἐμπειρίες πού μοῦ προκάλεσαν τὴ μεγαλύτερη ἐντύπωση ἦσαν: πρῶτον ἡ ἐπίσκεψή μου στὸ Τείχος τῶν Δακρύων καί δεύτερον, ἡ ἐπίσκεψή μου στὸ Γιάντ - Βασσέμ.⁽¹⁾ Καί στίς δύο περιπτώσεις συγκινήθηκα βαθύτατα.

Στὸ Τείχος τῶν Δακρύων ἦλθα ἀντιμέτωπος μὲ τὴν ἱστορική πραγματικότητα τοῦ ἐβραϊκοῦ λαοῦ. Ἐδῶ ἦσαν συναθροισμένοι Ἑβραῖοι κάθε κοινωνικῆς τάξης καί ἀπὸ κάθε σημεῖο τοῦ κόσμου, στὸ χῶρο ἐκεῖνο πού ἐγινε τὸ ἐπίκεντρο τῆς ἐβραϊκῆς ζωῆς καί εὐλάβειας, ὅχι μόνον ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς καταστροφῆς τοῦ Ναοῦ τὸ 70 μ.Χ., ἀλλὰ καί ἐπὶ 1000 χρόνια ἐνωρίτερα, ἀπὸ τίς ἀρχές τῆς μοναρχίας, ὅταν ὁ Δαυὶδ ἐξαγόρασε τὸ ἀλώνι τοῦ Ὁρνά⁽²⁾, ὡς τὴ μελλοντικὴ τοποθεσία τοῦ Ναοῦ πού ἔμελλε ὁ γιὸς του, Σολομών, νά οἰκοδομήσει. Ἐδῶ, στὸ Τείχος τῶν Δακρύων, ἐνώνεται τὸ παρόν μὲ τὸ παρελθόν καί τὰ λόγια τοῦ Μωϋσῆ στὸ Δευτερονόμιο προσλαμβάνουν ὑπερβατικὴ σημασία, πέρα κι ἔξω ἀπὸ τὴν ἱστορία: «Δέν ἔκαμε τὴν διαθήκην ταύτην ὁ Κύριος πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν, ἀλλὰ πρὸς ἡμᾶς, ἡμᾶς οἵτινες πάντες εἴμεθα ἐνταῦθα σήμερον ζῶντες».⁽³⁾

Ὁ πρῶν Γερμανὸς Καγκελᾶριος Β. Μπράντ καταθέτει στεφάνι στὸ μνημεῖο Γιάντ - Βασσέμ.

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ (Συνέχεια)

Στό Γιάντ Βασσέμ ήλθα αντιμέτωπος με την πραγματικότητα ότι οι Έβραίοι έχουν καταστεί οι *persona non gratae* της ιστορικής διαδικασίας. Έδω, απεικονισμένη με λόγια και φωτογραφίες υπάρχει η ιστορική εξέλιξη, που αρχίζει με ύβρεις και την άρνηση των δικαιωμάτων και που γρήγορα ξέσπασε σε μία ξέφρενη έκρηξη μίσους και μανίας, έχοντας σαν στόχο την διά παντός εξάλειψη από τη γη, του ονόματος του έβραϊκού λαού. Έδω, στά συγκεντρωμένα στοιχεία του Γιάντ - Βασσέμ η ιστορία σταματάει και το παρόν μεταμορφώνεται σε μία παθολογική φρενίτιδα, που αποβλέπει στην εκμηδένιση του μέλλοντος. Άλλα, αυτή καθαυτή η ύπαρξη του Γιάντ - Βασσέμ, σαν ένα ένθυμιο για εκείνους που πέθαναν, δεν αποτελεί μόνο ένα σύμβολο του ακαταμάχητου του έβραϊκού πνεύματος, αλλά και μία προειδοποίηση για τον κόσμο ότι η διαστρέβλωση του ανθρώπινου πνεύματος καταπνίγει κάθε έννοια καλωσύνης που ένυπάρχει μέσα μας. Τό Γιάντ - Βασσέμ αποτελεί μία προειδοποίηση ότι έμεις δεν πρέπει ποτέ να επιτρέψουμε στο τυφλό μίσος να καταστεί η δύναμη που διαμορφώνει τις πράξεις μας.

Αυτές οι δύο έμπειρίες με φέρνουν στο θέμα με τό οποίο θα ήθελα να ασχοληθώ σήμερα, δηλαδή: την έκ του Όλοκαυτώματος θεολογική σύγκρουση για τους Χριστιανούς και Έβραίους. Η άκαμπτη πραγματικότητα του Όλοκαυτώματος είναι πώς έξι εκατομμύρια Έβραίοι πέθαναν και ενώ θά ήταν δυνατόν να είπωθεϊ ότι έδω κι εκεί άτομα και ομάδες ατόμων προσέτρεξαν να βοηθήσουν και να διασώσουν όσους μπορούσαν, γενικά, όμως, δεν υπήρξε καμμία συντονισμένη προσπάθεια για την άποτροπή ή τον τερματισμό της σφαγής.

Μέσα από αυτό τό γεγονός άνακύπτουν δύο σπουδαία έρωτήματα που άπαιτούν μίαν άπάντηση: [1] Υπάρχει ένας Θεός ό οποίος φροντίζει και ένδιαφέρεται για τον άνθρωπο; [2] Είναι, τελικά, ή ανθρώπινη ζωή υπό τέλη κυριαρχία και στην ύπηρεσία του κακού;

Θά ήθελα πρώτα να άναπτύξω τίς λεπτομέρειες των έρωτημάτων αυτών, κατόπιν δέ θά προσπαθήσω να προτείνω ό χί άπαντήσεις αλλά τίς κατευθυντήριες γραμμές για περαιτέρω διερεύ-

νηση, όπως αυτές ίσχύουν για τους Έβραίους και τους Χριστιανούς αντίστοιχως.

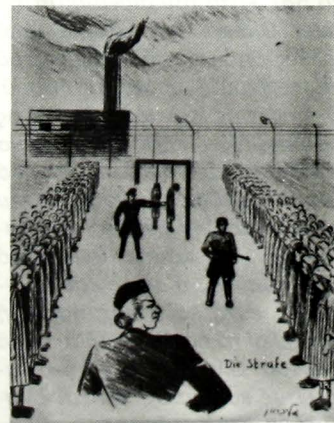
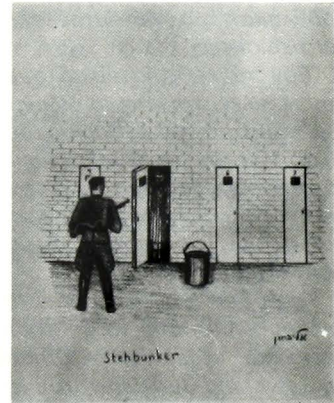
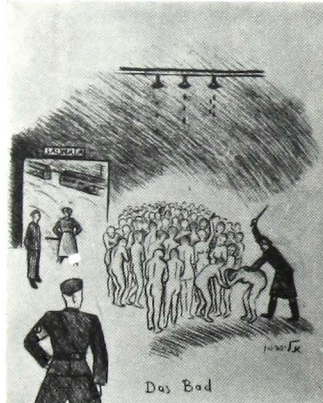
Υπάρχει ένας Θεός, ό Όποιος φροντίζει και ένδιαφέρεται για τον άνθρωπο;

Τό πρώτο έρωτήμα που θέτει τό Όλοκαύτωμα είναι κατά πόσον υπάρχει ό Θεός: κι αν υπάρχει κατά πόσον ένδιαφέρεται για τον κόσμο και τους

άνθρώπους που Αυτός ύποτίθεται πως δημιούργησε. Άμφότεροι, και ό Ιουδαϊσμός και ό Χριστιανισμός, έχουν ίστορικά άπαντήσει καταφατικά σ' αυτές τίς δύο περί Θεού προτάσεις, αν και υπό διαφορετική μορφή.

Τό Όλοκαύτωμα άμφισβήτησε αυτές τίς πεποιθήσεις κατά τρόπο ριζοσπαστικό και όλοκληρωτικό. Άντιπροσωπεύει μία προμελετημένη και καλώς ύπολογισμένη έξόντωση έξι εκατομμυ-

Τέσσερα σχέδια που άπεικονίζουν την καθημερινή ζωή των στρατοπέδων συγκεντρώσεως, της τότε νεαρής Βερολινέζας Ella Lieberman, ή όποία έζησε τον τρόπο των πολωνικών γκέτο του Auschwitz και του Ravensbrueck. Τά σχέδια έγιναν από μνήμης μετά την άπελευθέρωση, τό Μάιο 1945. (Άρχείον Γιάντ - Βασσέμ).

Τό μνημείο των ξη' εκατομμυρίων Έβραίων από Γιάντ - Βασσέμ, Ίερουσαλήμ.

ρίων Έβραίων, γιά μόνο τό λόγο ὅτι ἤσαν Έβραῖοι. Ήπιπλέον, ἔάν, τελικά, οἱ φιλοδοξίες τῆς ναζιστικῆς πολεμικῆς μηχανῆς δέν ἐξουδετερώνονταν, σύμφωνα μέ διάφορα ἐγγραφα πού ἀνευρέθηκαν, αὐτό τό σχέδιο τῆς ἐξοντώσεως θά ἐπεκτεινόταν γιά νά συμπεριλάβει ὅλους τούς ἀνά τόν κόσμο Έβραίους.

Γιά τούς Έβραίους ἀνακύπτει ἐδῶ τό ἐρώτημα τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, διότι ὁ Θεός ἐξισώνεται μέ τή δικαιοσύνη καί στό Όλοκαύτωμα δέν ὑπῆρξε πράξη δικαιοσύνης. Τοῦτο εἶναι τό πρόβλημα τῆς θεοδικίας — δηλαδή, πῶς μπορούμε νά ἐξηγήσουμε τήν ὑπάρξη τοῦ κακοῦ στόν κόσμο, ἀφοῦ ὁ Θεός εἶναι καλός. Τό Όλοκαύτωμα, ἀπό τήν ἴδια του τή φύση δυσκολεῖ πολύ τήν πίστη σέ ἕναν τέτοιο Θεό. Μιά ἄλλη ἐξήγηση ὅτι, ἐφόσον ὁ Θεός ὑπάρχει, ὁ ὀλεθρος τῶν Έβραίων πρέπει νά ἐκληφθεῖ σάν μιά τιμωρία γιά ἁμαρτήματα, ἀπορρέει, κυρίως, ἀπό τίς χριστιανικές ἀντιλήψεις περί αὐτῶν καί σχετίζεται ἐπίσης, μέ τήν προγενέστερη ραββινική σκέψη. Μιά παρόμοια ἀντίληψη εἶναι τόσο ἀπεχθής πού ὀδήγησε ὀρισμένους, ὅπως παραδείγματος χάριν

τό Richard Rubenstein, νά ἀρνηθοῦν τελείως τήν ὑπάρξη τοῦ Θεοῦ.

Γιά τό Χριστιανό τό πρόβλημα εἶναι διαφορετικό καί γιά πολλούς Χριστιανούς, δυστυχῶς, πρέπει νά εἰπωθεῖ, τοῦτο δέν ἔχει κἄν γίνει ἀντιληπτό. Έάν ὁ Θεός ἀγαπᾷ, πράγματι, τόν κόσμο ὥστε νά προσφέρει τόν Υἱόν του γιά νά πεθάνει ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, γιατί αὐτή ἡ ἀγάπη δέν θριάμβευσε ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας; Τά γερμανικά στρατόπεδα τοῦ θανάτου ἀποτελοῦν μιά ἀκαμπτη καί κραυγαλέα διακήρυξη ὅτι ὁ Σταυρός παρόλον ὅτι ὑποβλήθηκε σέ μαρτύρια δέν κατανίκησε τά μαρτύρια. Πράγματι, ἴσως τό ἀντίθετο ἀληθεύει: μέσω μιᾶς ἀφαιρετικῆς διαδικασίας κατέστησε τούς Χριστιανούς ἀπαθεῖς πρὸς τή δυστυχία καί κατέστησε δυνατή τήν πραγματικότητα τοῦ φρικαλέου ἀπανθρωπισμοῦ τοῦ Όλοκαυτώματος. Έτσι, λοιπόν, γιά τό Χριστιανό πού εἶναι ὁ Θεός; Καί πού εἶναι ὁ Σωτήρας στόν ὁποῖο πιστεύσαμε;

Εἶναι, τελικά, ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ ὑπὸ τήν κυριαρχία καί στήν ὑπηρεσία τοῦ Κακοῦ;

Τό δεύτερο ἐρώτημα πού θέτει τό

Όλοκαύτωμα εἶναι ἡ ἐπικράτηση τοῦ κακοῦ στόν κόσμο, καί σάν μιά δύναμη ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων καί σάν κυρίαρχος αὐτῶν. Ό Ίουδαϊσμός καί ὁ Χριστιανισμός ἔχουν πάντοτε ὑποστηρίξει τήν ἀξιοπρέπεια καί τήν ἀξία τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Τό «Άγάπα τόν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν» ἔχει καταστεί γιά ἀμφότερες τίς παραδόσεις ὁ πρωταρχικός κανόνας, σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τή μεταχείριση τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ή βασική ἀντίληψη περί τῆς ἀνθρώπινης φύσης εἶναι ὅτι δημιουργήθηκε κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Παράλληλα μέ αὐτή, ὑπάρχει σέ ἀμφότερες τίς παραδόσεις ἡ γνώση τῆς ὑπάρξεως τοῦ κακοῦ στόν κόσμο καί ἡ ἀνάγκη ἀντιμετωπίσεώς του.

Τό Όλοκαύτωμα ἀποτελεῖ τό τελικό ἀποτέλεσμα μιᾶς σταδιακῆς διαδικασίας ἀποπροσωποποίησης τοῦ ἀτόμου στή Δυτική κοινωνία. Όπως ἔχει τονίσει ὁ Richard Rubenstein ἡ ἀποτελεσματική χρησιμοποίηση τῆς γραφειοκρατικῆς ἀντιλήψεως ὑπῆρξε ἐκεῖνο πού κατέστησε δυνατό τό Όλοκαύτωμα. Στούς Έβραίους ἀρνήθηκαν κάθε ἔννοια ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας καί τοὺς συμπεριφέρθηκαν αἰσχρά σάν νά

ήταν μάζα άνευ αξίας, προς χρήση της γερμανικής πολεμικής μηχανής και των θαλάμων άερων. "Ένα μεγάλο μέρος της εύθνης για τούτο άνάγεται στην άνάπτυξη τήςμπειρικής άντικειμενικό-τητας σάν την ουσία του Δυτικού έπισημονικού πνεύματος και σάν άποτέλεσμα κατέληξε σέ μία άνικανότητα ένδιαφέροντος για τή σημασία τής άνθρώπινης ζωής ή τής ζωής γενικότερα. Ός φαίνεται δέν είμαστε πλέον σέ θέση να άσχοληθούμε μέ τά άτομα σάν ανθρώπους, άλλά τούς άντιμετωπίζουμε σάν πλήκτρα μιάς ύπολογιστικής μηχανής.

Γιά τούς Έβραίους τίθεται τό έρώτημα μήπως άντιμετώπισαν τό πρόβλημα του κακού πολύ έπιφανειακά. Μπορούμε να είμαστε ίκανοποιημένοι θεωρώντας τήν ανθρώπινη φύση σάν κατ'είκόνα δημιουργήμα του Θεού και ότι ή ροπή προς τό καλό και τό κακό στόν άνθρωπο θά τεθούν, τελικά, στην ύπηρεσία του καλού;

Ό Χριστιανισμός κατανοεί τήν άμαρτία σάν μία προϋπόθεση του άνθρωπισμού μας και, συνεπώς, κατά τρόπον πίο ριζοσπαστικό από όσον ή ιουδαϊκή άντίληψη. Πλήν, όμως, συμπεραίνει πολύ έπιπόλαιο ότι τό άτομο έκείνο που στρέφεται προς τό Χριστό ξαναγεννιέται κατ'είκόνα του Θεού, χωρίς να δίνει τήν πρέουσα προσοχή στο περιεχόμενο αυτής τής άλλαγής.

Τό Όλοκαύτωμα μς θέτει άμφότερους άντιμέτωπους μέ τό πρόβλημα του κακού υπό πολύ πίο συγκεκριμένους όρους. Άνθρωποι μπορούν να άφοσιωθούν πλήρως στο κακό. Έπιπλέον, φαίνεται ότι άπορρέει από τήν ανθρώπινη φύση ή όρθολογιστική έκτίμηση τής συμπεριφοράς μας σάν καλής, όταν στην πραγματικότητα είναι κακή. Είμαστε τά θύματα των δικών μας άδυναμιών και τό κακό ύπουλα άποπίζει τις ψυχές μας, χωρίς και να τό άντιλαμβανόμαστε.

Κατευθυντήριες γραμμές έρεύνης για τούς Έβραίους

Άναλαμβάνοντας έδώ να κάνω όρισμένες παρατηρήσεις θά ήθελα πρώτα να ζητήσω συγγνώμη από τούς Έβραίους συναδέλφους μου για τό θράσος μου να κάνω ύποδείξεις επί ζητήματος που άποτελεί τήν άποκλειστική τους δικαιοδοσία. Έπιπλέον, κανένας από έξω δέν είναι δυνατόν να μοιρασθεί τά συναισθήματα που άποτελούν ένα μέρος τής έμπειρίας των άλλων. Διά τούτο έλπίζω πώς ότι θά πω θά κριθεί υπό αυτό τό πρίσμα.

Πρωταρχικής σπουδαιότητας για τούς σημερινούς Έβραίους είναι πώς αυτοί μπορούν να τιμήσουν τή μνήμη

των έξι έκατομμυρίων που πέθαναν. Αυτό καθαυτό άποτελεί ένα άνευ προηγούμενου καθήκον· φέρεται, όμως, από τούς έπιζηήσαντες σάν ένα έπιπρόσθετο βάρος μαζί μέ ένα αισθημα ένοχής διότι, κατά κάποιον τρόπο, άπέτυχαν άπέναντι σέ έκείνους που άπέθαναν. Σάν μία έκφραση τής έθνολογικής συγγένειας (που έγώ θεωρώ σάν τό πρωταρχικό στοιχείο τής έβραϊκής ταυτότητας), ή διαιώνιση τής μνήμης τους, άποδεικνύει τήν ύπευθυνότητα τής κοινότητας έναντι των μελών της. Τό υπό τις παρούσες συνθήκες στοιχείο άμοιβαιότητας είναι ότι ή κοινότητα όχι μόνον καλεί τά μέλη της στην έκπλήρωση αυτού του χρέους, άλλά παρέχει στά μέλη της τήν ψυχική έκείνη διαβεβαίωση πώς σέ τούτο τό χρέος είναι ένωμένα και ότι ή άλληλομέριμνα του ενός για τόν άλλον τονώνει και διατηρεί στο κάθε μέλος τήν ύποχρέωση τής διαιωνίσεως τής μνήμης. Έπιπροσθέτως, ή άνάμνηση άποτελεί έκείνο τόν ζωντανό δεσμό μέ έκείνους που χάθηκαν και ή όποία διακηρύσσεται ότι ή θυσία τους, καίτοι για πάντα όδυνηρή, δέν ύπήρξε μάταιη.

Έπίσης σπουδαία είναι έδώ, πιστεύω, ή άποψη του κατηχητή Fackenheim ότι αυτοί που επέζησαν «πιστοποιούν (τήν άξία τής ζωής) διά μιάς πράξης που καταρρίπτει κάθε προσπάθεια κατανόησής της», και πώς τούτο, παρόλα αυτά, ύποδεικνύει τό δρόμο προς τό Θεό. Δανειζόμενος μιά φράση του κοινωνιολόγου Peter Berger θά έλεγα πώς τό θάρρος και ή πίστη για τή ζωή, που επέδειξαν όλοι οι έπιζήσαντες, άποτελεί ένα «σημείο ύπερβατικότητας» που άποδεικνύει τήν ανθρώπινη ικανότητα να άνταποκριθεί και να άνεύρει, πέρα από τή φρίκη και τή δυστυχία του δαιμονικού κακού, ένα θετικό περιεχόμενο στή ζωή. "Ένα τέτοιο περιεχόμενο διακηρύσσει τήν πραγματικότητα ενός Θεού που μεριμνά, όπως έπίσης ότι και στίς πίο άπελπιστικές στιγμές, οι άνθρωποι μπορούν να έλπίζουν.

Τό δεύτερο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τής ιουδαϊκής θέσης είναι ή φαινομενική κατανόηση τής δικαιοσύνης, σάν άποτέλεσμα και σάν μέρος του Όλοκαυτώματος. Άπό τήν άλλη πλευρά, πάλι, τούτο όδήγησε τόν, μετά τό Όλοκαύτωμα, Έβραϊσμό να άγωνισθεί ύπέρ τής δικαιοσύνης, άκόμη πίο άποφασιστικά από όσον καθόλη τήν ιστορική πορεία του. Τό χρέος που ό πολιτισμός όφείλει στόν έβραϊκό λαό είναι για τόν ήγετικό του ρόλο στόν όρισμό τής έννοιας τής δικαιοσύνης για όλόκληρη τήν ανθρωπότητα. Μέσα από τό άπόλυτο κακό του Όλοκαυτώματος, τούτο πρέπει να θεωρείται ή θετική

συνεισφορά του έβραϊκού λαού για τήν άποτροπή άλλης έπαναλήψεως παρόμοιου κακού. Σάν «λαός του Θεού» και σάν «σύμβολο για τά έθνη», ή μαρτυρία τους προς τόν ύπόλοιπο κόσμο, περισσότερο από όσοδήποτε άλλοτε, είναι σάν φορείς τής δικαιοσύνης.

Τό Όλοκαύτωμα άποτελεί τήν τρίτη διάσταση τής έβραϊκής θέσης. Για μένα είναι από πολλές άπόψεις τό πλέον λεπτό σημείο· διότι, τό να ύποστηρίζεται ότι τό κράτος του Όλοκαυτώματος, σημαίνει τήν πλήρη παρεμνησία όλου του έθνους. Τό Όλοκαύτωμα μπορεί να άποτέλεσε τό τελειωτικό όλεθριο πλήγμα που όδήγησε τούς άπεγνωσμένους Έβραίους να έπιμείνουν και να άγωνισθούν ύπέρ του δικαιώματος μιάς άληθινής πατρίδας, τούτο, όμως, ύπήρξε ένα δικαίωμα που τούς τό άρνούσαν έπί 1900 χρόνια. Έπιπλέον, ή διατύπωση αυτής τής εξέλιξης στην έβραϊκή ζωή (κάτι που στή χριστιανική θεολογική όρολογία ίσοδυναμεί σάν «θάνατος» και «νεκράνάσταση») δέν είναι μόνον άπαράδεκτα άλλά και άντιπαθητικά.

Οι πνευματικές διαστάσεις του Όλοκαυτώματος μόλις αρχίζουν, σταδιακά, να διαφαίνονται στην όλότητά τους. Αυτή καθαυτή ή ύπαρξη τής έθνότητας σάν μιά άπόλυτα θρησκευτική έννοια, άποτελεί ένα ιδιότυπο χαρακτηριστικό τής έβραϊκής πραγματικότητας. Ό έβραϊκός λαός κλήθηκε να φύγει από τήν Αίγυπτο για να καταστεί ένα έθνος και, τούτο έγινε ή θεμέλια βάση τής θρησκευτικής τους ζωής, κάτι που ό Χριστιανισμός και τό Όλοκαύτωμα έπηρεάζουν. Παρόλον ότι τό Όλοκαύτωμα ένδέχεται να όδήγησε στή νέα αυτή διάσταση τής έβραϊκής ζωής, τής έπανεγκαθιδρύσεως, δέν άποτελεί τήν πραγματική αίτία αυτής· τό Όλοκαύτωμα πρέπει να θεωρηθεί σάν ή βασική έκφραση τής ιουδαϊκής θρησκείας. Η μοναδική συνεισφορά που ό έβραϊκός λαός μπορεί να κάμει μέσω του κράτους του Όλοκαυτώματος είναι να άποδείξει ότι ή πολιτική άποτελεί μιά ζωτική έκφραση των πνευματικών διαστάσεων τής ζωής.

Συνοψίζοντας αυτό τό κεφάλαιο θά παρατηρούσα τά έξής: ή άνάμνηση έκείνων που πέθαναν στο Όλοκαύτωμα και οι ζωές έκείνων που επέζησαν, θά είναι κάτι τό βαθεία θλιβερό για τούς σημερινούς Έβραίους, μπορούν να θεωρηθούν ως σημεία ότι ό Θεός έξακολουθεί να όμιλεί προς «ήμας, ήμας οίτινες πάντες είμεθα ένταύθα σήμεραν ζώντες». Μέσω τής άποστολής του

Χάρη στις ενέργειες των Ιταλών, πολλοί Έβραίοι παντρεμένοι με γυναίκες Ιταλικής υπηκοότητας, κατορθώσανε να άπελευθερωθούνε από τό στρατόπεδο συγκεντρώσεως του Βαρώνου Χίρς, τής Θεσσαλονίκης. Κάπου τριάντα οικογένειες άφεθήκανε λεύτερες και περάσανε στην Άθήνα — όπου τήν εποχή εκείνη, δέν ισχύανε άκόμα οι γερμανικοί φυλετικοί νόμοι — μέ τήν προστασία των Ιταλικών άρχών. Ό Κόρετς, όμως, είχε αντίθετη γνώμη και κάθε τόσο έβγαζε κι από μιά ανακοίνωση σάν κι αυτή: «Συνιστώμεν στους όμοθρήσκους μας νά έχουν ψυχραιμία και σύνεσιν, νά μή πανικοβάλλωνται: και νά μή δίδουν πίστι σέ άυστόλους διαδόσεις, δεδομένου ότι αι διαδόσεις αύται ούδαμου βασίζονται. Έν Θεσσαλονίκη τή 5 Μαρτίου 1943, Πρόεδρος Ισραηλιτικής Κοινότητος και Άρχираββίνος Θεσσαλονίκης Σεβή Κόρετς».

Αυτό άποκοίμισε πάλι τούς Έβραίους και τούς άφησε άνυπεράσπιστους. Ύστερα, όταν άρχίσανε οι άποστολές στά διάφορα στρατόπεδα τής Πολωνίας, του Άουσβιτς, του Τέρεζινσταντ, του Μπέλσεν, του Μπιργκενάου και πολλών άλλων, βγήκε πάλι στη μέση ό ίδιος άρχираββίνος και είπε στους όμοθρήσκους του:

— Σας έπαναλαμβάνω πώς δέν πρέπει νά φοβάστε. Θα σχηματίσουμε τήν Κοινότητά μας στην Κρακοβία. Άκολουθήστε τίς τοιχοκολλημένες διαταγές και τούς κανονισμούς των Γερμανών. Μήν έγκαταλείπετε τά γκέτο.

★

Στό διάστημα αυτό, μερικοί εκπρόσωποι του έλληνικού λαού, θέλοντας νά δείξουν τή βαθιά συμπάθεια και τή συμπάραστασή τους γιά τήν ασύλληπτη τραγωδία των Έβραίων, στείλανε έγγραφη διαμαρτυρία προς τόν πληρεξούσιο του Ράιχ και πρεσβευτή στην Έλλάδα, Άλτεμπουργκ, μ' όλο τόν κίνδυνο νά ύποστούν και τοῦτοι τήν ίδια τύχη μέ τούς Ισραηλίτες. Άνάμεσα στ' άλλα, τό έγγραφο αυτό έλεγε: «Πρό όλίγων μόλις ημερών ό ραδιοφωνικός σταθμός του Βερολίνου μās μετέδιδεν άρθρον φίλου Γερμανού δημοσιογράφου, τό όποιον ήτο άληθής ύμνος εις

Έλληνες Έβραίοι τής Θεσσαλονίκης, έχουν συγκεντρωθεί, γιά νά οδηγηθούν στο σιδηροδρομικό σταθμό και από κεί στο Άουσβιτς και τήν Τρεμπλίνκα, στους θαλάμους άερίων. Από τούς 60.000 Έλληνες Έβραίους, πού ζούσαν στη συμπτωτεύουσα πρίν από τόν πόλεμο, έπίζήσανε μόλις 5.000 μετά τόν πόλεμο.

Οι άποστολές γενοκτονίας των Έβραίων

Πώς είχαν σχεδιάσει οι Χιτλερικοί
νά έξοντώσουν τούς Έβραίους στην Έλλάδα

τήν πατροπαράδοτον ἀρετήν τῆς Ξενίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις, ἀκόμη καί ὅταν πρόκειται περὶ ὑποτιθεμένων ἐχθρῶν. Ἀλλὰ ποῖον ἄραγε θὰ πρέπει νὰ εἶναι τὸ αἶσθημα τοῦ πόνου τοῦ ἰδίου αὐτοῦ λαοῦ, εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ὁποῖου δύο χιλιετηρίδες Χριστιανισμοῦ ἐνεστάλαξαν βαθύτατα τὸ νᾶμα τῆς ὑπευθύνου ἀγάπης ὅταν βλέπῃ τοὺς ἰδίους του ἀδελφούς ἀποσπωμένους ἀπὸ τὸν βωμόν τῆς κοινῆς πατρίδος, τὴν ὁποῖαν αὐτοὶ εἶχον ἀπὸ τῶσαν χρόνων περιπυχυθῇ μὲ ἀπεριόριστον ἐμπιστοσύνην, καί μὲ πνεῦμα ἀνεπιλήπτου πρὸς ἡμᾶς ἀλληλεγγύης:

» Ἐξοχῶτατε,

» Ἐν ὀνόματι τῶν ἀκραίων ἑκείνων ἰδεῶν τὰς ὁποίας τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα καί ἡ ὑψηλὴ καλλιέργεια τῆς Πατρίδος ἀνύψωσαν εἰς συνθήματα πανανθρωπίνου ἀκτινοβολίας καί ἀσυζητήτου ἐπιβολῆς, ἐξαιτούμεθα, ὅπως ἡ ὑψὺ ὑμῶν ζητουμένη ὑπὲρ τῶν Ἰσραηλιτῶν συνυπηκόων μας ἀναστολή τῆς διώξεώς των, πραγματοποιηθῇ τάχιστα, καὶ διαβεβαιούμεν ὑμᾶς ὅτι ὁλόκληρος ὁ ἑλληνικὸς λαὸς θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμῇσιν ἐκδόντων τὴν φωτεινὴν σας αὐτὴν ἱστορικὴν χειρονομίαν

Μετ' ἐξόχου τιμῆς

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Σ. ΔΟΝΤΑΣ. Ὁ Πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ε. ΣΚΑΣΗΣ. Ὁ Πρύτανης τῆς Ἀν. Σχολ. Οἰκ. καὶ Ἐμπ. Ἐπιστημ. Γ. ΝΕΖΟΣ. Ὁ Πρόεδρος τοῦ Δικηγ. Συλλόγου Ἀθηνῶν Π. ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ. Ὁ Πρόεδρος τοῦ ἱατρικοῦ Συλ. Ἀπικοβτίας Μ. ΚΑΡΖΗΣ. Ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐμπορικοῦ καὶ Βιομηχ. Ἐπιμελητηρίου Ἑλλάδος Α. ΠΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ. Ὁ Πρόεδρος τοῦ Τεχν. Ἐπιμελητηρίου Ἑλλάδος Α. ΚΑΡΑΣ. Ὁ Πρόεδρος τοῦ Συμβ. Συλ. Ἐφετ. Ἀθηνῶν - Αἰγαίου Κ. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ. Ὁ Πρόεδρος τοῦ Πανελλήν. Ὄδοντ. Συλλόγου Κ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ. Ὁ Πρόεδρος τοῦ Ὄδοντ. Συλλόγου Ἀθηνῶν Ι. ΚΑΡΕΚΛΗΣ. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐνώσεως Ἑλλήνων Χημικῶν Κ. ΝΕΥΡΟΣ. Ὁ Πρόεδρος τοῦ Φαρμακευτικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν Α. ΤΣΙΤΣΩΝΗΣ. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐνώσεως Συντακτῶν Γ. ΚΑΡΑΝΤΖΑΣ. Ὁ Πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου Ἑλλήνων Ἡθοποιῶν Μ. ΜΟΡΙΔΗΣ. Ὁ Πρόεδρος τοῦ ἱατρικοῦ Συλλόγου Καλλιθέας Μ. ΡΗΜΑΝΤΩΝΗΣ. Ὁ Πρόεδρος τοῦ Βιοτεχνικοῦ Ἐπιμε-

λητ. Ἀθηνῶν Κ. ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΗΣ. Ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐμπορ. Συλλόγου Ἀθηνῶν Δ. ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐνώσεως Θεατρικῶν Συγγραφέων Γ. ΣΥΝΟΔΙΝΟΣ. Ὁ Γενικός Διευθυντὴς τῶν καταφ. ἐπειγ. περ. ὤψεως Θ. ΣΠΕΡΑΝΤΖΑΣ. Ὁ Γενικός Διευθυντὴς τοῦ Ἰδρύματος Κοιν. Ἀσφαλ. Χ. ΑΓΑΛΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐν Ἀθήναις τῇ 24 ΜΑΡΤΙΟΥ 1943»

★

Ἡ ἀλήθεια ἦταν πῶς ὁ Ἀλτεμπουργκ ἐδείξε κάποιο ἐνδιαφέρον καὶ ἔκανε ὁρισμένους ἐνέργειες, γιὰ τὴν ἀνθρωπὸς συμβιβαστικός καὶ μπορούσε νὰ κουβεντιάσει κανένας μαζί του. Ἀλλ' οἱ ἐνέργειές του αὐτές, δὲν φέρανε τὸ παραμικρὸ ἀποτέλεσμα. Κι ἦταν πολὺ φυσικὸ, ἐφόσον ὑπῆρχαν στή μέση ἡ Γκεστάπο καὶ τὰ Ἔς - Ἔς, πού ἦταν ἀποφασισμένα νὰ μὴν ἀφήσουν σκιά ἐβραϊκῇ. Νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσουν ὅλους, μὲ τὸν πιὸ σκληρὸ καὶ ἀπάνθρωπο τρόπο. Ἔτσι, ὁ ρυθμὸς τῶν ἀποστολῶν τῶν τραγικῶν θυμάτων στὰ διάφορα στρατόπεδα ἐξοντώσεως ἀρχισε γοργὸς καὶ κάθε μέρα αὖθιαι ἐλοένα καὶ περισσότερο. Ἔτσι μὲ δεκαεννιά ἀποστολὲς μεταφερθῆκαν ὅλοι οἱ Ἑβραῖοι τῆς Θεσσαλονίκης. Οἱ δεκάξι πρῶτες λήζανε σὲ διάστημα πενήντα τεσσάρων ἡμερῶν, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν 15 Μαρτίου ὡς τὴν 9 Μαΐου τοῦ 1943. Ἦταν κάτι πού δὲν μπορούσε νὰ τὸ συλλάβει ἀνθρώπινος νοῦς.

Τὸ χειρότερο ἦταν πῶς οἱ Γερμανοὶ, παρακολουθοῦσαν τοὺς πάντες καὶ τὰ πάντα. Εἶχαν μυριστεῖ ὅτι πολλοὶ Ἕλληνες προσπαθοῦσαν νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἰσραηλῆτες νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὰ γκέτο καὶ δὲν ἀφῆναν νὰ ζυγῶσι κανέναν πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ὅσοι ἀποφασίζανε νὰ τὰ παίξουν ὅλα γιὰ ὅλα καὶ νὰ εἰσχωρήσουν σ' αὐτὰ, δὲν ξαναγαίνανε. Ἡ μιά σύλληψη διαδεχόταν τὴν ἄλλη.

Ἀλλὰ καὶ στὴν Ἀθήνα, οἱ Ἔς - Ἔς καὶ ἡ Γκεστάπο, μὲ τοὺς ἀπαίσιους πράκτορές τους καὶ τοὺς βρωμεροῦς τους συνεργάτες, κάνουν τρομερὰ πράγματα. Καί, πρῶτα ἀπ' ὅλα, εἶχαν πιάσει πολλοὺς Ἕλληνες πού κρύβαν Ἑβραίους στὰ σπίτια τους. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἦταν ἡ Κοραλία Μακρῇ, ὁ Τάσος Κορωναῖος, ὁ Γιώργος Παπούλιας, ὁ Θόδωρος Βαλάνος, ὁ Παντελῆς Τσιοβᾶλης, ὁ Θύμιος Λιακόπουλος, ὁ Γιάννης Ἀναγνώστου, ὁ Λάκης Βαστέκης, ὁ Νίκος Σαπέρδας, ὁ Κώστας Μαραγκάκης, ὁ Χρήστος Κουζούπης, ὁ Εὐάγγελια Γορ-

τινίου, ἡ Ἐλένη Κοντολάζου, ἡ Μαρία Σταφυλάκη, ὁ Μίλτος Λαζάνης, ὁ Χάρης Καστάνης, ὁ Λουκάς Παπαγεωργίου, ὁ Φώτης Βασιλείου, ὁ Παῦλος Βόδιδας, ὁ Μηνᾶς Σαρᾶτσόγλου, ἡ Ἄννα Μποζώνη, ἡ Σοφία Μαργέλη, ὁ Γιάννης Στεφάκης, ὁ Μαρίνος Δεσπότης, ὁ Κίμων Ἰωαννίδης, ὁ Στέφας Τσάπelas, ὁ Ἀρίστος Τζανῆς, ὁ Ἀλέκος Τριανταφύλλης καὶ ἄλλοι, καὶ ἄλλοι, καὶ ἄλλοι.

★

Ὅλοι τοῦτοι δικάστηκαν καὶ καταδικάστηκαν σὲ βαριεὲς ποινές: Μερικοὶ σὲ ἰσόβια. Ἄλλοι, σὲ εἴκοσι καὶ σὲ δεκαπέντε χρόνια. Κι ἐφτά σὲ θάνατο. Οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ ἦταν: Ὁ Παῦλος Βόδιδας, ὁ Χάρης Καστάνης, ὁ Κίμων Ἰωαννίδης, ὁ Μαρίνος Δεσπότης, ὁ Παντελῆς Τσιβᾶλης, ὁ Μηνᾶς Σαρᾶτσόγλου καὶ ὁ Φώτης Βασιλείου. Βέβαια, τοῦτοι οἱ ἐφτά δὲν καταδικάστηκαν μονάχα γιὰ τοὺς Ἑβραίους πού κρύβανε. Στὴν ἔρευνα πού κάναν οἱ Γερμανοὶ στὰ σπίτια τους, βρεθῆκανε ὅπλα καὶ προκηρύξεις, μὲ περιεχόμενο πού στρεφόταν καθαρὰ ἐναντίον τους. Ἔτσι, ἡ ἐκτέλεσή τους ἐγίνε στίς 21 Ἰουλίου 1943, στὴ Λούτσα. Ὅλοι οἱ ἄλλοι μεταφερθῆκανε στὴ Γερμανία, δόπου τοὺς κλείσανε σὲ κάτι φριχτὰ στρατόπεδα. Δὲν γυρίσανε, παρὰ μονάχα πέντε: Ἡ Μαρία Σταφυλάκη, πού πέθανε σχεδὸν ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπιστροφή της στὴν Ἀθήνα, ἀπὸ τὴς κακουχίας πού δοκίμασε, ὁ Χρήστος Κουζούπης, ὁ Ἀρίστος Τζανῆς, ὁ Κώστας Μαραγκάκης καὶ ὁ Γιώργος Παπούλιας. Ἀλλὰ ἡ τραγωδία τῶν Ἑβραίων τῆς Θεσσαλονίκης, συνεχιζόταν.

Στὸ πολὺ ἐνδιαφέρον βιβλίον τοῦ Δρ. Ι. Α. Ματαράσο, πού ἔχει τὸν τίτλον «Κι ὅμως ὅλοι τους δὲν πέθαναν» καὶ ἀπ' ὅπου δανειστήκαμε ὁρισμένα στοιχεῖα, ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἀφήγησή μας, ἀναφέρονται τρομαχτικὲς λεπτομέρειες γιὰ τὴν χιλιάδες αὐτῶν τῶν Ἑβραίων, πού βασανιστήκανε, πού ταπεινωθήκανε, πού ρίχτηκαν ζωντανοὶ στὰ κρεματόρια, πού ἀφήσανε τὴ ζωὴ τους πάνω στὰ ἠλεκτροφόρα σύρματα τῶν στρατοπέδων. «Θεὲ μου - γράφει ἕνας Γάλλος ποιητὴς - ἀπὸ τότε ὅλα τὰ κόκκινα λουλούδια πού φυτρώνουν πάνω στὴ γῆ, πολλαπλασιάζουν τὴν ἀτέραντη φυλὴ τῶν Ἑβραίων, πού δὲν θὰ σβῇσι ποτέ».

ΓΙΑΝΝΗΣ Β. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ
(Ἀπὸ τὸ «Ρομάντζο» 22 - 8 - 1978)

Ὁ αἰμοσταγὴς Χάιν-
ριχ Χίμλερ (μέ τὰ
γυαλιά) στὰ Προπό-
λαια τοῦ Παρθενώνα.
Κανείς, στήν κατοχή,
δέν ὑποπεύθηκε
πῶς εἶχε ἐρθεῖ στήν
Ἀθήνα ὁ περιβόητος
δημιουργὸς τῶν
στρατοπέδων συγ-
κεντρώσεως. Γιατί, ὁ
ἀρχηγὸς τῶν Ἑς -
Ἑς, κυκλοφοροῦσε
σέ ὅλο τὸ Δεύτερο
Παγκόσμιο Πόλεμο
μέ ἀπόλυτη μυστικό-
τητα, γιὰ λόγους ἀ-
σφαλείας. Τὴ μέρα, ἐ-
βλεπε πάντα γύρω
του μονάχα ἐχθρούς,
ἀκόμα καὶ στήν ἴδια
του τὴ χώρα, ὅπου
κάθε δημοκράτης
Γερμανὸς κυνηγιόταν
ἀλύπητα. Μετὰ τὸ Χί-
τλερ, ἦταν ὁ πιὸ μιση-
τὸς ἀξιωματοῦχος
τοῦ ναζισμού.

ΑΠΟ ΤΟ ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

ΤΟΥ ΙΩΣ. ΓΚΑΙΜΠΕΛΣ

ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΦΤΑΙΝΕ ΓΙΑ ΟΛΑ!

Στίς ἀρχές τοῦ 1978 ἐδημοσιεύθη τὸ ἀνέκδοτο ἡμερο-
λόγιο τοῦ ὑπουργοῦ Προπαγάνδας τοῦ Χίτλερ, Ἰωσήφ
Γκαϊμπελς. Τὸ ἡμερολόγιο αὐτὸ ἀναφέρεται στίς τελευταῖες
ἡμέρες τῆς πτώσεως τοῦ Ναζισμού, ἀλλὰ μέ τίς ἀναδρομές
πού κάνει περιέχει καὶ τίς θεμελιώδεις χαρακτηριστικές ἰ-
δέες τῶν Ναζί. Τὸ ἀνέκδοτο ἡμερολόγιο τοῦ Γκαϊμπελς ἐδη-
μοσιεύθη στήν Ἑλλάδα στὸ «Βῆμα» (ἀπὸ 19 - 2 - 78 μέχρι
11 - 3 - 78). Τὰ «ΧΡΟΝΙΚΑ μεταφέρουν μερικά ἀποσπά-
σματα τοῦ ἡμερολογίου, πού ἔχουν σχέσι μέ τούς
Ἑβραίους.

ΜΙΣΟΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ

- **Ὁλόκληρο τὸ ἡμερολόγιο διακατέχεται ἀπὸ ἓνα πνεῦ-
μα μίσους γιὰ τούς Ἑβραίους.**
- **Κατὰ τὸ γνωστὸ, δυστυχῶς, πνεῦμα κάθε δυσκολία
τῆς Γερμανίας ὁ Γκαϊμπελς τὴν ἀποδίδει σέ «ἐβραϊκὸ
δάκτυλο».**
- **Διαγράφοντας τὸ πορτραῖτο τοῦ Γκαϊμπελς ὁ μεγάλος
θεατρικὸς συγγραφεὺς Ρόφ Χόχουτ, παρατηρεῖ: Ὅταν
ὁ Γκαϊμπελς ἄρχισε νὰ γράφει αὐτὸ τὸ ἡμερολόγιο, κι
αὐτός, ὅπως καὶ ὁ Χίτλερ, δέν ἀνῆκε πιά σέ αὐτὸν τὸν
κόσμο. Αὐτὸ ἐπιβεβαιώνει κι ὁ τρόπος μέ τὸν ὁποῖον
ὁμολογοῦσε πῶς ἔπρεπε «νὰ σκοτώσει κανείς τούς
Ἑβραίους σάν τὰ ποντίκια. Στὴ Γερμανία φροντίσαμε
γι' αὐτὸ ὅπως ἔπρεπε. Ἐλπίζω ὁ κόσμος νὰ τὸ ἔχει γιὰ
παράδειγμα».**

Αὐτὰ βέβαια ἦσαν πράγματα πού
γιὰ πολλὰ χρόνια ἄφηνε σκοτεινὰ
στὸ ἡμερολόγιό το, ἀλλὰ τώρα πιά
δέν τὸν ἐνδιέφερε ἡ ὑστεροφημία.
Πιθανὸν νὰ τὸν βασάνιζαν οἱ τύψεις
γιὰ τὸν θάνατο τῶν Ἑβραίων. Ὡς
ὑπουργὸς προπαγάνδας ἦταν ὑ-
πεύθυνος γιὰ ὅλη τὴν ἐκστρατεία ἐ-
ναντίον τῶν Ἑβραίων, ἀν καὶ οἱ
Ἑβραῖοι ἦσαν ἐκεῖνοι πού εἶχαν
συμπαρασταθεῖ σέ αὐτὸν καὶ στὴ
γυναῖκα του.

Ὁ Γκαϊμπελς, μέχρι νὰ ὀνομα-
σθεῖ διοικητὴς τοῦ Βερολίνου, ἦταν
γιὰ χρόνια ἀρραβωνιασμένος μέ μιὰ
Γερμανίδα ἐβραϊκῆς καταγωγῆς.
Καὶ ἡ Μάγδα Γκαϊμπελς χρωστοῦσε
στὸν Ἑβραῖο Φριντλαίντερ, τὸ ὅτι
δέ μεγάλωσε σάν νόθο παιδί μιᾶς
ὑπηρέτριας. Ἀντίθετα ἔζησε στὸ ἀ-
νετο σπῆτι τοῦ Φριντλαίντερ πού
παντρεύτηκε τὴ μητέρα της. Ἐτσι, ἡ
Μάγδα ἔζησε σάν μέλος εὐπορῆς
οἰκογένειας, μορφώθηκε, ἔμαθε ξέ-
νες γλῶσσες καὶ φοίτησε ὡς ἐσω-
τερικὴ μαθήτρια σέ ἀκριβὰ σχολεῖα
τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ὁ Γκαϊμπελς ἦταν
στὴ Χαϊδελβέργη φοιτητὴς τοῦ
Ἑβραίου καθηγητῆ Φρίντριχ
Γκοῦντολφ, κι ἀπὸ αὐτὸν πήρῃ τὸ

διδασκαρικό του δίπλωμα. 'Αλλά ή συμπεριφορά τής Μάγδας καί τού 'Ιωσήφ Γκαίμπελς τόσο πρὸς τόν Γκούλντοφ ὅσο καί πρὸς τὸ θεῖο τους Κόνεν, πού εἶχε ἐνίσχυσει οἰκονομικά τὸ Γκαίμπελς σέ δύσκολες ἐποχὲς τῆς φοιτητικῆς του ζωῆς, ἦταν ἀποκρουστικὴ. Κανείς δέν τους βοήθησε τόσο ὅσο οἱ 'Εβραῖοι, μέ ἐξαιρεση τὸ Χίτλερ καί τούς γονεῖς τοῦ Γκαίμπελς.

Σέ ἀντίθεση μέ τὸ Χίμλερ καί τὸ Χίτλερ, ὁ Γκαίμπελς, ὅπως καί ὁ Χέρμαν Γκαίρινγκ (στρατηγός, ἀρχηγός τῆς 'Αεροπορίας. Καταδικάστηκε στὴ Νυρεμβέργη σὲ θάνατο ἀλλὰ αὐτοκτόνησε) ἤξερε καλὰ τί ἔκανε. 'Ἦξερε ἐπίσης καί τί ἔκανε στοὺς 'Εβραίους πού τούς γνώριζε καλότερα ἀπ' ὅτι οἱ δύο ἄλλοι κύριοι ὑπεύθυνοι τοῦ 'Αουσβιτς. Δέν τούς εἶχε ὅμως μισήσει — μέ ἐξαιρεση μερικοῦς 'Εβραίους τοῦ τύπου πού εἶχαν ἀρνηθεῖ νὰ δεχτοῦν τὴ συνεργασία του στὴν «περιστροφόμενὴ συναγωγὴ» τους. Οἱ 'Εβραῖοι στὸ Σάν Φρανσίσκο ζητοῦσαν νὰ λείψει ὁ ἀντισιμιτισμός ἀπὸ τὸν κόσμο. 'Ο Γκαίμπελς ἔγραφε στὶς 4 'Απριλίου 1945 σχετικὰ:

«Αὐτὸ θὰ τοὺς βόλευε, γιατί ἀφοῦ διέπραξαν τὰ πιὸ φρικιαστικά ἐγκλήματα σέ βάρος τῆς ἀνθρωπότητας, θέλουν τώρα νὰ τῆς ἀπαγορεύσουν νὰ τὰ σκέπτεται».

Ποιὰ «ἐγκλήματα τῶν 'Εβραίων» ἔχει στὸ νοῦ του, δέν ἀναφέρει. 'Ισως νὰ σκέφθηκε τὸ ἄρθρο του στὸ «Ράιχ» ὅπου ἔλεγε:

«Σέ αὐτὸ τὸν ἱστορικὸ ἀγῶνα κάθε 'Εβραῖος εἶναι ἐχθρὸς μας, ἀδιάφορο ἂν φυτοζωεῖ στὸ πολωνικὸ γκέττο, ἂν ζεῖ στὸ Βερολῖνο ἢ στὸ 'Αμβούργο, ἢ ἂν χτυπάει τὴ σάλπιγγα τοῦ πολέμου στὴ Νέα 'Υόρκη. Εἶναι λοιπὸν οἱ 'Εβραῖοι ἀνθρωποὶ: Τὸ ἴδιο ἐρώτημα ἰσχύει γιὰ τούς λεηστὲς καί τούς μαστροπούς. Οἱ 'Εβραῖοι εἶναι μιὰ φυλὴ παρασίτων πού ἀπλῶνει τὴ μούχλα τῆς πάνων στούς πολιτισμοὺς τῶν γερνῶν λαῶν. Γιὰ νὰ τελειώσει αὐτὸ ὑπάρχει μόνον ἓνα μέσο: Κάψιμο καί ἐξανδραποδισμός. 'Ανελέητη καί ψυχρὴ σκληρότητα. Τὸ γεγονὸς πὼς ὁ 'Εβραῖος ζεῖ ἀνάμεσά μας, δέν εἶναι ἀπόδειξη πὼς ἀνήκει κι ὅλας σέ μᾶς. Γιατί κι ὁ ψῶλλος δέν μεταβάλλεται σέ κατοικίδιο μέ τὸ νὰ ζεῖ στὸ σπίτι».

'Ἡ σωματικὴ ἀναπηρία ἦταν γιὰ τὸ Γκαίμπελς ἓνα ψυχικὸ τραῦμα.

Δέν ἦταν μόνο κουτσός, ἀλλὰ καί κοντός πράγματα πού τοῦ δημιούργησαν σύμπλεγμα κατωτερότητας. Παθολογικὸ ὡστόσο δέν τὸν ἔκανε βέβαια τὸ ἄρρωστο πόδι του, ἀλλὰ ἡ ἐξουσία. 'Ἔγινε παθολογικός, ὅπως ὅσοι ἀποκοτοῦν ἐξουσία κι ἔχουν τὴν ψευδαίσθησι πὼς δέν εἶναι συνάμα καί δέσμοιό της. Καί ὁ γερμανικὸς λαός — μέ ἐξαιρεση τὸν τραγικὸ καί σχεδὸν ἀγνωστο σήμε-ρα μηχανικὸ Χάνς Κουμμέρφ, πού ἀποκεφαλίστηκε γιατί τὸ 1942 προσπάθησε ν' ἀντινάξει τὴ γέφυρα πρὸς τὸ Σβάνενβερντερ τὴν ὥρα πού πέραγε ὁ Γκαίμπελς — αὐτὸς ὁ λαός πού δηλητηριάστηκε τόσο ἀπὸ τὸν Χίτλερ, κατάστρεψε τὸ Γκαίμπελς ἐπιδοκιμάζοντας ὀργιαστικὰ τοὺς λόγους του. Αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ Γκαίμπελς, τὸ «φιλολογικὸ ἀποτεφρωτὴ», ὅπως τὸν ὀνόμασε ὁ 'Εριχ Καίστνερ, ὅταν ἔκαψε τὰ βιβλία στὴν πλατεία, ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Βερολίνου.

Τὸ 1924 ὁ Γκαίμπελς, πού ἦταν ἀπὸ χρόνια χωρὶς δουλειά, μπῆκε στὸ κόμμα τοῦ Χίτλερ γιατί τοῦ ὑποσχέθηκαν ἓναν ὀχι εὐκαταφρόνητο σταθερὸ μισθὸ ἑκατὸ μάρκων, ἂν ἀναλάμβανε τὴ σύνταξη τῆς ἐφημερίδας «Λαϊκὴ 'Ελευθερία». Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ Χίτλερ ἔγραφε τὸ ἔργο του «Ὁ ἀγῶνας μου».

Κι ὅμως, τὰ οἰκονομικά τοῦ Γκαίμπελς δέν ἦταν ἀρκετὰ γιὰ νὰ θρέψει ἔξι στόματα. 'Ο ἴδιος, μετὰ τὴ διατριβή του γιὰ ἓνα Βερολινέζο δραματικὸ τοῦ ρομαντισμοῦ, ἀλ-σθανόταν πὼς εἶχε τὴν κλίσση νὰ γίνε-ι «ἀνθρωπος τῶν γραμμάτων». 'Ἡ θέση πού βρῆκε στὴν Τράπεζα τῆς Δρέσδης, γιὰ νὰ ἐκφωνεῖ τίς τιμές τοῦ Χρηματιστηρίου, δέν ἦταν λύση. 'Ἐξ αἰτίας τῆς ἀναπηρίας του ἀπαλλάχτηκε ἀπὸ τὴ στρατιωτικὴ θητεία. 'Ἡ δραστηριότητά του ἀναζητοῦσε διέξοδο. 'Όλα αὐτὰ τὸν δό-ηγησαν στὸ κόμμα τοῦ Χίτλερ. Ποιὸς εἶναι ὑπεύθυνος γι' αὐτὴ τὴν ἐξέλιξη; Μιὰ σύγκριση μέ τὰ σύγχρονα δεδομένα δίνει ὀρισμένα στοιχεῖα γι' αὐτὸ. 'Αν κάποιος στὴ σημερινὴ 'Ομοσπονδιακὴ Δημοκρατία τῆς Γερμανίας δὲν ἔνα ἑκατομμύριο ἀνέργους συζητήσει μ' ἓναν ἀπόφοιτο γυμνασίου, πού τὸ ἴδιο σύστημα τῶν εἰσαγωγικῶν ἐξετάσεων ἄφησε ἔξω ἀπὸ τίς ἀνώτατες σχολές, θὰ σχηματίζει μέσα ἀπὸ τὴν ταξικὴ εἰρήνη τὴν ἐντύπωση πὼς οἱ πολῖτες τῆς νεαρῆς δημοκρατίας τῆς

Βαϊμάρης εἶχαν πιὸ πολλὴ τυφλὴ ἐμπιστοσύνη στὸ κράτος, ἂν καί γιὰ πολλὰ χρόνια ἦταν ἀναγκασμένοι νὰ εἶναι χωρὶς ἐπαγγελματικὴ ἀποκατάσταση ἢ ἀποκλείονταν ἀπὸ τίς σπουδές. Τὰ θύματα τῆς μεταπολεμικῆς ἐποχῆς, ἀπὸ τὸ 1925 ὡς τὴν ἀνοδο τοῦ Χίτλερ στὴν ἐξουσία, δέν θὰ εἶχαν καί τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν πρώτη γερμανικὴ δημοκρατία.

Βέβαια γι' αὐτὸ ἦταν λιγότερο ὑπεύθυνοι οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες πού κυβερνοῦσαν καί περισσότερο ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιών καί ἡ οἰκονομικὴ κρίση. 'Όποιοι θέλει νὰ κρίνει τὸ Γκαίμπελς δέν πρέπει νὰ παραβλέψει τὴ φτώχεια, μέσα στὴν ὁποία ἐζησε πολὺν καιρὸ. Γιατί ἔπρεπε οἱ συνομήλικοι τοῦ Γκαίμπελς μετὰ ἀπὸ πολὺχρονη θητεία στὸ μέτωπο καί μετὰ ἀπὸ τόσες σπουδές νὰ εἶναι νομοταγεῖς πολῖτες τῆς δημοκρατίας τῆς Βαϊμάρης, ὅταν αὐτὴ δέν μπορούσε νὰ τοὺς προσφέρει ἐργασία καί τοὺς ἄφηνε νὰ φυτοζωοῦν ἐδῶ κι ἐκεῖ; 'Ακόμα κι ὁ Γκαίμπελς, μὴ βρίσκοντας ἀλλοῦ ἀπασχόληση, παρὰ τίς ἐπίμονες προσπάθειές του, ἀναγκάστηκε τελικὰ νὰ καταφύγει στὸ κόμμα τοῦ Χίτλερ. 'Αν μπόρεσε νὰ ὑπερβεῖ τὸ σύμπλεγμα κατωτερότητας πού τοῦ δημιουργοῦσε ἡ ἀναπηρία του, δέν ἦταν τόσο εὐκόλο νὰ νικήσει τὴν ἄλλη ρίζα πού τὸν δόνησε στὸ ἴδιο σύμπλεγμα: τὴν κοινωνικὴ ρίζα, τὴ φτώχεια. 'Ἦταν φτωχὸς σάν ζητιάνος καί χωρὶς ἐλπίδα ν' ἀλλάξει τὴν κατάστασή του. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔκανε τὸ 1925 τὸν, κατὰ τὰ ἄλλα, πολιτικὰ ἀδιάφορο Γκαίμπελς νὰ γίνε-ι ἀκράϊος. Αὐτὸ καί μόνο τὸν ἐδιώξε ἀπὸ τὸ χωρὸ τῆς δημοκρατίας. Αὐτὴ δέν τοῦ ἔδωσε τίποτα γιὰ νὰ χορτάσει τὴν πείνα του. 'Ο ἴδιος ὁ Μπρέχτ καί ὁ Βάιλ τραγουδοῦσαν ἀργότερα, πρῶτο ἔρχεται τὸ φαί καί μετὰ ἡ ἠθική...

Τὸ πρόγραμμα «ἐξοντώσεως»

'Ο Γκαίμπελς ἀνακάλυψε στὸν ἑαυτὸ του προτερήματα ὀμιλητῆ. 'Ἦθελε νὰ γράφει ποιήματα, κάτι πού δέν μπορούσε, ἤθελε νὰ γράφει ἄρθρα, πού δέν ἦταν βέβια χειρότερα ἀπὸ τὰ ἄρθρα ἄλλων. Μέ λίγα λόγια γιὰ τὴν ἀκριβεία: 'Ἡ νόμιμη, ἀσυγκράτητη καί ἀπροσανατόλιστη δίψα του γιὰ δράση τὸν δό-ηγησε στὴν ἀρχὴ ὀχι στὸ Χίτλερ, ἀλλὰ στὸ Θόδωρο Βόλφ, ἓναν ἀπὸ τοὺς σοβαρότερους ἀρχισυντάκτες

της εποχής. Ο Βόλφ έγινε για τόν Γκαϊμπελς τό πρότυπο, γιατί κι ὁ ἴδιος ἤθελε νά παίξει τόν πρῶτο ρόλο, ἀδιάφορο πού. Ἀλλά ὁ Βόλφ δέν δημοσίευσε οὔτε ἓνα ἀπό τά πενήντα ἄρθρα πού τοῦ ἔστειλε ὁ Γκαϊμπελς οὔτε καί τόν δέχτηκε στήν ἐφημερίδα. Ἐτσι ὁ Γκαϊμπελ παραμέρισε ὅλους τοὺς ἐνδοισμούς γιά τοὺς «σκοποὺς» τοῦ Χίτλερ, γιατί εἶχε πιά γίνει καρριέριστας, καί πῆγε στό κόμμα του.

Καί γιά νά μὴν ὑπάρχει καμμιὰ αὐταπάτη γύρω ἀπὸ τὸ Γκαϊμπελς, εἶναι ὁ ἴδιος συνυπεύθυνος γιά ὅλα τὰ ἐγκλήματα πού διέπραξε ὁ Χίτλερ. Τὰ ἐπαινοῦσε μεγαλόπρεπα ἀκόμα κι ὅταν δέν ἦταν σύμφωνος μέ αὐτά. Κι ὅμως ἐπειδὴ ἦταν πιό ἐξυπνος καί πονηρὸς ἀπὸ ὅλους σχεδὸν τοὺς στενοὺς συνεργάτες μέσα στό κόμμα, εἶναι βαρύτερη ἡ συνεχνοχὴ του, γιατί πρόδωσε ὅ,τι τοῦ ἔλεγε ἡ λογικὴ του γιά χάρη τῶν διαταγῶν τοῦ Χίτλερ. Ὁ Γκαϊμπελς ἦταν ἐναντίον τοῦ πολέμου, γιατί ἀπεχθανόταν τὸ στρατό, ἰδιαίτερα τὸν πρωσσικό. Τό ἤξερε καί τὸ ἔλεγε κι ὅλας: Ἄν ὁ Φύρερ ἄλλαζε τὴν κομματικὴ του στολὴ μέ τὴ στρατιωτικὴ, τότε τὸν πρῶτο ρόλο στό κράτος δέν θὰ τὸν ἐπαίξε τὸ κόμμα, ἀλλὰ ἡ Βέρμαχτ.

Τὴν ἐξόντωση τῶν Ἑβραίων θὰ τὴν εἶχε προτείνει εὐχαρίστως μέχρι τὴν «τελικὴ νίκη», ὅπως ἄλλωστε καί τὴν ὑποδούλωση τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν. (Ὁ Γκαϊμπελς ἤθελε, ὅπως κι ὁ Χίτλερ, νά ἀφαιρέσει, μετὰ τὸν πόλεμο, ὅλα τὰ οἰκονομικὰ μέσα τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν). Ἀλλά φαίνεται πὺς κάποτε τὰ χάλασε μέ τὸ Χίτλερ, προσπαθώντας νά τοῦ δικαιολογήσει τὴν «τελικὴ λύση», τουλάχιστον γιά τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου. Στὶς 17 Μαρτίου 1942 — σύμφωνα μέ τὸ ἡμερολόγιό του — διάβασε τὸ πρωτόκολλο τῆς συνάντησης τῆς Βάνζεε, στήν ὁποία συζητήθηκε διεξοδικὰ ἡ ἐξόντωση τῶν Ἑβραίων τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Ὄταν ὁ Γκαϊμπελς διάβασε τὸ πιό τερατώδες ντοκουμέντο τῆς παγκόσμιας ἱστορίας ἔγραψε:

«Αὐτὸ ὁδηγεῖ σέ μιά σειρά λεπτῶν ἐρωτήσεων. Τί θὰ συμβεῖ μέ ὅσους συζοῦν μέ Ἑβραίους, μέ ὅσους εἶναι μιγάδες Ἑβραῖοι, μέ ὅσους εἶναι παντρεμένοι μέ Ἑβραίους. Ὅπωςὸδήποτε θὰ ἔχουμε ἐδῶ πολλὰ προβλήματα καί σί-

Ὁ Γκαϊμπελς στήν Ἀθήνα.

γοῦρα θὰ παρουσιαστοῦν καί προσωπικὲς τραγωδίες. Ἀλλά αὐτὸ εἶναι ἀναπόφευκτο. Τώρα εἶναι ἡ κατάσταση ὥριμη γιά νά δοθεῖ στό ἑβραϊκὸ ζήτημα ἡ τελικὴ λύση. Μεταγενέστερες γενιές δέν θὰ ἔχουν τὴ δύναμη καί τὸ ἀγρυπνο ἐνστικτο γιά νά τὸ κάνουν. Γι' αὐτὸ θὰ εἶναι καλὸ νά εἴμαστε ριζικοί καί συνεπεῖς. Ὅ,τι γιά μᾶς εἶναι βάρος, θὰ εἶναι γιά τοὺς ἀπογόνους μας πλεονέκτημα καί εὐτυχία».

Μιά βδομάδα ἀργότερα ὁ Γκαϊμπελς πῆγε πάλι νά συναντήσει τὸ Χίτλερ γιά μιά πολὺωρη συνομιλία. Ὁ Χίτλερ εἶχε περάσει τὸ χειρότερο χειμῶνα τῆς ζωῆς του. Στὸ Γκαϊμπελς εἶπε:

«Ἄν ἔστω καί γιά μιά στιγμὴ φαινόμουν ἀδύναμος, θὰ εἶχε καταρρεύσει τὸ μέτωπο (δηλαδή μπρὸς στὴ Μόσχα) καί θὰ δημιουργοῦνταν μιά καταστροφὴ μεγαλύτερη κι ἀπὸ ἐκείνῃ τοῦ Ναπολέοντα. Τότε ἑκατομμύρια ἡρωικῶν στρατιωτῶν θὰ πέθαιναν ἀπὸ τὴν πείνα καί τὴν παγωνιά... Ὁ Φύρερ εἶχε σέ πολλὴ ἐκτίμηση τὴ σοβιετικὴ ἡγεσία. Ἡ ὠμὴ ἐπέμβαση τοῦ Στάλιν εἶχε σώσει τὸ ρωσικὸ μέτωπο...»

Ὁ Χίτλερ τοῦ παραπονέθηκε γιά ὥρες συγκινημένους πόσο βαρὺς ἦταν αὐτὸς ὁ χειμῶνας γιατί τὸν πέρασσε στό πλευρὸ τῶν δειλῶν καί ἀνόητων στρατηγῶν του, πού φυσι-

κά προκάλεσαν τὴν καταστροφὴ τοῦ στρατοῦ (πού δέν ἦταν ἐφοδιασμένοι μέ γούνες καί γάντια) στό ρωσικὸ χειμῶνα.

Τὸ σκυλάκι τοῦ Φύρερ

Ἐτσι ὁ Γκαϊμπελς — πολὺ σύντομα καί ἥπια — «στό τέλος» ἐξέφρασε στό στραπατσarisμένο δικτάτορα τοὺς δισταγμούς του (πιθανὸ) σχετικὰ μέ τὸ «ἑβραϊκὸ ζήτημα». Κι ὅμως πρέπει νά γράφει:

«... στό σημεῖο αὐτὸ ὁ Φύρερ παραμένει ἀνελέητος. Οἱ Ἑβραῖοι πρέπει νά ἐξαφανιστοῦν ἀπὸ τὴν Εὐρώπη, ἔστω κι ἂν χρειαστοῦν γι' αὐτὸ τὰ πιὸ κτηνώδη μέσα. Σχετικὰ μέ τὸ θέμα τῶν ἐκκλησιῶν ὁ Φύρερ δέν θέλει πρὸς τὸ παρὸν νά προβεῖ σέ καμιά ἐνέργεια. Θὰ ἤθελε νά τὸ ἀναβάλει ὡς τὸ τέλος τοῦ πολέμου...»

Καί στὴ συνέχεια συζητοῦν γιά τὸ σκυλάκι πού εἶχαν χαρίσει στό Χίτλερ καί τὸ ἀγαποῦσε πολὺ.

«Αὐτὸς ὁ σκύλος μπορεῖ νά κάνει ὅ,τι θέλει στήν ἀποθήκη του. Γιά τὴν ὥρα εἶναι αὐτὸς πού τοῦ στέκει πιὸ κοντά».

Λοιπὸν μιά λέξη γιά τὸ ἐγκλημα, πού κατόπιν ὁδήγησε στό θάνατο ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων καί στὴ συνέχεια μιά συζήτηση γιά τὸ ἀγαπημένο σκυλάκι, ὅπως λίγο πρὶν γιά τὰ παιδιὰ τοῦ ἐπισκέπτη.

«Ο Φύρερ ρωτάει για όλους στο σπίτι, για τη Χέλκα, τη Χίλντε και, πρό πάντων, για το Χόλντε, τί γίνεται όλη η οικογένεια και με τί ασχολείται... Έχω τη σοβαρή πρόθεση να φροντίσω γι' αυτό περισσότερο μαζί με την οικογένειά μου γιατί όσο κρατάει ο πόλεμος αυτό δεν είναι δυνατό».

Μπορεί στην επόμενη συζήτηση στις 27 'Απριλίου ο Γκαίμπελς να έκανε μία διστακτική προσπάθεια για να αποτρέψει τη ριζική λύση. Με άσφαιρα υπαγορεύει:

«Θά μιλήσω ακόμα μία φορά με το Φύρερ για το εβραϊκό ζήτημα. Η θέση του απέναντι στο πρόβλημα είναι χωρίς έλεος. Θέλει να διώξει έντελώς τους Έβραίους από την Ευρώπη. Αυτό είναι βέβαια σωστό. Οι Έβραιοι έφεραν τόσα δεινά στη γη μας, ώστε και η σκληρότερη ποινή να είναι έλαφριά...»

Πώς εκτελέστηκε η σκληρότερη ποινή, η θανατική, περιγράφει ο Γκαίμπελς ακριβώς ένα μήνα πρωτίτερα:

«Από τη γενική διοίκηση θα εκδιωχθούν οι Έβραιοι προς τα ανατολικά. Θα χρησιμοποιηθεί μία βάρβαρη διαδικασία, που δεν μπορεί να περιγραφεί, κι από τους Έβραίους δεν θα μείνει πλέον τίποτε. Γενικά μπορεί να διαπιστώσει κανείς πως 60% πρέπει να εξοντωθούν, ενώ μόνο 40% μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε καταναγκαστικά έργα. Ο πρώην διοικητής της Βιέννης, που κάνει αυτές τις ενέργειες, κινείται με πολλή προσοχή και με ένα τρόπο που περνάει σχεδόν άπαρηγόρητος. Οι Έβραιοι θα υποστούν ποινή, που είναι βέβαια βάρβαρη, αλλά που τους αξίζει. Η προφητεία που τους έδωσε ο Χίτλερ για ένα νέο παγκόσμιο πόλεμο, αρχίζει να πραγματοποιείται κατά το φοβερότερο τρόπο...»

Η «χωριστή ειρήνη»

Ποιά ήταν αυτή η προφητεία του Χίτλερ; Ήταν η «ύποσχεσή» του στο Ράιχσταγκ στην αρχή του πολέμου, πως αν δηλαδή στην Ευρώπη γίνει κάποτε ένας πόλεμος, τότε στο τέλος του θα στέκει «η εξαφάνιση της εβραϊκής φυλής». Αυτό το είχαν ακούσει όλοι οι ενήλικες πάνω στη γη. Αργότερα, στις 8 Νοεμβρίου 1942, ο Χίτλερ είπε σ' ένα λόγο, σχετικό με το κίνημα του Νοεμβρίου, τα εξής, που μετέδω-

σαν κι όλοι οι ραδιοφωνικοί σταθμοί:

«Θά θυμάστε το λόγο μου στο Ράιχσταγκ, όπου είπα: "Αν οι Έβραιοι φαντάζονται πως μπορούν να δημιουργήσουν έναν παγκόσμιο πόλεμο για να εξοντώσουν τις ευρωπαϊκές φυλές, πρέπει να ξέρουν πως το αποτέλεσμα δεν θα είναι η εξόντωση των ευρωπαϊκών φυλών, αλλά η εξαφάνιση των Έβραίων της Ευρώπης. (Χειροκροτήματα). Με περιγελούσαν σαν προφήτη. Άλλα πολλοί απ' αυτούς, που γελοῦσαν τότε, δεν γελοῦν πιά. (Μεμονωμένα γέλια, χειροκροτήματα). Αυτοί που γελοῦν τώρα, μπορεί σέ λίγο καιρό να μη γελοῦν πιά. (Γέλια παρατεταμένα, χειροκροτήματα). Αυτό το κύμα θά ξεπεράσει την Ευρώπη και θά διαδοθεί σέ όλο τόν κόσμο».

Έδω ο Χίτλερ αναφέρεται στην «τελική λύση», στο θάνατο των Έβραίων στους θαλάμους αερίων που είχε αρχίσει το Φεβρουάριο του 1942. Αυτά τα λόγια τά άκουσαν όλοι. Μετά το θάνατο του Χίτλερ αρνούνται σχεδόν όλοι πως γνώριζαν τη δολοφονία των Έβραίων. Άλλα η ιστοριογραφία θριάμβευσε στις ημέρες μας, το 1977 — κι από τότε έχει κανείς την έντύπωση πως η ιστοριογραφία είναι η συνέχιση του πολέμου με τα χειρότερα μέσα. Γιατί κάποιος, μη Γερμανός, σοβαρός ιστορικός αμφισβήτησε πως ο Χίτλερ διέταξε την εξόντωση των Έβραίων. Κι ακόμα περισσότερο, είπε πως ο Χίτλερ έμαθε για πρώτη φορά το 1943 πως οι Έβραιοι της Ευρώπης θανατώνονταν στο θάλαμο των αερίων.

Ο Γκαίμπελς εύρισκε αυτή την ενέργεια κατά των Έβραίων πολύ επικίνδυνη. Έγραφε φοβισμένα στο ημερολόγιό του το Μάρτιο του 1943 πως ήταν σύμφωνος με το Γκαϊριγκ για 'ότι η χωριστή ειρήνη είτε με τις δυτικές δυνάμεις είτε με τους Ρώσους έμποδίζονταν από το «εβραϊκό ζήτημα» — κι αυτό ήταν το καλύτερο καμουφλάρισμα για το θάνατο των Έβραίων. Κι επειδή ο Γκαίμπελς είχε τη διαίσθηση πως η Γερμανία δεν μπορεί να κερδίσει αλλιώς τόν πόλεμο παρά με χωριστή ειρήνη — από το χειμώνα του 1944/45 και κατόπιν — είχε αντικαταστήσει κάθε ρεαλιστική σκέψη με την προβολή των επιθυμιών, έγραφε πεισματικά πως ήταν καλό που είχαν βάλει φωτιά στα «πλοία

πίσω τους» λόγω των Έβραίων.

Η συζήτηση για τόν άν ό ρήτορας Γκαίμπελς ήταν «εύφνης» είναι περριπτή. Ο ρήτορας Γκαίμπελς μπορεί να κυριεύσε τό Βερολίνο για χάρη του Χίτλερ όπως και ή ανεργία. Ο όμιλητής χρησιμοποιούσε στους δρόμους μεθόδους δημαγωγού και προβοκάτορα. Ένώ στο Βερολίνο δεν υπήρχε μετά τό τέλος της δεκαετίας του '20 ούτε φασαρία ούτε άστυνομική απαγόρευση για τούς λόγους του, έστελνε ανθρώπους του στο Κουρφύουστερνταμ για να χτυποῦν τούς διαβόλους που έδιναν τήν έντύπωση πως ήσαν «Έβραιοι».

Όταν ο Χίτλερ ήταν στην έξουσία, ο Γκαίμπελς έκαμε ό,τι μπορούσε. Από φόβο, αλλά περισσότερο από πεποίθηση, ό λαός υπάκουε. Όταν ή επίθεση του Χίτλερ έναντίον χερών που δεν μπόρεσε να συνεχίσει και να κάμψει τή θέλησή τους για αντίσταση, έκανε τόν ύπουργό Προπαγάνδας και πάλι άπαραιτήτο. Κι όταν ή τύχη του πολέμου δεν ήταν πιά με τό μέρος του ό Χίτλερ χρειαζόταν τό Γκαίμπελς για τήν «επεξεργασία» του γερμανικού λαού.

Οι Έβραιοι θά χάσουν

Στις 15 Μαρτίου 1945 ο Γκαίμπελς γράφει: «Σχεδόν γκροτέσκα έντύπωση κάνει ή είδηση πως οι Έβραιοι της Παλαιστίνης έκαναν μία ημέρα άπεργία και προσευχήθηκαν για να δείξουν τή συμπάθειά τους στους Έβραίους της Ευρώπης. Οι Έβραιοι παίζουν ένα άνόσιο και άσυλλόγιστο παιχνίδι. Δεν μπορεί ακόμα κανείς να είπει ποιός λαός θά είναι ό χαμένος και ποιός θά είναι ό κερδισμένος του πολέμου. Άλλά είναι άναμφισβήτητο πως οι Έβραιοι θά είναι με τούς χαμένους.

Άκόμα συζητείται τό έρώτημα, άν τελικά ή Σοβιετική Ένωση θά άναμχηθεί στη διένεξη του Ειρηνικού. Ο Στάλιν θά πρέπει σιγά - σιγά να δέχεται τή γνώμη πως ή Σοβιετική Ένωση δεν μπορεί να παραμείνει άμέτοχη στη διένεξη αυτή, γιατί διακυβεύονται σπουδαία συμφέροντά της. Άλλά μεταδίδεται επίσης πως οι Άμερικανοί δεν δίνουν πιά τόσο μεγάλη σημασία σέ μία τέτοια ένδεχόμενη άνάμιξη των Σοβιετικών.

Κάπως άπογοητευτικές είναι οι είδήσεις που φτάνουν από τήν Ουγ-

γαρία. Ἡ ἐπίθεσή μας δέν κατάφε-
ρε νά ἐπικρατήσῃ, γιατί συνάντησε
τὴ σθεναρὴ ἀντίσταση τῶν Σοβιετι-
κῶν. Εἶναι σάν νά πηγαίνομε πα-
ρέα μέ τό διάβολο.

Ἄν ὁ Στάλιν εἶχε δίκιο νά τιμáει σάν
στάρ τοῦ κινηματογράφου τοὺς Σο-
βιετικούς στρατηγούς πού ἡγήθη-
καν τοῦ στρατοῦ μέ τόσο ἐπιτυχία.
Ἀπό τὴ Μόσχα φτάνουν σχετικές
εἰδήσεις πού θυμίζουν σχεδόν τίς
ἀνέσεις τῆς ζωῆς τοῦ πασά. Σίγου-
ρα ὁ Γκαϊριγκ θά εἶναι πολύ λυπη-
μένος, πού δέν κάνουμε κάτι τέτοιο
καί στή Γερμανία.

Σῆμα θύελλας φτάνει ἀπό τὴ Φι-
λανδία. Οἱ Σοβιετικοί, ἀφοῦ κατέβα-
σαν τό σιδηροῦν παραπέτασμα, ἀ-
γωνίζονται φιλότιμα γιά νά καταλά-
βουν ὅλη τὴ χώρα.

Στὴ Ρουμανία διεξάγεται ἀγώνας
γιά τὴν ἐξουσία μεταξύ τῶν δυτικῶν
δυνάμεων καί τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώ-
σεως. Οἱ δυτικές δυνάμεις προσπα-
θοῦν μέ τὴ διπλωματία νά ἐπανα-
συνδεθοῦν μέ τὴ Ρουμανία, ἐνῶ οἱ
Σοβιετικοί κάνουν τό πᾶν γιά νά τό
ματαιώσουν. Πάντως οἱ Σοβιετικοί
δέν μποροῦν νά ὀξύνουν καί πολὺ
τά πράγματα, γιατί δέν ἔχουν τόσες
στρατιωτικές μονάδες γιά νά ἐπιβά-
λουν τὴν πολιτικὴ τους θέληση. Ὁ
νέος Ρουμάνος πρωθυπουργὸς
Γκρότσα εἶναι ἕνας φανερός χωρια-
τοκομμουνιστής. Εἶναι τό ἐκούσιο
ὄργανο τοῦ Κρεμλίνου.

Καί στή βόρεια Ἰταλία ὑπάρχει
κάποια ἀλλαγὴ τῶν διαθέσεων, γι-
ατί ἀρχίζουν νά στρέφονται ἐναντίον
μας. Λοιπὸν οἱ Ἰταλοὶ ἀρχίζουν ἄλ-
λο γύρο, γιατί τώρα ἐρωτοτροποῦν
μέ τὴ Γαλλία. Στὴν Ἰταλία ξύπνησε
πάλι ἡ ἀγάπη γιά τὴ λατινικὴ ἀδελ-
φή. Ἀκόμα καί σὲ φασισμό γίνεται
αὐτός ὁ γύρος. Ὁ Μουσολίνι μέχρι
τώρα δέν κατάφερε νά φέρῃ τὴ
φασιστικὴ πολιτικὴ σέ ἕνα κοινὸ
παρονομαστή.

Ἐπειδὴ σὲ ὑπουργεῖο δέν μπο-
ρῶ ἀκόμα νά ἐργασθῶ, πρέπει νά
κάνω τό πῶς πολλὰ συμβουλία σὲ
σπίτι. Τὸ ὑπουργεῖο ἔχει μεταβλη-
θεῖ σέ σωρὸ ἐρείπιων. Μέχρι νά
διορθωθεῖ κάπως καί νά μπορέσω
νὰ ἐργασθῶ ἐκεῖ, θά περάσουν με-
ρικές ἡμέρες.

Ὁ Δρ. Λέου γύρισε ἀπὸ τὸ ταξίδι
τοῦ στὰ δυτικὰ καί μοῦ ἐκθέτει τὴν
κατάσταση πού ἐπικρατεῖ. Συγκλο-
νιστικὴ εἶναι ἡ εἰδηση πὺς χάσαμε
τὴν Κολωνία.

Κατόπιν ἐρχεται ὁ Σπέερ, πού κι

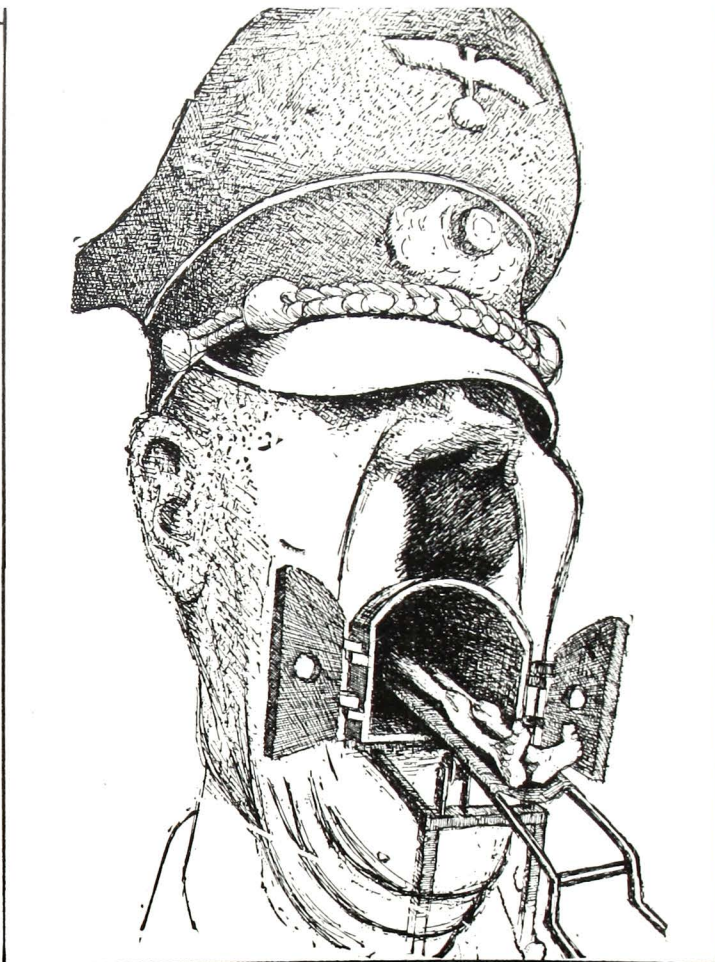
αὐτὸς γύρισε ἀπὸ ταξίδι στὰ δυτικὰ.
Εἶναι τῆς γνώμης πὺς ὁ πόλεμος οἰ-
κονομικὰ εἶναι χαμένος. Ἡ γερμανι-
κὴ οἰκονομία μπορεῖ νά κρατήσῃ ἀ-
κόμα τέσσερις ἐβδομάδες καί κατό-
πιν θ' ἀρχίσει σιγά - σιγά νά καταρ-
ρέει. Ὁ Σπέερ εἶναι λυπημένος πὺς
δὲ μπορεῖ νά πείσῃ τό Φύρερ νά
πάρῃ μιὰ ἀπόφαση. Πιστεῖ πὺς ὁ
Φύρερ ἐξ αἰτίας τῆς σωματικῆς του
καταστάσεως ἐμποδίζεται στὴ λή-
ψη ἀποφάσεων. Σωστὴ εἶναι ἡ γνώ-
μη τοῦ Σπέερ σχετικὰ μέ τὴ βάση
τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ. Κατακρίνει μέ
ὀξύτητα τὴ γνώμη γιά τὴν κατε-
στραμμένη γῆ. Τὸ νὰ ἀφαιρέσουμε
ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ τὴ διατροφή
καί τὴν οἰκονομία καταστρέφοντας
τὴ γῆ δέν εἶναι δικό μας ἔργο, ἀλλὰ
ἔργο τοῦ ἐχθροῦ. Ἐτσι κατακρίνει
καί τὴν ἀποψη πὺς πρέπει νά ἀνατι-
νάξουμε τίς γέφυρες πὺς ὀδηγοῦν
στὸ Βερολίνο. Πιστεῖ ὅτι ἂν συμ-

βεῖ αὐτὸ, ἡ πρωτεύουσα τοῦ Ράιχ
θὰ πεθάνῃ σέ λίγο ἀπὸ τὴν πείνα.

Κι ἐγὼ εἶχα κατακρίνει τὴν ἀπο-
ψη γιά τὴν ἀνατίναξη τῶν γεφυρῶν
καί εἶπα στοὺς στρατιωτικούς μου
συνεργάτες νὰ μοῦ ἐτοιμάσουν διε-
ξοδικὴ ἀναφορά, γιά νά ἰδῶ ἂν μπο-
ρῶ νὰ ἐπέμβω καί νὰ τοὺς βοηθή-
σω.

Οἱ ἀναφορὲς τοῦ Δρ. Λέου καί τοῦ
Σπέερ μοιάζουν σάν νά δίνουν τό
σύνθημα τοῦ συναγερμοῦ. Ἀλλὰ
σίγουρα ἔχουν ἐντυπωσιαστεῖ ἀπὸ
ὅσα εἶδαν στὰ δυτικὰ καί δέν μπο-
ροῦν πιά νὰ πάρουν ἀπόσταση ἀπὸ
τά πράγματα καί νὰ τὰ κρίνουν μέ
ψυχραιμία.

Βέβαια ὁ πόλεμος ἔχει τὰ δυσά-
ρεστα καί τὰ εὐχάριστα σημεῖα, καί
ἀκριβῶς τὰ δυσάρεστα ἔχουν πολ-
λὴ σημασία, γιατί ἐκεῖ πρέπει νά
διατηρεῖ κανεὶς τὴν ψυχικὴ του ἀν-
τοχή.

Αυτό τό βλέπω καί από μία ιστορία τοῦ καρχηδονιακοῦ πολέμου, πού ἔγραψε ὁ καθηγητής Φράνκ. Μοῦ δείχνει πόσες ἡπτες πρέπει κανεῖς νά ὑπομείνεις γιά νά φτάσει τελικά στήν ποθητή νίκη. Δέν μιλοῦν χωρίς λόγο γιά τίς ρωμαϊκές ἀρετές. Τί ἀξίζουν φάνηκε στόν καρχηδονιακό πόλεμο καί ἐξακολουθοῦν καί σήμερα νά ἀποτελοῦν παράδειγμα.

Ὅπως λέει ὁ Φύρερ συχνά, πρέπει νά εἶναι φιλοδοξία μας σήμερα νά περάσει ἡ ἐποχή μας στήν ιστορία σάν μία δοξασμένη καί ἡρωική ἐποχή, ὅπως ὁ καρχηδονιακός πόλεμος.

Ἔτσι, δέν μπορῶ νά ἔχω καί τόση ἐμπιστοσύνη στίς περιγραφές τοῦ Λέου καί τοῦ Σπέερ, γιατί ὁ ἕνας βλέπει τά πράγματα ἀπό τή σκοπιά τοῦ ἀνθρώπου τοῦ κόμματος, ὁ δέ ἄλλος ἀπό τή σκοπιά τοῦ οἰκονομολόγου καί τοῦ τεχνικοῦ. Ἀλλά τοὺς λείπει βέβαια ἡ σκοπιά τοῦ πολιτικοῦ. Ὁ Φύρερ ἀποφάσισε πῶς στά δυτικά πρέπει νά συνεχιστεῖ ἡ ἐκκένωση τοῦ πληθυσμοῦ. Τό πρόβλημα εἶναι πού θά βάλουμε ὅλους αὐτούς τοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλά ὁ Φύρερ νομίζει πῶς δέν πρέπει νά ἐγκαταλείψουμε στή διάθεση τοῦ ἐχθροῦ τοὺς ἀνδρες μας πού μποροῦν νά φέρουν ὄπλο. Δέν πρέπει νά παραβλέπουμε καί τήν πολιτική σημασία τοῦ πράγματος. Στήν Πομμερανία π.χ. 400.000 ἀνθρώποι, πού ἔπρεπε νά τοὺς εἶχαμε μεταφέρει, ἔπεσαν στά χέρια τῶν Σοβιετικῶν. Δημιουργήθηκε ἀπελπιστική κατάσταση. Μὲ λίγα λόγια τό πρόβλημα αὐτό εἶναι σήμερα ὀξύτατο.

Ἐνδιαφέρον εἶναι πῶς, παρά τίς διαδόσεις, πολύ λίγοι κάτοικοι ἐγκατέλειψαν τό Βερολίνο. Φαίνεται πῶς οἱ Βερολινέζοι ἔχουν πολλή ἐμπιστοσύνη στή στρατιωτική ἡγεσία γιά νά αἰσθάνονται τόσο σίγουρα καί ἀνετα παρά τοὺς βομβαρδισμούς.

Ὁ Φύρερ ἔδωσε τή συγκατάθεσή του γιά τή δημιουργία ἀεροπορικῶν μονάδων αὐτοκτονίας. Αὐτό ἦταν ἕνα παλιό σχέδιο, ἀλλά μέ τό Γκαϊριγκ δέν μπορεῖ κανεῖς νά κάνει τίποτε. Δέν μπορεῖ πιά κανεῖς νά μιλάει γιά τήν ἀεροπορία ὡς ὀργάνωση καί ὡς ὄπλο, γιατί ἡ διαφθορά καί ἡ ἀποδιοργάνωση ἔφτασαν μέχρι τόν οὐρανό.

Ἔνα σωρὸ ἀνησυχητικές εἰδήσεις φτάνουν. Μπορεῖ κανεῖς νά δεῖ

τώρα ποιοί εἶναι ἐκεῖνοι πού παραμένουν σταθεροί καί θαρραλέοι καί δέν ἐγκαταλείπουν τοὺς ὑψηλοὺς σκοπούς. Αὐτοί εἶναι ἀκριβῶς οἱ ἡγετικές προσωπικότητες τοῦ λαοῦ. Ἐδῶ χωρίζει τό σιτάρι ἀπὸ τὴν ἥρα.

Ὁ Κέσσελριγκ ἀνέλαβε ὑπηρεσία. Σέ αὐτόν στηρίζω μερικές ἐλπίδες. Ὁ Φύρερ μοῦ στέλνει τά στενογραφημένα πρωτόκολλα γιά τήν κατάσταση στήν Πομμερανία. Πράγματι ἐκεῖ παίχτηκε μιὰ δλόκληρη τραγωδία. Τά πρωτόκολλα δείχνουν τήν ἀκαταλληλότητα τῶν στρατιωτικῶν μας. Ὁ Φύρερ βλέπει τό σωστό, τό ἀνακρινόμενους στοὺς συνεργάτες του, ἀλλά αὐτοί δέν σύρουν τίς συνέπειες πού πρέπει. Θά ἦταν καλύτερα νά ἔδινε διαταγές ὁ Φύρερ καί ὄχι νά τοὺς βγάζει λόγους. Τά γενικά μας ἐπιτελεῖα πίστευαν πῶς οἱ Σοβιετικοί θά κάνουν τό ἴδιο λάθος πού κάναμε κι ἐμεῖς τό φθινόπωρο τοῦ 1941, ὅταν πολιορκούσαμε τὴ Μόσχα. Πῶς θά πήγαιναν δηλ. σάν στραβοὶ πρὸς τὰ ἀριστερά, χωρίς νά κυττάζουμε τί γίνεται στά δεξιά, ἐναντίον τῆς πρωτεύουσας τοῦ ἐχθροῦ. Ἐμεῖς τότε εἶχαμε μεγάλη ἀποτυχία. Ὁ Φύρερ τόνιζε πάντα πῶς οἱ Σοβιετικοί δέν θά ἔκαναν τό ἴδιο λάθος, ἀλλά οἱ στρατηγοὶ του δέν τὸν πίστευαν.

Ἀπὸ τὴν Οὐγγαρία φτάνουν εἰδήσεις γιά σκληρὴ ἀντεπίθεση τῶν ἐχθρῶν. Τό βράδυ ἔχουμε πάλι τὴν τακτικὴ ἐπίθεση τῶν βρετανικῶν ἀεροπλάνων κατὰ τοῦ Βερολίου. Ὅπου νᾶναι συμπληρώνουν πανηγυρικὰ τίς 25 ἐπιθέσεις. Τὸν τελευταῖο καιρὸ γίνονται σκληρότερες. Ἐχουμε πολλὴ δουλειὰ νά κάνουμε, ἰδίως γιά νά διατηρήσουμε τίς συγκοινωνίες σέ κίνηση. Γιατί ἐκεῖ προξενοῦνται οἱ μεγαλύτερες ζημιές.

Παρασκευή, 16 Μαρτίου 1945.
Χτές: Στρατιωτικὴ κατάσταση:

Ἡ κατάσταση στὸ ἀνατολικὸ μέτωπο δέν ἄλλαξε χτές οὐσιαστικά. Τό ἐπίκεντρο τῶν μαχῶν βρισκόταν στὸ χωρὸ τῆς ἀνατολικῆς καί δυτικῆς Πρωσσίας, ὅπου οἱ Σοβιετικοὶ συνέχισαν τίς σκληρὲς τοὺς ἐπιθέσεις κατὰ τοῦ Ντάντσιχ καί τοῦ Γκότενχαφεν.

Ἰδιαίτερα σκληρὲς ἦσαν οἱ προσπάθειες τῶν ἐχθρῶν νά διασπάσουν τὴ γραμμὴ μας στήν ἀνατολικὴ Πρωσία. Ἀπὸ τό ὑπόλοιπο ἀνατολικὸ μέτωπο ἀναγγέλλεται ἡ ἀπόκρουση τῶν ἐχθρικών ἐπιθέ-

σεων στήν περιοχή Μαίρις — Ὅστραου.

Στὴν Οὐγγαρία οἱ στρατιωτικὲς μας ἐπιχειρήσεις εἶχαν ἐπιτυχία καί κατορθώσαμε νά κερδίσουμε ἔδαφος καί νά σχηματίσουμε μέτωπο πλάτους 20 — 30 χιλ.

Στὴν περιοχή τῆς Σλοβακίας ὁ ἐχθρὸς κατόρθωσε νά καταλάβει τό Ἄλτσολ. Στὸ δυτικὸ μέτωπο οἱ Ἀμερικάνοι συνεχίζουν τίς σκληρὲς τοὺς ἐπιθέσεις γιά νά ὑπερασπίσουν τὴν ὁχύρωση τῆς γέφυρας τοῦ Λίντς. Τό ἐπίκεντρο τῶν μαχῶν βρισκόταν στήν περιοχή τοῦ ποταμοῦ Μόσελ. Οἱ Ἀμερικάνοι μπόρεσαν νά περάσουν τὸν ποταμὸ σὲ διάφορα σημεία καί νά προελάσουν περίπου 6 χιλιόμετρα πρὸς τὴν κατεύθυνση τοῦ Μπόππαρντ.

Ἀπὸ τό ἰταλικὸ μέτωπο πληροφοροῦμαστε πῶς οἱ μάχες πού ἐγίναν ἐκεῖ εἶχαν μόνο τοπικὸ χαρακτῆρα.

Στὸ ἀνατολικὸ μέτωπο συνεχίστηκαν οἱ ἀεροπορικὲς ἐπιθέσεις, ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴν ἀεροπορία μας.

Τὸ Μπρεσλάου καί τό Γκλογκάου ἐφοδιάστηκαν καί πάλι μέ τρόφιμα. Οἱ τραυματίες μεταφέρθηκαν ἀλλοῦ. Στὴν περιοχή τοῦ δυτικοῦ μετώπου κυριάρχησαν καί χτές σκληρὲς ἀεροπορικὲς ἐπιθέσεις. Περίπου 1.100 ἀμερικανικά βομβαρδιστικά ἐπληξαν συγκοινωνιακοὺς κόμπους στήν περιοχή τοῦ Ἀννοβέρου, τοῦ Μύνστερ καί τοῦ Κάσελ, καθώς καί τίς πόλεις Ἀννόβερο, Χίλντεσχαϊμ, Ὁσανμπρὺκ καί Χάμελν. Μικρότερα ἀγῆματα ἔκαναν ἐπίθεση στὸ Ρότερνταμ. 150 βρετανικά βομβαρδιστικά ἔκαναν ἐπιθέσεις στήν περιοχή τῆς Ρούρ. 300 βομβαρδιστικά ἐπληξαν συγκοινωνιακοὺς κόμβους στήν περιοχή τοῦ Λίμπουργκ, τοῦ Γκίσσεν καί τοῦ Σίγκεν. Περίπου 500 ἀμερικανικά βομβαρδιστικά, πού ξεκίνησαν ἀπὸ τὴν Ἰταλία, ἐπληξαν διάφορες αὐστριακὲς πόλεις.

Ἡ ὁχύρωση τῆς γέφυρας τοῦ Ρεμάγκεν ἐξακολουθεῖ νά ὑφίσταται, μάλιστα οἱ Ἀμερικάνοι τὴν ἐπλάτυναν. Πάντως οἱ μονάδες μας πρόβαλαν σκληρὴ ἀντίσταση, ὅπως ἀναγγέλλεται ἀπὸ τό Λονδίνο.

Ὁ Τσῳρτσλι ἔχει νά ἀπαντήσει καί πάλι σὲ ἐρωτήματα στήν Κάτω Βουλὴ.

Υπάρχει μιὰ σειρά ἀπὸ ἀδηλαστικά κούτσουμολιά γιά τὴ συμπάθεια

πού νιώθουν οι Άγγλοι απέναντι στους Όλλανδούς, χωρίς βέβαια να μπορούν να τους βοηθήσουν.

Η κατάσταση στις κατεχόμενες περιοχές γίνεται όλο και πιο απειλητική. Έδώ παρουσιάζεται για μας μία καλή ευκαιρία. Πρό πάντων οι Άγγλοι και οι Αμερικάνοι δεν μπορούν να στείλουν τρόφιμα. Έτσι το φάσμα της πείνας απλώνεται. Οι Αμερικάνοι δεν μπορούν πια να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα με τα τρόφιμα. Από το Λευκό Οίκο ανακοινώθηκε ότι κατά τους επόμενους μήνες δεν θα υπάρξουν πια να στείλουν τρόφιμα στην Άγγλία. Βλέπει κανείς από αυτό πως, ενώ η στρατιωτική κρίση εξελίσσεται εις βάρος μας, η πολιτική κατάσταση εξελίσσεται τουλάχιστον εις βάρος των εχθρών μας. Για το λόγο αυτό οι Άγγλοι και οι Αμερικάνοι κάνουν κάθε προσπάθεια για να τελειώσει το συντομότερο ο πόλεμος στην Ευρώπη. Διαφορετικά ξέρουν πως αν συνεχιστεί ο πόλεμος, αυτό το μέρος της γης θα πεθάνει από την πείνα. Άλλωστε το όμολογούν οι ίδιοι φανερά. Ένα μέρος των διαδόσεων που στρέφονται εναντίον μας, είναι εκείνες που μιλούν για δήθεν προθέσεις του Ράιχ να συνθηκολογήσει.

Έτσι οι Αμερικάνοι παραδίδονται στη μέθη της νίκης, ενώ οι έσωτερικές αντιθέσεις αρχίζουν να γίνονται έντονες. Τα εργατικά συνδικάτα παρουσίασαν στην κυβέρνηση τους λογαριασμούς τους. Απαιτούν αύξησης μισθών, αλλιώς απειλούν με γενική απεργία. Με λίγα λόγια η αγγλική και η αμερικανική κυβέρνηση αρχίζουν να βλέπουν πως οι πρόωρες ανακοινώσεις για τη νίκη δεν βρήκαν τό κατάλληλο έδαφος στο έσωτερικό.

Οι αντιπολιτευόμενες κλίκες άρχισαν να εξάπτονται. Η γενική απεργία κρέμεται σαν το σπαθί του Δαμοκλή επάνω από την αγγλο - αμερικανική κοινή γνώμη. Στην Άγγλία τα πράγματα δεν είναι καλύτερα.

Μπορεί κανείς να καταλάβει γιατί η έφημερίδα «Daily Mail» σέ ένα απογοητευτικό άρθρο της γράφει πως, αν ο πόλεμος δεν τελώσει μέχρι το καλοκαίρι, τότε η Ευρώπη θα μεταβληθεί σε χάος.

Εμείς λοιπόν πρέπει να προσπαθήσουμε να παρατείνουμε τον πό-

λεμο, αδιάφορα τι στοιχίζει, και ως προς αυτό βρισκόμαστε στον καλύτερο δρόμο. Έγινε στήν Άγγλία το συνέδριο του βρετανικού Συντηρητικού Κόμματος. Βέβαια δεν πρέπει να περιμένει κανείς τίποτε από αυτό το συνέδριο. Ο Τσώρτσιλ είναι ο απόλυτος κυρίαρχος της στιγμής.

Ο Ήντεν θέτει στήν Κάτω Βουλή δυσάρεστες ερωτήσεις για την έσωτερική κατάσταση στη Ρουμανία. Πρέπει να παραδεχτεί πως οι Σοβιετικοί διέκοψαν τη μετάδοση ειδήσεων από τη Ρουμανία και πως ο Ραντέσκου από φόβο — πιθανόν απέναντι στους αντιπάλους του — ζήτησε και πήρε άσυλο από την αγγλική διπλωματική αποστολή. Τη διακοπή της μεταδόσεως ειδήσεων ο Ήντεν τήν ανάγει σε στρατιωτικά αίτια, και αυτό βέβαια είναι πολύ άστοχο.

Βέβαια η εξέλιξη στη Ρουμανία δημιουργεί δυσφορία και στους Αμερικάνους και στους Άγγλους.

Αυτή η εξέλιξη αντιστοιχεί στην εξέλιξη που παρατηρείται στην Πολωνία και στη Φινλανδία. Πάντως οι Αμερικάνοι και οι Άγγλοι ξέρουν καλά πως δεν πρέπει να έχουν και πολλά πάρε-δώσε με το Κρεμλίνο και πως ο Στάλιν εξακολουθεί να εκμεταλλεύεται την εύνοια της στιγμής. Είναι κωμικό να αναφέρουν οι αγγλικές έφημερίδες πως είναι γι' αυτό απογοητευμένες και από την άλλη πλευρά να τονίζουν πως εναντίον της αναιδείας και της αλαζονείας του Κρεμλίνου δεν μπορεί να κάνει κανείς τίποτα. Για πρώτη φορά εμφανίζεται πάλι η ομάδα «Ελευθέρη Γερμανία» και μάλιστα με μία διακήρυξη προς τους κατοίκους του Βερολίνου. Άλλα αυτή δεν βρίσκει καμία απήχηση, γιατί οι Βερολινέζοι δεν της δίνουν ούτε την παραμικρή σημασία. Άλλα βλέπει κανείς πως η ομάδα έχει προπαγανδιστικούς σκοπούς και στη διάθεσή της βρίσκονται και Γερμανοί στρατηγοί.

Το γερμανικό έπιτελείο μου υποβάλλει ένα βιβλίο με φωτογραφίες από τη ζωή των Σοβιετικών στρατηγών. Από το βιβλίο αυτό μπορεί να συμπεράνει κανείς τί παραλείψεις κάναμε μέχρι τώρα. Αυτοί οι στρατάρχες και στρατηγοί είναι κατά μέσον όρο εξαιρετικά νέοι. Καθένας τους δεν είναι πάνω από 50

ετών. Έχουν πίσω τους μία πλούσια πολιτική και έπαναστατική δράση, είναι πεπεισμένοι μπολσεβίκοι, εξαιρετικά δραστήριοι άνθρωποι και βλέπει κανείς από τα πρόσωπά τους πως πρόκειται για ανθρώπους που προέρχονται από το λαό. Τίς πιο πολλές φορές πρόκειται για γιούς εργατών, τσαγκάρηδων, χωρικών. Με λίγα λόγια πρέπει να κάνουμε τη θλιβερή για μας διαπίστωση πως οι στρατηγοί των Σοβιετικών είναι μία καλύτερη τάξη από τους δικούς μας. Οι όροι ανακωχής στην Ίταλία έγιναν γνωστοί, γιατί κάποιος δεν κράτησε την έχεμύθεια που είχε υποσχεθεί.

Σύμφωνα με αυτούς η Ίταλία πρέπει να πληρώσει όλα τα έξοδα για την έχθρική κατοχή. Πρέπει να θέσει στη διάθεση των έχθρικών δυνάμεων, αυτό σημαίνει στη Σοβιετική Ένωση, δύο εκατομμύρια εργάτες, που πρέπει να μεταφερθούν αναγκαστικά αλλού. Πρέπει να εγκαταλείψει τις άφρικανικές κτήσεις της και στο ίδιο το έδαφός της να αποκόψει όρισμένες περιοχές. Με λίγα λόγια πρόκειται εδώ μόνο για τόν προσωρινό λογαριασμό, που περιέχει και την εξαφάνιση της Ίταλίας ως μεγάλης δύναμews. Επί πλέον πρέπει να λάβει κανείς υπ' όψη πως πρόκειται μόνο για την ανακωχή.

Τι θα ζητήσουν για να μπορέσει η Ίταλία να κλείσει ειρήνη, δεν είναι ακόμα γνωστό.

Έγιναν και πάλι σκληρές συγκρούσεις στη Μύνστερ, στο Χάμ και στο Βούπερπαλ. Αναρωτιέται κανείς που θα μας οδηγήσει αυτό. Ο όπλισμός και οι συγκοινωνίες έχουν υποστεί τόσες ζημιές, ώστε σύντομα θα βρισκόμαστε μπροστά από το μηδέν. Μας παραλύει και το ότι η αεροπορία μας δεν μπορεί να προβάλει άμυνα.

Το ήθικό του λαού έχει καταπέσει. Σοβαρά πλήγματα έχει υποστεί και το ήθικό των στρατιωτικών μονάδων. Αυτό γίνεται φανερό όχι τόσο με έπαναστατικά φαινόμενα, αλλά από μία γενική απάθεια που έχει καταλάβει τους στρατιώτες και τους άξιωματικούς. Το ίδιο παρατηρείται και στον άμαχο πληθυσμό.

Τι επίδραση έχουν οι συναγερμοί από τις αεροπορικές επίθεσεις τό παρατηρεί κανείς τώρα στο Βε-

≡ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 29

ΑΟΥΣΒΙΤΣ

Ο πάπας Ιωάννης - Παύλος
Λουλούδια στο κεφάλι
πέθανε ο Ιερέας Κόλμα
τή ζωή του με τη ζωή
μένον

Λέν πώς στους πύργους τής Σκωτίας τή νύχτα
τά φαντάσματα τών παλιών καιρών πλανιούνται.
Όμως τώρα, καθώς μέ άνταριασμένο πνεῦμα
στό στρατόπεδο αὐτό τής φρίκης περιφέρομαι,
άντιλαμβάνομαι πώς στους δικούς μας τούς καιρούς
τά φαντάσματα περπατοῦνε καί τή μέρα.

Μικρή Ραχήλ, ἄν τό δικό σου φάντασμα
δέν μπορεῖ νά τό ἰδεῖ κανείς ἀπ' ὅλους τούτους
τούς ἀργόσχολους γυρολόγους, πού γεμίζουν
μέ τήν ἀνία τους τά μουσεῖα τοῦ κόσμου,
ἐγώ, μονάχα ἐγώ ἔχω τό βαρύ προνόμιο,
βυθισμένος στήν ἔκστασή μου, ν' ἀντικρύζω
τήν ὄπασιά σου, στήν ἀπαίσια αὐτή βιτρίνα,
ὅπου μαζί στοιβάζονται πόνος καί φρίκη.

Γιατί μονάχα ἐγώ, σ' εὐφρόσυνες παλιές ἡμέρες,
πού τώρα ἀνάμνηση πικρή ἔχουν γίνει μέσα μου,
τή θερμή τής θωπείας μου εἶχα μεταγγίσει
πάνω στήν πλούσια χρυσαφένια κόμη σου.

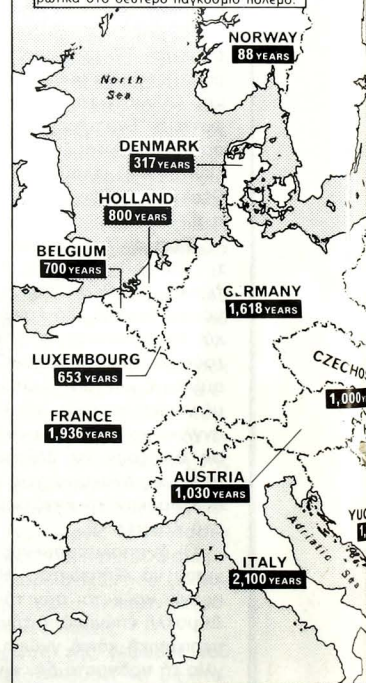
Μικρή Ραχήλ, νᾶναι ᾄραγε τά μάτια μου,
πού δέν μποροῦν νά ἰδοῦνε τά δικά σου μάτια,
ἔτσι καθώς σ' ἀχλύν ὁδύνης κολυμποῦνε;

Ἀλλά τότε, πῶς βλέπουν τά ἴδια τοῦτα μάτια,
μέσ' ἀπ' τήν ἴδια ἀχλύ, στήν ἴδια αὐτή βιτρίνα,
τή χρυσαφένια κόμη σου, ἀπλωμένη ἐπάνω
σέ φριχτούς σωρούς ἄλλων γυναικείων βοστρύχων;

Ἀλίμονο, πρέπει νά τό δεχθῶ: Τά μάτια σου
ἐξατμισθῆκαν στοῦ κρεματορίου τή φλόγα.
Σμίξαν μέ τούς ἀτμούς ἄλλων πολλῶν ματιῶν,
πού εἶχαν κάποτε πλανηθεῖ μέσ σ' ὄνειρο.

2.000 ΧΡΟΝΙΑ ΕΒΡΑΪΚΗΣ

Ο χάρτης δείχνει την ηλικία των βασικών
ευρωπαϊκών Εβραϊκών Κοινοτήτων, το
1939. Αυτές ακριβώς τις Εβραϊκές Κοινο-
τητες, την κουλτούρα τους, τις συνήθειές
τους καί τις βαθιές ρίζες τους - προσπά-
θησαν οι Ναζί νά καταστρέψουν ὁλοκλη-
ρωτικά στο δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο.

Οι περισσότερες από τις Εβραϊκές Κοινοότητες της Ε-
υρώπης υπήρξαν εκατοντάδες χρόνια πριν από την ἰσ-
ση των Κρατῶν στά ὁποῖα ἐπρόκειτο ἀργότερα νά ἀν-
κουν. Ἀλλες εἶχαν καταστραφεῖ ἀπό τις ἀπελάσεις
τούς διωγμούς κατά τό Μεσαίωνα - ἀλλά ξαναἰδρύ-
καν γιά δεύτερη, τρίτη ἀκόμη καί γιά τέταρτη φορ-
ᾶ. Εβραῖοι τής Γερμανίας εἶχαν ἤδη ζήσει στά διάφο-
ρη τής Γερμανίας γιά πάνω ἀπό 1500 χρόνια, ὅταν
δρύθηκε ἡ Γερμανική Αὐτοκρατορία τό 1870, τό χρό-
νού πού ἐνωθηκε ἡ Γερμανία ὑπό τόν Βίσμαρκ.

© Martin Gilbert 1978

...λος Β' έναποθέτει
...ού 'Αουσβιτς, όπου
...ε, ανταλλάσσοντας
...νός άλλου κρατου-

ΕΛΕΓΕΙΟ ΣΕ ΜΙΑ ΞΑΝΘΗ ΚΟΤΣΙΔΑ

*Δύναμη μυστική μέ σπρώχνει τώρα νά συντρίψω
τό κρυστάλλινο φράγμα, μπρός σ' αυτό τό ανίδεο πλήθος,
πού νά βλέπει μπορεί μονάχα γυναικών βοστρύχους,
δίχως τήν άλλη κάν νά υποψιάζεται ύπαρξή τους.*

*Μά εγώ, πού αισθάνομαι έντονα τήν παρουσία σου,
όχι πιά μέ τή λάμψη τών αλλοτινών ματιών σου,
άλλά μέ τό φωσφορισμό τής όπτασίας σου μόνο,
τήν ξανθή σου κοτσίδα θέλω ν' ανασύρω
μέσ' από τοῦτο τό φριχτό μακάβριο στοίβαγμα,
γιά νά τήν ξαναβάλω, μέ τήν ἴδια θέρμη,
μικρή Ραχήλ, στό κουρεμένο σου κεφάλι.*

*'Αλλά οἱ στριγγές φωνές τοῦ πλήθους, πού δέ βλέπει
παρά μονάχα αὐτό στά μάτια του πού φαίνεται,
τήν όπτασία σου ἀρπάξαν ἀπ' τήν έκστασή μου.
Κι' ἔφησαν στή βιτρίνα τήν ξανθή κοτσίδα σου
νά διαλαλεῖ, μέ τή δική της τώρα γλώσσα,
πόσο μεγάλος εἶναι ὁ πόνος τών ἀνθρώπων,
πόσο εἶναι ἀνίερο τό ἄγος τής γενοκτονίας.*

*Τώρα στοχαζόμαι πώς πάντοτε δέν εἶναι
ἀκάνθινος ὁ στέφανος τοῦ μαρτυρίου.
Μπορεῖ καί μέ ξανθές κοτσίδες νά πλεχθεῖ
ἀπ' τίς μικρές Ραχήλ ὅλου τοῦ κόσμου.*

Γ. Θ. ΒΑΦΟΠΟΥΛΟΣ
Ὀκτώβριος 1978

Σημειώσεις «ΧΡΟΝΙΚΩΝ»: ὅπως μᾶς γράφει ὁ γνωστός λογοτέχνης κ. Γ. Ζωγραφάκης, ὁ ὁποῖος καί μᾶς γνώρισε τό ποιήμα αὐτό, ὁ Μακεδόνας ποιητής Γ. Θ. Βαφόπουλος, ὁ ὁποῖος πρόσφατα ἐξελέγη καί Ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τοῦ εἶπε:

«Καθώς ἐπισκεπτόμουν τό Μουσείο τοῦ Ἱουσεβίτς σταμάτησα μπροστά σέ μία προθήκη, ὅπου ἦσαν ἐκτεθειμένα γυναικεῖα μαλλιά. Ἀνάμεσα σ' αὐτά μία κατάξανθη μάλλον κοριτσιάτικη κοτσίδα. Ἡ κοτσίδα τούτη μοῦ θυμισε μία παρόμοια κοτσίδα σ' ἓνα χαριτωμένο κεφαλάκι ἐβραιοπούλας τῆς Θεσσαλονίκης, πού εἶχα κάποτε χαιδέψει».

ΜΑΞ ΜΕΡΤΕΝ: 'Ο δήμιος τῶν 'Εβραίων

Θεσσαλονίκη: Τό μνημεῖο τῶν θυμάτων τῆς κατοχῆς, στό 'Ισραηλιτικό Νεκροταφεῖο.

Ἄγνωστα στοιχεῖα ἀπὸ τῆ «δράσι» του

Μέρτεν Μάξ Κούρτ τοῦ Μάξ καὶ τῆς Ρόζας. Γεννήθηκε στὸ Βερολίνο τὸ 1911. Σπούδασε νομικά καὶ δικηγόρησε στήν ἰδιαίτερη πατρίδα του. Ἀπ' ἀρχῆς, ὑπῆρξε στέλεχος τοῦ ἐθνικοσοσιαλιστικοῦ κόμματος. Ὁ Μέρτεν, «συνέδεσε» τὸ ὄνομά του μὲ μία πτυχή τοῦ ἐβραϊκοῦ δράματος. Εἶναι ὁ κύριος, ἂν μὴ ὁ ἀποκλειστικός, ὑπεύθυνος γιὰ τὸ «ὀλοκαύτωμα» τῶν Ἰσραηλιτῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ περισσότεροι ἦταν κάτοικοι τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς γύρω περιοχῆς. Στὴ βορειοελλαδική πρωτεύουσα «ὕπηρετσε» ὁ Μέρτεν ἀπὸ τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1941 μέχρι τὸ Μάρτιο τοῦ 1944, ὡς σύμβουλος τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ Κρένσκι, ὁ ὁποῖος, ἄβουλος καὶ ὑπέργηρος, εἶχε παραχωρήσει ὅλες τὶς ἐξουσίες καὶ ἀρμοδιότητες στὸ Μέρτεν, τὸ «βασίλεα» τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπως τὸν ἐγνώριζαν οἱ περισσότεροι, ἀφοῦ εἶχε τὸ δικαίωμα ζωῆς ἢ θανάτου ἐπὶ ὧν ἀνεξαιρέτως τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς, Ἑλλήνων καὶ Ἑβραίων. «Τὸ πρόγραμμά του», γιὰ τὴν δίωξη τῶν Ἰσραηλιτῶν ἔβαλε σὲ ἐφαρμογή ὁ Μέρτεν, ἀμέσως μετὰ τὴν εἴσοδο τῶν Γερμανῶν στὴ Θεσσαλονίκη στίς 9 Ἀπριλίου 1941. Σὲ πρώτη «φάση» συνελήφθησαν τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑβραϊκῆς Κοινότητος. Ἀνάμεσά τους ἦταν ὁ Τσάρλς Μπεράχα, ὁ Σολομών Οὐζίέλ, ὁ Ἀλμπέρ Τσένθο καὶ ὁ γραμματέας τῆς ἀρχираββινίας Ραφαέλ Μεναχέ. Ἀκολούθησε ἡ σύλληψη τοῦ συμβούλου τῆς κοινότητος Σαούλ Μόχλο, τῶν βιβλιοπωλῶν Ραχὴλ Σίμσι καὶ Μάιρ Μόχλο καὶ τοῦ ἀρχιτέκτονα Ζάκ Μοσέ. Ἡ «συστηματικὴ» δίωξη τῶν Ἑβραίων ἀρχισε τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1941, ὅταν μὲ τὴν εὐκαιρία τῶν γενεθλίων τοῦ Χίτλερ ἡ ἐφημερίδα «Νέα Εὐρώπη» ἀρχισε νὰ δημοσιεύει σὲ συνέχειες ἄρθρα κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν μὲ κάθε λογῆς κατηγορίες καὶ κηρύσσοντας «ἱερὸ πόλεμο» ἐναντίον ὅ,τι δῆποτε ἐβραϊκοῦ. Λίγες ἡμέρες ἀργότερα, στίς 17 Μαΐου, στὴν Ἀθήνα, ὁ ἀρχηγὸς τῆς γερμανικῆς κατασκοπείας Ἀρθούρος Ζάιτς ἐνετόπισε τὸν ἀρχираββίνο Κόρετς καὶ τὸν δρ. Χαλεβί. Τοὺς δύο Ἰσραηλίτες συνέλαβε ὁ ταγματάρχης τῆς Γκεστάπο Μπούργκ Χόρνικ.

Ὁ Ὀϊούσιος, ἦταν περισσότερο δραματικός γιὰ τοὺς Ἑβραίους τῆς Θεσσαλονίκης, ὅταν ἔφθασε ἐκεῖ ἓνα κλιμάκιο τῆς διοικήσεως τῶν Ρόζενμπεργκ, πού ἐγκαταστάθηκε σέ διαμέρισμα τῆς ὁδοῦ Καλλάρη 10. Οἱ Γερμανοὶ ληλάτησαν τίς ἐβραϊκές βιβλιοθήκες μεταφέροντάς τους. Ἀκολούθησε ἡ σύλληψη τῶν Ἑβραίων ὑπαλλήλων τοῦ Ἀμερικανικοῦ Προξενίου Θεσσαλονίκης Ἑρμανουὴλ Καράσο καὶ Δαυὶδ Τιάνο. Ἀργότερα, μετὰ ἀπὸ φρικτὰ βασανιστήρια ἐκτελέστηκε ὁ Τιάνο καὶ μαζί του, ὁ πρῶν βουλευτὴς τῆς ἀριστερᾶς Μισέλ Καζέλ καὶ ὁ λόγιος Ἀλμπέρ Καράσο.

Ἀλλὰ, τὸ μαρτύριο κορυφώθηκε στὶς 11 Ἰουνίου 1942. Ἐννέα χιλιάδες Ἑβραῖοι ἡλικίας 18 - 45 ἐτῶν συγκεντρώθηκαν στὴν πλατεία Ἐλευθερίας καὶ ἐπὶ ὥρες ὁλόκληρες ὑποχρέωθηκαν νὰ παραμείνουν ἀσκεπεῖς κάτω ἀπὸ τὸν καυτὸ ἥλιο. Στὴ συνέχεια καὶ μὲ διαταγὴ τοῦ Μέρτεν ἀναγκάστηκαν σέ συνεχεῖς «γυμναστικές ἀσκήσεις», μέχρι πού ἐξαντλήθηκαν καὶ μισολιπόθυμοι ἔπεσαν στὸ ἔδαφος. Ἐπειτα σύρονταν σέ ἀπόσταση 100 μέτρων ἐνῶ συγχρόνως γυμνασμένα σκυλιά τοὺς ἐδάγκωναν καὶ τοὺς ξέσχизαν τὰ ρούχα τους. «Ὑπὸ τροπικὸν ἥλιον καὶ ἀφόρητον ζέστην, θυμᾶται ἓνας αὐτόπτης μάρτυρας 9.000 ἄτομα στριμώχονταν κυριολεκτικά. Ὑπὸ τὴν εὐλογίαν τοῦ λοχαγοῦ Μέρτεν οἱ Γερμανοὶ μαίονται κατὰ τῶν Ἑβραίων τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Γέροι ξυλοκοποῦνται μὲ πρωτοφανῆ βασανιστήρια, νέοι ὑποβάλλονται σέ βασανιστήρια καὶ ἐξευτελίζονται κατὰ τὸν τρόπον σαδιστικόν καὶ ἀπάνθρωπον. Δὲν ἐπετρέπετο νὰ φέρουν καπέλα, νὰ φέρουν γυαλιά, νὰ καπνίζουν. Ὑπὸ τὸν καυστικὸν ἥλιον τοῦ Ἰουλίου, ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἑβραίων ὑφίσταται πρωτοφανῆ μαρτύρια καὶ ἐξευτελισμοὺς ἀπὸ τῆς 8ης πρῶνις μέχρι τῆς 2ας ἀπογευματινῆς. Τὴν ἀνείπωτον αὐτὴν τραγωδίαν παρακολουθοῦν μὲ σαρκαστικά γέλια ἀπὸ τὰ μπαλκόνια τῶν γύρω ξενοδοχείων καὶ σπιτιῶν Γερμανοὶ στρατιῶτες, νεαρές Γερμανίδες ἡθοιοποιοὶ καὶ «Φρὸυλάν» πού ὑπηρετοῦσαν στίς στρατιωτικές ὑπηρεσίες. Μὲ κυνικά γέλια, ἀντισπασμωκτικὰ συνθήματα καὶ κραυγὰς διακωμωδοῦν τοὺς δυστυχεῖς, οἱ ὁποῖοι βασανίζονται. Αὐτὸς ἦταν ὁ πολιτισμὸς τῆς «Νέας καταστάσεως πραγμάτων» στὴν Εὐρώπῃ πού διεκήρυξε ὁ καγκελλάριος τοῦ Γ' Ράιχ.

Ἡ «συγκέντρωση» στὴν πλατεία Ἐλευθερίας ἦταν ἡ ἀπαρχὴ γιὰ νὰ κα-

ταγραφοῦν οἱ Ἑβραῖοι καὶ νὰ ἀρχίσει ἡ ἀποστολὴ τους στὰ ἀναγκαστικά ἔργα. Δύο χιλιάδες συνολικά Ἰσραηλίτες δούλεψαν σέ διάφορα σημεῖα τῆς χώρας. Ἐξακόσιοι στὴ Λεπτοκαρυά, 200 στὸ ἀεροδρόμιο τοῦ Σέδες, 600 στὴν Κατερίνη, 200 στὴ Δεξαμενὴ καὶ 400 στὸ Λιτόχωρο. Ὅσοι ἦταν γέροντες καὶ ἀσθενεῖς καὶ δὲν «ἀπέδιδαν» ἐξετελοῦντο ἐπὶ τόπου. Ἄλλοι, οἱ περισσότεροι, πέθαναν ἀπὸ τὴν πείνα τίς κακουχίες καὶ τίς ἀρρώστιες, κυρίως τὴν ἐλονοσία. Μιά προσπάθεια ἀπὸ τὸν Διεθνή Ἐρυθρὸ Σταυρὸ νὰ τοὺς βοηθήσει ἔμεινε χωρὶς ἀποτέλεσμα. Τὸ ἱδιο ἀναποτελεσματικές, ἦταν καὶ οἱ παραστάσεις πρὸς τὸν Μέρτεν, ἀπὸ μέρους τοῦ προέδρου τῆς Ἑβραϊκῆς Κοινότητος Σαντιέλ καὶ ἀργότερα μιᾶς ἐπιτροπῆς, πού τὴν ἀποτελοῦσαν οἱ δικηγόροι Σολομών Οὐζίελ, Ἰσαάκ Ἀντζελ, Σάμπυ Πελόσωφ καὶ Τόζ Γιακοέλ.

Γιὰ νὰ εἶναι δυνατός σέ ὁποιοδήποτε στιγμὴ ὁ ἐντοπισμὸς τῶν Ἑβραίων καὶ ἡ ἀνάλογη στὴ συνέχεια «μεταχείριση» τοὺς ὁ Μέρτεν τοὺς ὑποχρέωσε νὰ φέρουν στὰ ρούχα τους διακριτικὸ μὲ τὴ λέξη «Ἑβραῖος». Συγχρόνως, στὶς 16 Φεβρουαρίου 1943 ἐξέδωκε τὴν ὑπ' ἀριθ. ΜΕ/ΜΥ 1237 διαταγὴ τοῦ πρὸς τὴν Ἑβραϊκὴ Κοινότητα στὴν ὁποία ἀναφέρονταν τὰ ἑξῆς!

«1) Ἀπαντες οἱ Ἑβραῖοι οἱ κατηκοῦντες εἰς Θεσσαλονικὴν ὀφείλουν νὰ φέρουν ἀμέσως διακριτικὸν τῆς Ἰσραηλικῆς των ταυτότητος. Ἐπίσης τὰ καταστήματα καὶ τὰ γραφεῖα των πρέπει νὰ φέρουν διακριτικὰ μὲ ἐπιγραφές εἰς τὴν γερμανικὴν καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

2) Ἀπαντες οἱ Ἑβραῖοι Θεσσαλονικεῖς πρέπει τοῦ λοιποῦ νὰ διαμένουν σέ εἰδικὸ τομεᾶ τῆς πόλεως. Ἡ ὑπηρεσία ἀσφαλείας θὰ καθορίσει τὰ διακριτικά, τὰ ὁποῖα θὰ φέρουν οἱ Ἑβραῖοι, καθὼς καὶ τὸ σημεῖο τῆς πόλεως, ὅπου θὰ ἐγκατασταθοῦν ἀνεὺ ἀναβολῆς μέχρι τῆς 25 Φεβρουαρίου 1943.

Ὑπογραφή ΜΑΞ ΜΕΡΤΕΝ»

Ὁ ἀντισημιτισμὸς τοῦ Μέρτεν ἔφθασε μέχρι τοὺς νεκροὺς ἀκόμα Ἑβραίους. Μὲ τίς ἐφημερίδες πού βρίσκονταν κάτω ἀπὸ τὸν ἔλεγχο τῶν Γερμανῶν, ἐξαπέλυσε μιὰ συνεχὴ «ἐκστρατεία» κατὰ τοὺς Ἑβραῖοι νεκροταφείου Θεσσαλονίκης. «Ἐνδιαφερόμενος» γιὰ τὴν πόλιν, ὑποστήριζε ὅτι ἡ συμπεριφερομένη θὰ «ἀνάπνεε» ἐάν τὸ νεκροταφεῖο καταστρεφόταν καὶ γινόνταν πάρκο. Στὶς 6 Δεκεμβρίου 1942 ἄνθρωποι τοῦ Μέρτεν μὲ δεκάδες ἐργάτες, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίβλεψη πάντων στρατιωτῶν, ἄρρισαν τὴν ἀποτρόπαιη ἱεροσυλία. Τὰ κόκκαλα καὶ πολλὰς φορές καὶ ἡμιαποσυντεθειμένα πτώματα σκορπίζονταν καὶ μεταφέ-

ρονταν μὲ καμιόνια γιὰ νὰ πεταχτοῦν. Τὰ μνήματα καταστράφηκαν καὶ τὸ ὑλικὸ πούληθηκε στὶς μάντρες οἰκοδομῶν.

Καὶ τὸ «ρεφραῖν» ἀπὸ τὸ ὄργιο αἵματος τοῦ Μέρτεν σέ βάρος τῶν Ἑβραίων τῆς Θεσσαλονίκης: «Ἐνίσχυσε» τὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως στὴ Γερμανία καὶ ἄλλοι μὲ 46.061 Ἰσραηλίτες. Τὰ ἄτυχα θύματά του μεταφέρθηκαν κατὰ ἑκατοντάδες χωρὶς νερὸ καὶ τροφὴ. Πολλοὶ πέθαναν καθ' ὁδόν. Οἱ ὑπόλοιποι μαρτύρησαν στὸ Ἀουσβιτς, στὸ Νταχάου καὶ τὰ ἄλλα κολαστήρια τοῦ Ράιχ. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση τοῦ γιατροῦ Λέων Κοένκα. Ὁ Κοένκα, συνελήφθη μαζί μὲ τὴ γυναῖκα του καὶ γιὰ ἐπτά ὁλόκληρες ἡμέρες κλείστηκαν ἐρμητικά σέ ἓνα βαγόνι, χωρὶς τροφὴ καὶ νερὸ. Μισοπεθαμένους ἔφθασε στὴν Πολωνία. Ἐξυπακούεται, ὅτι οἱ ἐβραϊκὲς περιουσίες καταληστεύθηκαν ἀπὸ τὸν Μέρτεν καὶ τοὺς «ἐπιτελεῖς» του. Ὑπολογίζεται ὅτι ὁ Ναζὶ ἐγκληματίας συγκέντρωσε πάνω ἀπὸ 1.500.000 χρυσές λίρες Ἀγγλίας.

Μετὰ τὴν κατοχὴ καὶ ὅταν ὁ Μέρτεν συνελήφθη τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1957 καὶ δικάστηκε ἀπὸ ἑλληνικὸ δικαστήριον ἰσχυρίσθηκε ὅτι οἱ κακουχίες τὸν ἐναντίον τῶν Ἑβραίων τῆς Θεσσαλονίκης ἦταν τὸ ἀποτέλεσμα ἐκτελέσεως «διαταγῶν» τοῦ ἄλλου διαβόητου τέρατος, τοῦ Ἀϊχμαν.

Στὴ σχετικὴ δήλωσή του πρὸς τὸ Στρατοδικεῖο Ἀθηνῶν, ὅπου δικάζονταν ὁ Μέρτεν ὑποστήριξε τὰ ἑξῆς: «Ὁ Ἀϊχμαν ἀφίχθη εἰς Θεσσαλονικὴν τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1943. Ἦτο ὑπεύθυνος γιὰ τὴν κατὰστροφὴν τοῦ μεγάλου σχεδίου διὰ τὴν ἐξόντωσιν τῶν Ἑβραίων καὶ ἀφίχθη μὲ μοναδικὸν σκοπὸν τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ σχεδίου, τὸ ὁποῖον τὸ πρῶτον συνέλαβεν ὁ Χίτλερ τὸ 1941. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ὁ Ἀϊχμαν συνεκάλεσε σύσκεψιν ἣ ὁποία συνεκροτήθη εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ τὴν 15ην Ἰανουαρίου 1943 καὶ εἰς τὴν ὁποία μετέσχον ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς καὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ Στρατοῦ, τῶν ὑπηρεσιῶν κατασκοπείας, τῆς Ἀστυνομίας καὶ τῶν Ἑς - Ἑς. Ὁ Ἀϊχμαν ἀνέφερεν ὅτι ὁ Χίτλερ ἀπεφάσισεν, ὅπως οἱ Ἑβραῖοι ἐφέξῃς φέρουν εἰδικὰ διακριτικὰ σημεῖα ἀναγνωρίσεως, συγκεντρωθοῦν εἰς στρατόπεδα καὶ ὑποβληθοῦν εἰς ἐτέρους περιορισμοὺς εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐξασθενήσῃ ἡ οἰκονομικὴ των δύναμις.

Ἀντιρρήσεις εἰς τὸ σχέδιον τοῦτο διετυπώθησαν ὑπὸ τῶν παρευρισκομένων εἰς τὴν σύσκεψιν. Σχετικῶς ἐτονίσθη ὅτι ὁ στρατηγὸς Ρόμελ, ὁ ὁποῖος ἐμάχετο εἰς τὴν βόρειον Ἀφρικήν, ἐλάμβανεν ἐφόδια ἀπὸ τὴν Θεσ-

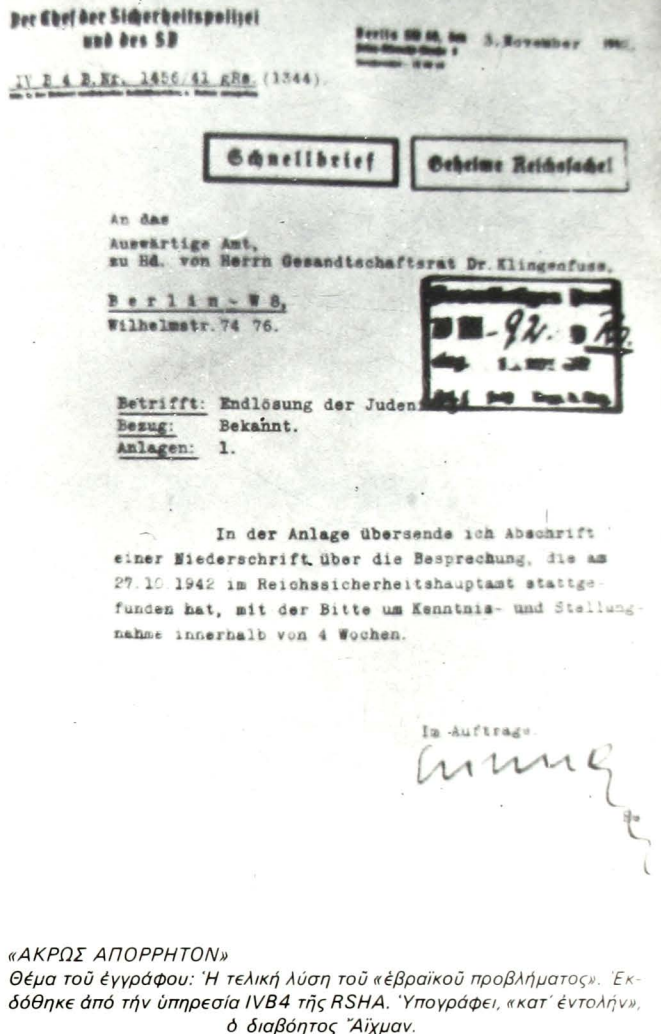

σαλονίκην, τῆς ὁποίας ὁ λιμὴν ἦτο πλήρης Ἑβραίων ἐργατῶν. Ἐάν οἱ ἐργάτες οὗτοι συνελαμβάνοντο ὁ λιμὴν τῆς Θεσσαλονίκης θὰ ἐρημοῦτο καὶ ἡ ἀποστολὴ τῶν πρὸς τὴν Ρόμμελ ἐφοδίων θὰ ἐδυσχεραίνετο σημαντικῶς. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο διὰ συντόμου παρεμβάσεως του ὁ Ἀιχμαν ὑπενθύμισε τὴν διαταγὴν τοῦ Χίτλερ καὶ ἀπέρριψεν ὅλας τὰς ἀντιρρήσεις, αἱ ὁποῖαι διευτυπώθησαν. Ἀναφορικῶς μὲ τὰ εἰδικὰ διακριτικά σημεῖα, τὰ ὁποῖα οἱ Ἑβραῖοι θὰ ἔπρεπε νὰ φέρουν καὶ μὲ τὴν συγκέντρωσιν των εἰς τὰ εἰδικὰ στρατόπεδα, αὐτὰ εὐρίσκοντο ἐντός τοῦ πλαισίου τῆς ἀρμοδιότητος τῆς ὑπηρεσίας μου. Μία ἄλλη ἀντίρρησης διευτυπώθη κατὰ τῆς σχεδιαζομένης ἐξοντώσεως τῶν Ἰσραηλιτῶν ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς Θεσσαλονίκης θὰ διαταράσσετο, ἐφ' ὅσον θὰ ἐνεκλείοντο πολλοὶ χιλιάδες τοῦτων εἰς στρατόπεδα συγκεντρώσεως. Ἐν τέλει, ἀπὸ μετασχόντας εἰς τὴν σύσκεψιν ἐζητήθη ὅπως τὸ σχέδιον τῆς ἐξοντώσεως μὴ ἐφαρμοσθῇ δι' ἀνθρωπιστικούς λόγους. Ὁ Ἀιχμαν ἐνοχληθεὶς ἀπὸ τὰς ἀντιρρήσεις καὶ αἰτήσεις αὐτάς ἀνέφερε πρὸς ἀντίκρουσιν των τὰς ἐγκληματικὰς, κατὰ τὸν χαρακτηρισμὸν του, διαταγὰς τῶν ἀμερικανικῶν ἀρχῶν τὰς ἀφορώσας Γερμανούς καὶ Ἰάπωνας ὑπηκόους συλληφθέντας μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὰ ληφθέντα μέτρα δέν ἀφεώρων τὴν μεταφορὰν, ἀλλὰ συγκέντρωσιν εἰς «γκέττο». Ἐπίσης ὁ Ἀιχμαν μᾶς ἐδήλωσεν ὅτι συντόμως θὰ ἐφθανε μία ὁμάς τῆς ὑπηρεσίας ἀσφαλείας καὶ ὅτι καθήκον τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ ἦτο νὰ παράσχω εἰς τὰ μέλη τῆς ὁμάδος αὐτῆς οἰανδήποτε βοήθειαν ἤθελεν ὁ ἐπικεφαλῆς τῆς ζητήσῃ. Ἡ ὑπηρεσία μου ἐπεφορτίσθη μὲ τὴν ἔκδοσιν τῶν διαταγῶν πού ἀπεφασίζοντο ὑπὸ τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς ἀναφορικῶς μὲ τοὺς Ἑβραίους.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ Μέρτεν ὑπῆρξε ἓνα ἀνθρωπόμορφο κτῆνος καὶ συνειδητὸς Ναζί, φυσιολογικὴ ἐγκληματική, κατὰ πού ἄλλωστε ἐπεσήμανε στὸ βούλευμά του, τὸ Εἰδικὸ Δικαστήριον Ἑγκλημάτων Πολέμου Ἀθηνῶν. «Ὡς νὰ μὴ ἦρκον τὰ δεινὰ τῆς δουλείας, γράφουν μεταξύ τῶν ἄλλων οἱ Ἕλληνες δικαστές, προσέθεσαν ὠρισμένοι ἐγκληματαί καὶ νέα ἰδικῆς των ἐφευρέσεως. Καὶ τινὲς μάλιστα τοῦτων ἀξιοῦν νὰ θεωροῦνται πολιτισμένοι ἐπιστήμονες καὶ μορφωμένοι. Μεταξύ τούτων εἶναι καὶ ὁ περὶ οὗ ἤδη καλεῖται τὸ ἡμέτερον συμβούλιον νὰ ἀποφανθῇ δόκτωρ Μάξ Μέρτεν. Τὸ συμβούλιον δέν ἀγνοεῖ βεβαίως, οὔτε τὴν ἐπίδρασιν τοῦ χρόνου οὔτε τὴν μεταπολεμικὴν διαμόρφωσιν τῶν λαῶν. Δέν δύναται ὁ-

μως νὰ παρίδῃ, ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ δικαστικὴ Ἀρχὴ εἶναι Ἀρχὴ προστασίας τῆς Πολιτείας, τῆς Κοινωνίας ὡς συνόλου καὶ τῶν κατ' ἰδίαν ἀτόμων ἀπὸ τοῦ ἐγκλήματος. Τὸ ἐγκλημα δέν ἔχει σημασίαν ὑπὸ ποίου ἐξετελέσθη οὔτε ἐναντίον ποίου ἐστράφη. Παραμένει ἐγκλημα καὶ εἶναι καθῆκον τῆς ὑγιῶς σκεπτομένης καὶ δρώσης Πολιτείας ὁ κολασμὸς αὐτοῦ.

Εἰς τὴν ψευδολοίαν καὶ τὴν ἠθικὴν, κατὰ τὸν χρόνον τουλάχιστον τῶν ἐγκλημάτων, πῶρῳσιν τοῦ κατηγορουμένου τὸ συμβούλιον δέν ἀκολουθεῖ μὲ ἀνάλογα συναισθήματα ἀντιδράσεως, ἀλλὰ θέλει ἐρευνήσῃ πάντα τὰ κατηγορητικά μὲ ἀντικειμενικότητα καὶ ἀκρίβειαν καθὼς καὶ τὰ στοιχεῖα ὑπερασπίσεως...»

«ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ»

Θέμα τοῦ ἐγγράφου: Ἡ τελικὴ λύση τοῦ «ἐβραϊκοῦ προβλήματος». Ἐκδόθηκε ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία IVB4 τῆς RSHA. Ὑπογράφει, «κατ' ἐντολὴν», ὁ διαβόητος Ἀιχμαν.

Τὸ ἄρθρο μας γιὰ τὸν ἀρχιδόμιο Μέρτεν θὰ κλείσουμε μὲ μία ἀναφορά στοὺς κυριώτερους «συνεργάτες» του, πού ἦταν οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν Ἑς - Ἑς Ντέ Βισαϊσέντ, Μπρύνερ, Γκέρμπινγκ, Μπρύνκερ καὶ τὸ ἀπαίσιο θηρίο ὁ Ζίτα. Σ' αὐτοὺς πρέπει νὰ προστεθεῖ καὶ ὁ διαβόητος ἐμπιστος τοῦ Μέρτεν καὶ τῶν Ἑς - Ἑς ὁ Ἀρμένιος Ἀγκόπ Μπουντουριάν, πού διεδραμάτισε τὸν πῶς κτηνώδη ρόλο ὡς διερμηνέας. «Ὁ σατανικὸς αὐτὸς ἀνθρώπος δέν ἐλιποψύχησε ποτέ. Δέν υπέκυψε στὸ κλάμα. Δέν λύγισε στὰ βασανιστήρια πού ὑποβάλλονταν οἱ χιλιάδες τῶν Ἑβραίων. Δέν ἔδειξε τὴν παραμικρὴ συμπόνια γιὰ τοὺς συνανθρώπους του. Σωστὸ ἀνθρώπινο κτῆνος...»

ΑΓΙΣ ΑΣΤΕΡΙΑΔΗΣ

‘Η κυρία κατηγορουμένη στη δίκη Μάτζντανεκ, Άγγέλικα Λαίχερτ, η δεσμοφύλακας που της είχαν δώσει την έπωνυμία «αίμοδιψασμένη Μπριγκίτα».

Πρός τό παρόν, ἀναμένεται ἡ ἐκδoση τῆς ἀποφάσεως, γιά 4 ἀπό τοὺς κατηγορούμενους. Πρόκειται γιά τὸ γιατρό τοῦ στρατοπέδου, Χάινριχ Σμίτ, 66 ἐτῶν καί τῖς ἐπόπτρις Καρλότα Μάιερ, 61 ἐτῶν, Ἑρμίνε Μπότσερ, 61 ἐτῶν, καί Ρόζα Ζύς 58 ἐτῶν.

Ἀπὸ τὴν ἡμέρα πού προβλήθηκε στὴ γερμανικὴ τηλεόραση τὸ «Ὁλοκαύτωμα», μιά ταινία μὲ ντοκουμέντα γιά τὰ φοβερά ἐγκλήματα πού διαπράχθηκαν στὸ στρατόπεδο συγκεντρώσεως τοῦ Ἄουσβιτς, ὅλο καὶ περισσότεροι ἄκροατὲς ἐρχονται νὰ παρακολουθήσουν τὴ διαδικασία τῆς δίκης. Πολλοὶ ἀπ’ αὐτοὺς εἶναι μαθητὲς Γυμνασίων. Τὰ παιδιὰ αὐτά, ἔχουν ἔτσι τὴν εὐκαιρία νὰ παρακολουθήσουν ἕνα «ζωντανό» μάθημα Ἱστορίας.

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς μαθητὲς, φεύγουν συγκλονισμένοι ἀπὸ τῖς καταθέσεις τῶν μαρτύρων κατηγορίας, καὶ ἐκφράζουν τὴν ἀπορία τους γιά τὴν ἀπόφαση τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως νὰ παραγράψει τῖς κατηγορίες ἐναντίον ἐγκλημάτων πολέμου, μὲ τὸ τέλος τοῦ 1979.

Πραγματικά, οἱ καταθέσεις πού γίνονται ἀπὸ τοὺς μάρ-

ΖΩΝΤΑΝΟ ΜΑΘΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΔΙΚΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΩΝ ΠΟΛΕΜΟΥ

Σχεδὸν τρισήμισι χρόνια, ἀπὸ τῖς 26 Νοεμβρίου 1975, διαρκεῖ στὸ Ντύσσελντορφ τῆς Δυτικῆς Γερμανίας, ἡ δίκη 13 ἐγκληματιῶν πολέμου, γιά τοὺς φόνους πού διέπραξαν, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, στὸ στρατόπεδο συγκεντρώσεως Μάτζντανεκ, κοντὰ στὸ Λουμπλίν τῆς Πολωνίας. Οἱ ναζί κατηγορούμενοι, 5 γυναῖκες καὶ 8 ἄνδρες, ὑπολογίζεται ὅτι συμμετείχαν στὴ δολοφονία πάνω ἀπὸ 250.000 ἀτόμων.

«Ἡ δίκη — ὅπως λέει ὁ πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου κ. Γκύντερ Μπόγκεν — παρὰ τὴ σπουδαιότητά της, δὲν εἶχε ἀπασχολήσει πολὺ τὴ γερμανικὴ κοινὴ γνώμη. Τὰ πράγματα ἄλλαξαν μετὰ τὴν προβολὴ τοῦ «Ὁλοκαυτώματος» καὶ ἡ αἰθουσα τοῦ δικαστηρίου ἀρχισε, μὲ τὸν καιρὸ, νὰ γεμίζει ἀπὸ ἄκροατὲς».

Σύμφωνα μὲ πολωνικὲς ἐκτιμήσεις, πάνω ἀπὸ 1,5 ἐκατ. ἄνθρωποι βασανίστηκαν καὶ δολοφονήθηκαν στὸ Μάτζντανεκ. Ἑκατοντάδες κρατούμενοι, οἱ περισσότεροι Ἑβραῖοι, Πολωνοὶ καὶ Ρῶσοι, ἔβρισκαν καθημερινὰ τὸν θάνατο μὲ τοὺς πιὸ φρικτοὺς τρόπους. Μεταξὺ τῶν θυμάτων, συμπεριλαμβάνονται καὶ χιλιάδες παιδιὰ.

Ὅχι πρὶν τὸ 1980

Ὅταν τὸ 1975 ἀρχισε ἡ δίκη, ἔγκυροι κύκλοι ὑπολόγιζαν ὅτι θὰ διαρκοῦσε τὸ πολὺ δυὸ χρόνια. Τὰ προγνωστικὰ αὐτὰ διαψεύσθηκαν καὶ δὲν προβλέπεται ἡ ἐκδίκηση τῆς ὑποθέσεως νὰ τελειώσει πρὶν τὸ 1980. Ἡ δικογραφία περιλάμβανε, στὴν ἀρχὴ τῆς δίκης, γύρω στίς 20.000 σελίδες. Ἡ ὅλη διαδικασία τῆς δίκης ἔχει κοστίσει, μέχρι στιγμῆς, γύρω στὰ 12 ἐκατομμ. μάρκα.

Στὴ διάρκεια τῆς δίκης, ἔπρεπε νὰ διαβαστοῦν οἱ καταθέσεις πολλῶν μαρτύρων, πού ζοῦσαν στὴν Ἀμερικὴ, στὸν Καναδὰ, στὴν Πολωνία, ἀκόμη καὶ στὴ Σοβιετικὴ Ἑνωση. Σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ μέρη, ἔπρεπε νὰ ταξιδεύουν οἱ δικαστὲς, οἱ δυὸ δημόσιοι κατήγοροι καὶ μέλη τῆς ὑπερασπίσεως.

τιρες κατηγορίας εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ ἀποκαλυπτικές.

Ἡ Λάουρα Γιάσκοβιτς, 54 ἐτῶν, τῆς ὁποίας πολλοὶ συγγενεῖς δολοφονήθηκαν στὸ Μάτζντανεκ, περιγράφει πῶς μιά ἀπὸ τῖς κατηγορούμενες ἐπόπτριες, ἄφησε ἕνα λυκόσκυλο νὰ κατασπαράξει ἕνα κορίτσι....

«Αὐτὴ εἶναι — λέει στὸ τέλος τῆς κατάθεσής της. Αὐτὰ τὰ μάτια δὲν θὰ τὰ ξεχάσω ποτέ» καὶ δείχνει τὴν κατηγορούμενη Λέχερτ, πού στὴ Μάτζντανεκ ἦταν γνωστὴ σάν ἡ «αἰμοδιψασμένη Μπριγκίτε».

Ἀκόμη πιὸ συγκλονιστικὴ εἶναι ἡ κατάθεση τῆς Ἑνρίτα Νίτρον, πού περιγράφει πῶς ἑκατοντάδες μικρῶν παιδιῶν, ἀφοῦ βασανίστηκαν μὲ τὸν πιὸ ἀγριο τρόπο, ὁδηγήθηκαν στοὺς θαλάμους ἀερίων.

Σωροὶ ἀπὸ ἀνθρώπινα ὀστὰ καὶ κρανία, στὸ στρατόπεδο συγκεντρώσεως Μάτζντανεκ, ὅπως βρέθηκαν τὸ 1944.

ΑΜΦΙΣΒΗΤΟΥΝΤΑΙ ΟΙ ΘΑΛΑΜΟΙ ΑΕΡΙΩΝ

Μέ τόν παραπάνω τίτλο τό περιοδικό «Ίστορία» (Νοέμβριος 1979) δημοσίευσε τούς άστείους ισχυρισμούς του Γάλλου ιστορικού Ρ. Φωρισσόν, ό οποίος, σέ συνέντευξή του, υπεστήριξε ότι δέν υπήρξαν ποτέ οι έξοντωτικοί θάλαμοι αερίων καί ότι όλα αυτά αποτελούν «ψεύδη πολεμικής προπαγάνδας». Στή συνέχεια ή «Ίστορία» δημοσίευσε τήν παρακάτω συντριπτική άπάντηση του Ίταλου καθηγητού Έ. Κολότι:

Άπρίλιος 1944: Άμερικανοί στρατιώτες παρατηρούν τόν σωρό των άπανθρακωμένων, ως επί τό πλείστον, πτωμάτων Έβραίων καί πολιτικών κρατουμένων.

Πιστεύω ότι το θράσος του κ. Φωρισσόν υπερβαίνει τα όρια. Οι απόψεις, που εξακολουθεί παράλογα να υποστηρίζει, βασίζονται σε τερατώδεις ψευδολογίες και ενώ δεν έχουν καμιά ιστορική βάση έχουν όμως πολιτική σκοπιμότητα: 'Αποσκοπούν στην παραπλάνηση της κοινής γνώμης.

Αυτός ο κύριος όχι μόνον αρνείται την ύπαρξη των θαλάμων αερίων, που όπωσδήποτε είναι άποψη άπορη, αλλά φθάνει στην υπερβολή να αρνείται ακόμη ότι στην περίοδο του ναζισμού υπήρξαν καν στρατόπεδα εξοντώσεως. Παραδέχεται όμως, καλωσύνη του, ότι υπήρξαν στρατόπεδα «μεταγωγής, εργασίας και συγκεντρώσεως». 'Αλλά τότε κ. Φωρισσόν δεν τον ενδιαφέρει αν στα στρατόπεδα συγκεντρώσεως εκατομμύρια κρατούμενοι πέθαναν από την εργασία και τις αρρώστιες προς δόξαν της γερμανικής βιομηχανίας και για να αυξηθούν τα πλούτη του Γ' Ράιχ. Το κεφάλαιο της ιστορίας που αναφέρεται στα στρατόπεδα εξοντώσεως θα μπορούσαμε να το ονομάσουμε, σύμφωνα με τα λεγόμενά του: «τυχαίος θάνατος από επιδημία τύφου» ή «ή σημασία του τύφου στη σύγχρονη ιστορία». 'Η ιστορία του φασισμού και του έθνικοσοσιαλισμού θα αποκτούσε έντελως νέα όψη. Δεν θα ήταν η ιστορία ενός κοινωνικού συστήματος, για το οποίο ο θάνατος εκατομμυρίων ανθρώπων υπήρξε κανονική φυσική. 'Ας αφήσουμε όμως τα άστεια. Δεν θα έπρεπε να ασχολούμεθα καν με τον Φωρισσόν. Πιστεύω πως τον παραλογισμό των απόψεών του, μπορεί να τον αντίληφθει ο καθέ-

νας, που διαθέτει έστω και ελάχιστο «κοινό νοῦ», χωρίς να καταφύγει σε μεθόδους ιστορικής έρευνας. 'Ενας από τους λόγους που απαντούμε στον Φωρισσόν, είναι γιατί θέλουμε ν' αποδείξουμε, για άλλη μία φορά, πως η ιστορική αλήθεια δεν γεννήθηκε στη φαντασία των επισήμων ιστορικών, αλλά από πλήθος αποδείξεων που οι ίδιοι οι ναζί άφησαν. Κι ακόμα γιατί τότε ένω πρόσωπο έκμεταλλεύεται την άγνοια πολλών, και ιδιαίτερα των νέων, για τα συμβάντα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και την πραγματική φύση των ναζιστικοφασιστικών καθεστώτων. 'Ισως το κάνει για λόγους μόνο διαφημιστικούς ή επιδείξεως, ίσως χάριν μιας πολιτικής της οποίας είναι όργανο και μάλιστα όχι από τα πιο ικανά.

'Επειδή οι αντιδράσεις που προκάλεσαν στη Γερμανία, στην 'Ιταλία στη Γαλλία, αλλά και στην 'Ελλάδα ένα μέτριο τηλεοπτικό έμπορικό φίλμ για εύρεία κατανάλωση, το «Ολοκαύτωμα», θεωρούμε έπιτακτική την ανάγκη όχι μόνο ν' απαντήσουμε στον Φωρισσόν, αλλά και ν' αποκαταστήσουμε την ιστορική αλήθεια.

'Ας αφήσουμε στον Φωρισσόν την ικανοποίηση να φωνάζει πως η χρήση των κρεματορίων για την αποτέφρωση των νεκρών ήταν μία πρόοδος της τεχνολογίας και του πολιτισμού, για να καταλήξει στο εύχарιστο παραμυθάκι πως δεν υπήρξαν ούτε θαλάμοι αερίων ούτε εξοντώσεις. 'Ολα αυτά βασίζονται σε υποθέσεις που στερούνται σοβαρότητας και πειστικότητας. Τά στρατόπεδα συγκεντρώσεως υπήρξαν. Τά φασι-

στικά καθεστώτα υπήρξαν μία πραγματικότητα και η επανεμφάνιση αυτών των φαινομένων υπάρχει πάντα. Σε διάφορα μέρη του κόσμου υπάρχουν ακόμη και σήμερα βασανιστήρια, γενοκτονίες, αναγκαστικές απομονώσεις. 'Ο ναζισμός υπήρξε και δεν είναι ο φανταστικός έχθρός για τον οποίο μιλά ο Φωρισσόν. Δεν μιλάμε για ένα «ναζισμό που δεν υπήρξε ποτέ», αλλά για ένα πραγματικό ναζισμό που στήριξε τους δραματισμούς του για μία νέα τάξη σε εκατομμύρια πτώματα. Τό πραγματικό πρόβλημα δεν είναι αν οι 'Εβραίοι που δολοφονήθηκαν είναι 6.000.000 ή λιγότεροι, αλλά να καθορίσουμε αν έχει ήθική υπόσταση η προγραμματισμένη γενοκτονία για πολιτικούς ή φυλετικούς λόγους. Οι εκτιμήσεις όρισμένων όσον αφορά τον άκριβη αριθμό των δολονημένων 'Εβραίων, γίνονται όχι για να διαπιστωθούν ιστορικές αλήθειες, αλλά για να άμφισβητηθεί η πραγματικότητα της γενοκτονίας. Αυτές οι όθεν διαφωνίες για τον άκριβη αριθμό των θυμάτων υπήρξαν πάντα έπιχείρημα της νεοναζιστικής προπαγάνδας. 'Εχει δίκιο ο Γερμανός ιστορικός Σέφλερ, όταν άναφέρει πως πρώτοι οι ναζί ένδιαφέρονταν για τις στατιστικές. Είναι πρωτοφανές τό γεγονός ότι ο Φωρισσόν, πάρ' όλο που έπιμένει πως είναι ειδικός στην κριτική ντοκουμέντων, σ' όλη την έστρατεία του δεν πήρε στα σοβαρά καμία ναζιστική πηγή.

Δυσπιστεί για κάθε έβραϊκή μαρτυρία και μιλά για σιωνιστική συνωμοσία, όπως άκριβώς και οι ναζί. Δυσπιστεί και άπορρίπτει κάθε μελέτη των έπισήμων ιστορικών, όπως τους όνομάζει. Θά μπορούσαμε να υποθέσουμε πως πιστεύει τουλάχιστον στις πηγές των ναζί. Ότε κατά διάνοια. Και όταν βρίσκεται μπροστά σε μία μαρτυρία, όπως εκείνη του πρώην διοικητή του 'Αουσβιτς Χαϊς, ό όποιος κάνει λεπτομερή περιγραφή της διαδικασίας των δολοφονιών στους θαλάμους αερίων, ό Φωρισσόν την άγνοει λέγοντας πως είναι μία κατάθεση που άπέσπασαν οι νικητές. 'Ο Φωρισσόν δεν χρησιμοποιεί πηγές. Τό πιθανότερο είναι ίσως ότι δεν τις γνωρίζει. Γιατί, αν τις γνώριζε και δεν τις πήρε στα σοβαρά, τότε μπορούμε να τον χαρακτηρίσουμε άutoσχέδιο ιστορικό και συνειδητό προπαγανδιστή συκοφαντιών, όπως συνήθι-

ζεται στις έκστρατες του διεθνούς νεοναζισμού. Ο Φωρισσόν αρνείται τη γενοκτονία των Εβραίων και βγάζει από το συρτάρι τη σκονισμένη ναζιστική συκοφαντία για δήθεν σιωνιστική και ιουδαϊκή συνωμοσία. Καί γίνεται όργανο μιάς νέας μορφής αντισημιτισμού. Άρνείται επίσης και τη γενική εξόντωση των «διαφορετικών», γιατί θέλει να αποκρύψει τον φυσικό άφανισμό ολοκληρώνων πολιτικών και εθνικών μειονοτήτων από τα φασιστικά καθεστώτα.

Η έγνοια να καταπολεμήσει τον «φανταστικό» ναζισμό πού, κατά τα λεγόμενά του, βρίσκεται στη φαντασία των έπισήμων Ιστορικών, του χρησιμεύει απλώς σαν προπέτασμα για να κρύψει την ιδέα πού έχει για τον πραγματικό ναζισμό, ο οποίος σαν μορφή καθεστώτος δεν θα πρέπει να δυσανεχτεί τον Φωρισσόν. Τα πολιτικά ιδεώδη του Φωρισσόν ταυτίζονται με ένα καθεστώς αντισημιτικό, αντικομμουνιστικό, άριστοκρατικό, βασισμένο στη λογική του Κράτους και όχι στον σεβασμό των ανθρωπίνων και πολιτικών δικαιωμάτων.

Κατά τη γνώμη του, ο καταναγκασμός των Εβραίων να φορούν το κίτρινο άστέρι δεν είχε σκοπό τον εξευτελισμό τους, αλλά υπαγορεύθηκε από «λόγους στρατιωτικής άσφαλείας».

Δέν θά άξιζε, βέβαια, τον κόπο να άσχοληθούμε με τό άτομό του, άν δεν γινόταν όχι μόνο τό όργανο, αλλά και τό έμβλημα μιάς έκστρατείας πού εξαπέλυσαν οι Γάλλοι δοσίλογοι με στόχο την άποκατάσταση ενός Λαβάλ ή ενός Πεταίν.

Άν συγκρίνουμε τις θέσεις της νεοναζιστικής προπαγάνδας στη Γερμανία και τις θέσεις του Φωρισσόν δεν θά βρούμε διαφορά. Άν ήταν έρασιπέχνης, θά έκανε λάθη και θά έλεγε και καμιά κουταμάρα παραπάνω άπ' όσες μπορεί να πεί ένας έπαγγελματίας Ιστορικός. Δέν είναι όμως έρασιτέχνης. Άπλως επαναλαμβάνει ψευδείς Ισχυρισμούς και τούς επαναλαμβάνει με πείσμα, βασιζόμενος στην Ικανότητα των μαζικών μέσων ένημερώσεως πού βομβαρδίζουν τον κόσμο με ψέματα, ώσπου να τά κάνουν να φανούν αλήθειες.

Άς πάρουμε έναν Ισχυρισμό πού ο Φωρισσόν επαναλαμβάνει συνεχώς στις θεωρίες του: «ο Χίτλερ δεν διέταξε ούτε επέτρεψε ποτέ τον θάνατο κα-

νενός εξαπτίας της φυλής ή της θρησκείας του». Γεγονός είναι πώς τό ναζιστικό καθεστώς όχι μόνο προγραμματίσε ένα σύστημα γενοκτονίας, αλλά και τό διακήρυξε στα πέρατα του κόσμου. Στην κατεχόμενη από τούς ναζί Εύρώπη, όποιος είχε μάτια είδε κολλημένες στους τοίχους τις ανακοινώσεις με τις όποιες οι γερμανικές Άρχές γνωστοποιούσαν τις θανατικές καταδίκες με τά όνόματα των εκτελεσθέντων και τά όνόματα και τις υπογραφές των ύπευθύνων της ναζιστικής Άστυνομίας πού αναλάμβαναν την εύθύνη για τις σφαγές. Αύτή είναι ή τερατώδης μορφή του ναζιστικού καθεστώτος. Διέπραξε δολοphonίες και τις δικαιολογούσε σαν να έπρόκειτο για κάτι φυσιολογικό και λογικό. Έφτασε στο σημείο να έχει χιλιάδες εκτελεστών και συνενόχων, κάνοντάς τους να ταυτιστούν πλήρως με τούς στόχους και τις άνελέητες μεθόδους εξόντώσεως.

Τά στρατόπεδα ήταν ή τελειοποίηση της τεχνικής εξόντώσεως, στην όποία οι ναζί είχαν πειραματισθεί από πρίν. Άνεξάρτητα από τις μαζικές εκτελέσεις Εβραίων πιστεύω πώς οι τοίχοι της Βαρσοβίας είχαν θλιβερό προνόμιο να δοϋν κολλημένες πάνω τους τις περισσότερες ανακοινώσεις εκτελέσεων. Για την Ιστορία του ναζισμού αυτές οι

άνακοινώσεις άποτελούν πηγή.

Άν ο Φωρισσόν δεν τις γνωρίζει δεν έχει τό δικαίωμα να μιλά. Άν πάλι τις θεωρεί ψεύτικες, πρέπει να μάς εξηγήσει τό γιατί. Όμως ή πραγματική ζημία πού προκαλεί ο Φωρισσόν εις βάρος της κοινής γνώμης είναι ότι άποσιωπά αυτά τά γεγονότα. Και ποίο θά μπορούσε να είναι τό καλύτερο όπλο από την άποσιώπηση, για την παραπλάνηση της κοινής γνώμης;

Σκόπιμα έφερα τό παράδειγμα των τοίχων της Βαρσοβίας. Θά μπορούσα να αναφέρω κι όποιαδήποτε άλλη εύρωπαϊκή πόλη. Άπό την Αθήνα ως τό Ρότερνταμ, από τό Κίεβο ως τό Όραντοϋρ και τό Καλάμπρυτα. Όμως ή Βαρσοβία παραμένει ή κυριότερη άποδειξη μιάς συνειδητά προγραμματισμένης και ολοκληρωμένης γενοκτονίας.

Οι δηλώσεις πώς ο Χίτλερ δεν είχε διατάξει την εξόντωση κανενός για φυλετικούς ή θρησκευτικούς λόγους μόνο θυμηδία μπορεί να προκαλέσουν. Άν είναι αλήθεια ότι ο Φωρισσόν έχει διαβάσει τό «Μάιν Κάμπφ» (Ό αγών μου) πρέπει να συμπεράνουμε ή ότι δεν κατάλαβε τίποτε ή ότι με έπαγγελματική άτιμία, αύτή τη φορά, έβγαλε συμπεράσματα πού τον συμφέρουν. Άς ξαναδιαβάσει τό «Μάιν Κάμπφ», πού γράφτηκε γύρω στα 1925 κι όχι στη διάρ-

Βαρσοβία, Μάϊος 1941: Ένα βαγόνι με δίγλωσση έπιγραφή «Μόνον για Έβραίους». Στο έσωτερικό διακρίνονται τά περιβραχιόνια των έπιβατών με τό άστέρι του Δαυίδ.

κεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, γιά νά 'διαπιστώσει μέ πόσο πάθος ο Χίτλερ υποστήριζε τήν ιδέα τής χρησιμοποίησης των θαλάμων αερίων γιά τήν εξόντωση των αντιπάλων του. 'Ο Χίτλερ ήδη από τή λήξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου έγραφε: «'Αν στήν άρχή καί κατά τή διάρκεια του πολέμου πέθαιναν από άσφυξία στούς θαλάμους αερίων δώδεκα ή δεκαέντε χιλιάδες Έβραίοι διαφθορείς, ή θυσία έκαστοντάων χιλιάδων Γερμανών έργαζομένων κάθε τάξεως καί έπαγγέλματος δέν θά πήγαινε χαμένη. 'Αντίθετα, ή εξόντωση, τήν κατάλληλη στιγμή, δώδεκα χιλιάδων έγκληματιών, θά μπορούσε ίσως νά σώσει τή ζωή ενός έκαστομυρίου Γερμανών πολύτιμων γιά τό μέλλον».

'Η κατάλληλη στιγμή έφτασε μέ τήν έκρηξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, πού δέν άρχισε τυχαία, αλλά είχε προγραμματισθεί ως τήν παραμικρή λεπτομέρεια, γιά νά δοθεί, «δριστική λύση στο έβραϊκό ζήτημα», όπως τήν ονόμαζε ο Χίτλερ. 'Η «δριστική λύση» όπως τήν έννοούσε ο Χίτλερ, ήταν ή έξαράνιση από τό πρόσωπο τής Γης όλων των Έβραίων. Καί όχι μόνο των Έβραίων, αλλά καί ή εξόντωση κι άλλων φυλών, όπως οι Σλάβοι, πού ο Χίτλερ θεωρούσε κατώτερες.

Στίς 30 'Ιανουαρίου 1939, μιλώντας στο Ράιχσταγκ, τό δημόσιο βήμα άπ' όπου άπηύθυνε τό μήνυμά του σέ όλο τόν κόσμο, είπε: «'Επιστρέφω σήμερα σάν προφήτης: άν ο χρηματιστικός διεθνής έβραϊσμός μέσα καί έξω από τήν Εύρώπη καταφέρει νά σπρώξει τούς λαούς σέ παγκόσμιο πόλεμο, άποτελέσματα δέν θά είναι ή μολασβικοποίηση τής γής καί ή νίκη του 'Ιουδαϊσμού, αλλά ή εξόντωση τής έβραϊκής φυλής στήν Εύρωπη. 'Η εποχή πού οι μή έβραϊκοί λαοί βρέθηκαν άνυπεράσπιστοι στήν προπαγάνδα πλησιάζει στο τέλος τής... Τό σύνθημα των Έβραίων «Προλετάριοι όλων των χωρών ένωθείτε» θά τό νικήσει μιά άνώτερη συνείδηση πού θά πεί «Μέλη δημιουργικά όλων των έθνών άναγνώρισate τόν κοινό σας έχθρό». Αυτό είναι τό κείμενο τό όποίο θά έπρεπε νά μελετήσει έ-

νας ειδικός στήν κριτική των κειμένων. 'Από αυτό φαίνεται καθαρά ότι ο Χίτλερ προετοιμαζε τό άλλοθι του γιά τήν κήρυξη του πολέμου, αλλά καί τό άλλοθι γιά τήν εξόντωση πρώτα των Έβραίων καί μετά των ύπολοίπων.

'Ο Φωρισσόν θέλει νά παραστήσει τόν άθωο προσποϊούμενος ότι πιστεύει πως τά μέτρα έναντίον των Έβραίων είχαν ληφθεί γιά λόγους στρατιωτικής άσφαλείας. 'Από τόν Χίτλερ άς περάσουμε στον Γκαϊμπελς, πού πολλές φορές τά άναθέματά του έναντίον των Έβραίων ξεπέρασαν καί αυτά του Φύρερ. Στήν έβδομαδιαία έφημερίδα του «Ντάς Ράιχ» στίς 16 Νοεμβρίου, έγραφε: «Τό γεγονός πως ο Έβραϊός ζει άκόμη άνάμεσά μας δέν άποδεικνύει ότι άνήκει στον κόσμο μας, όπως ακριβώς καί ο ψύλλος δέν γίνεται κατοικίδιο ζώο μόνο καί μόνο έπειδή βρίσκεται στο σπίτι». 'Ο Γκαϊμπελς δημοσίευσε τόν παρακάτω δεκάλογο συμπεριφοράς προς τούς Έβραίους:

1. Οι Έβραίοι είναι ή καταστροφή μας. Αυτοί προκάλεσαν τόν πόλεμο. Μέ τόν πόλεμο θέλουν νά καταστρέψουν τό Ράιχ καί τό λαό μας. Πρέπει νά ματαιώσουμε τά σχέδιά τους.

2. Δέν υπάρχει διαφορά μεταξύ Έβραίων. Κάθε Έβραϊός είναι όρκοσμένος έχθρός του γερμανικού λαού. 'Αν δέν δείχνει τήν έχθρότητά του, τό κάνει μόνο από δειλία καί πανουργία. Αυτό όμως δέν σημαίνει ότι δέν καλλιεργεί τό μίσος στήν καρδιά του.

3. Κάθε Γερμανός στρατιώτης πού πέφτει στον πόλεμο πληρώνει τά σπασμένα των Έβραίων. Αυτούς πρέπει νά βαρύνει ή συνείδησή τους καί γι' αυτό πρέπει νά πληρώσουν.

4. 'Οποιος φορά τό Ιουδαϊκό άστέρι είναι χαρακτηρισμένος έχθρός του λαού. 'Οποιος έχει σχέσεις μαζί του είναι ένας από αυτούς καί πρέπει νά του συμπεριφερθούμε σάν νά ήταν Έβραϊός. Είναι άξιος μόνο γιά τήν περιφρόνηση όλου του λαού, πού στίς δύσκολες στιγμές του τόν εγκατέλειψε, γιά νά πάει μέ τό μέρος αυτών πού μισούν τό λαό.

5. Οι Έβραίοι προστατεύονται από τούς έξωτερικούς έχθρους. Δέν χρειαζόμαστε καμιά άλλη απόδειξη του καταστρεπτικού γιά τό λαό μας ρόλου τους.

6. Οι Έβραίοι είναι οι άγγελιαφό-

ροι του έχθρου. 'Οποιος πάει μέ τό μέρος τους στον πόλεμο, περνά μέ τό μέρος του έχθρου.

7. Οι Έβραίοι δέν έχουν κανένα δικαίωμα νά συμπεριφέρονται σάν νά έχουν τά ίδια δικαιώματα μ' έμάς. 'Όταν θέλουν νά μιλήσουν είτε στο δρόμο είτε στα μαγαζιά είτε στα μέσα μεταφοράς, πρέπει νά τούς αναγκάσουμε νά σιωπούν. Κι όχι μόνο γιατί έχουν πάντα άδικο, αλλά γιατί είναι Έβραίοι καί σάν Έβραίοι δέν πρέπει νά άκούγεται ή φωνή τους στήν κοινότητά μας.

8. 'Όταν οι Έβραίοι σέ πλησιάζουν μέ σκοπό νά έκμεταλλευθούν τά συναισθήματά σου δείξε τους άμέσως πως έσύ καταλαβαίνεις τίς σκοτεινές προθέσεις τους καί τιμώρησέ τους μέ τήν περιφρόνηση.

9. Μετά τήν ήττα, ο εύπρεπής έχθρός θά έχει δικαίωμα στή μεγαλοψυχία μας. 'Αλλά ο Έβραϊός δέν είναι εύπρεπής έχθρός, μπορεί νά συμπεριφερθεί μόνο μ' αυτό τόν τρόπο.

10. Οι Έβραίοι έχουν τήν ευθύνη γιά τόν πόλεμο. 'Η συμπεριφορά μας άπέναντί τους δέν είναι άδικη. 'Ηταν ή μόνη πού τούς άξιζε. 'Η όριστική άπαλλαγή μας άπ' αυτούς είναι έργο τής κυβερνήσεως. Κανείς δέν έχει τό δικαίωμα νά ένεργεί μέ δική του πρωτοβουλία, αλλά όλοι έχουν τό χρέος νά έκτιμήσουν τά μέτρα του Κράτους έναντίον των Έβραίων, νά τά υπερασπίζονται στον καθένα πού θά μπορούσε νά τά άμφισβητήσει καί νά μήν παραπλανηθούν από κανένα έλιγμό ή νεύμα των Έβραίων. Αυτά είναι όλα όσα απαιτεί ή άσφάλεια του Κράτους άπ' όλους έμάς.

Πρόκειται γιά ένα κώδικα συμπεριφοράς μέσα στον όποιο βρίσκεται καί ένα μήνυμα πού δείχνει ότι κύριος στόχος πρέπει νά είναι πρώτα ή άστική άπομόνωση των Έβραίων καί άργότερα ή φυσική εξόντωση τους από τό Κράτος μέ τή συγκατάθεση όλων.

'Εδώ πρέπει νά παρατηρήσουμε ένα άλλο χαρακτηριστικό του ναζιστικού καθεστώτος. Τήν άπαράμιλλη τέχνη του νά δημιουργεί συνενόχους. 'Ό,τι δέν θά κατόρθωνε δίνοντας μιά ξερή διαταγή δολοφονίας, τό κατόρθωσε μέ διαγγέλματα όπως αυτό του Γκαϊμπελς, κάνοντας πλύση έγκεφάλου στίς μάζες. 'Η γενοκτονία δέν περνά μόνο από σωρούς πτωμάτων, αλλά καί από μία μάζα

Στή Θεσσαλονίκη ή Θεολογική Σχολή έπισκέφτηκε τή Συναγωγή τής πόλεως

έκτελεστών οι όποιοι πίστευαν ότι έκτελοϋσαν ιερό καθήκον. 'Από τό ένα μέρος οι άρχηγοί, πού δέν δίσταζαν νά γράφουν τό όνομά τους καί από τό άλλο οι άνώνυμοι έκτελεστές, πού ήταν ταυτόχρονα θύματα καί συνέννοχοι του συστήματος.

Άς έλθουμε τώρα στή δήλωση του Φωρισσόν, πού ύποστηρίζει πώς ή δολοφονία στους θαλάμους άερίων ήταν τεχνικά άδύνατη. Κι όμως γνωρίζουμε τους προμηθευτές του άερίου (όλες οι εταιρίες συνδεδεμένες άμεσα ή έμμεσα μέ τό χρημικό μονοπώλιο τής 1C - Farben), γνωρίζουμε τίς καταθέσεις του Χαίς καί εκείνη του Φράντς Στάνγκς, πού έκανε καριέρα δολοφονώντας στους θαλάμους άερίων όλους τους «διαφορετικούς». Γιά τήν έπίσκεψη του Φωρισσόν στο 'Αουσβιτς δέν έχουμε νά πούμε παρά μόνο πώς δείχνει τόν έρασιτεχνισμό του ή, χειρότερα, τήν προσπάθειά του νά έκμεταλλευθεί τήν καλή πίστη εκείνων πού, λόγω ηλικίας, δέν μπορούσαν νά γνωρίζουν τήν αλήθεια. 'Ο Φωρισσόν είναι μακάβρια έπιδειξιμανής καί προσβάλλει τή μνήμη των θυμάτων τής γενοκτονίας.

Η άπογραφή των Έβραίων προς έξόντωση περιέχεται στο πρωτόκολλο τής Βάνζεε τής 20 'Ιανουαρίου 1942. Αυτή είναι καί ή ήμερομηνία του συνεδρίου πού διεξήχθη παρουσία του Χάνντριχ, ό οποίος ήταν υπεύθυνος γιά τήν «τελική λύση» του προβλήματος των Έβραίων τής Εύρώπης καί των στενών συνεργατών του, όπως ό 'Αιχμαν. Η τραγωδία των Έβραίων έπέρασε από τρείς φάσεις. Η πρώτη ήταν ή συγκέντρωση των Έβραίων στά γκέτο τής Άνατολικής Εύρώπης, ιδιαίτερα στήν Πολωνία. Η δεύτερη ήταν ή μεταφορά τους σέ στρατόπεδα καί ή τρίτη ή φυσική έξόντωσή τους. Τά λόγια των ίδιων των ναζί μιλούν καθαρά: «Οι Έβραίοι θά μεταφερθούν γιά νά εργασθούν στά άνατολικά. Αυτοί πού είναι ικανοί γιά εργασία θά κατασκευάζουν δρόμους καί θά είναι χωρισμένοι κατά φύλο. Μ' αυτόν τόν τρόπο είναι φυσικό νά πεθάνουν πολλοί. Όσοι πού είναι θά είναι όπωσδήποτε οι πιό άνθεκτικοί καί πρέπει νά έχουμε καί γι' αυτούς ειδική μεταχείριση. Έπειδή είναι τό άποτέλεσμα φυσικής έπιλογής, πρέπει νά υποθέσουμε πώς αν άφεθούν έλεύθεροι, θά άποτελέσουν τό κύτταρο τής έ-

Τήν Πέμπτη, 28 Φεβρουαρίου, ό καθηγητής τής Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Βασ. Στογιάννος είχε μία πρωτοβουλία πού, μπορούμε νά πούμε, άποτελεί σταθμό στά χρονικά του τρόπου διδασκαλίας στο άνώτατο αυτό εκπαιδευτικό ίδρυμα τής χώρας.

Μέ μία πολυπληθή ομάδα σπουδαστών τής Σχολής καί άρκετό άριθμό Ιερέων έπισκέφθηκαν τή Συναγωγή των 'Ισραηλιτών Θεσσαλονίκης πού, τώρα, προσωρινά, στεγάζεται σέ ιδιαίτερα μεγάλη αίθουσα, στο ίδιο τό κτήριο όπου τά γραφεία τής 'Ισραηλιτικής Κοινότητας (καί τουτο, γιατί, ή Μεγάλη Συναγωγή των Μοναστηριωτών — όπως άποκαλείται — είχε ύποστεί ζημιές από τόν σεισμό, πολύ σύντομα όμως θά άποδοθεί καί πάλι στή λατρεία των πιστών).

Κατά τήν έπίσκεψη, τελέσθηκε, ύποδειγματικά, ή λειτουργία τής MINXA από τόν γνωστό Ιεροψάλτη Χαλέονα, ό όποιος απέδωσε κατά τρόπο έπιβλητικό καί κατανυκτικό τίς ύμνους μελωδίες τής. Άκολουθήσε συζήτηση μεταξύ σπουδαστών, 'Ισραηλιτών καί του καθηγητού Στογιάννου, πάνω σέ πολλά εύλογα έρωτήματα όσων παρακολούθησαν τή έβραϊκή μυσταγωγία.

Η έκδήλωση τούτη, πρώτη στο είδος τής, ένκαινιάζει εύστοχα καί άποδοτικά, μία νέας μορφής έπαφή μεταξύ των δύο στοιχείων καί, άσφαλώς, θά βοηθήσει στο νά διαλυθούν προλήψεις, παρερμηνείες, παραποιήσεις τής αληθείας γιά τόν πραγματικό χαρακτήρα τής έβραϊκής ψυχής, των έβραϊκών παραδοσιακών στοιχείων καί μιας πανάρχαιας θρησκείας άπ' όπου ξεπήδησε ό μονοθεϊσμός μέ τήν αύστηρή ήθική του. Ένας μονοθεϊσμός πού βρίσκεται στο ξεκίνημα τής Χριστιανικής διδασκαλίας.

Κατά τή συγκέντρωση πού έπακολούθησε τής τελετουργίας, ήταν διάχυτη ή άτμόσφαιρα κατανοήσεως καί συμπαθείας από μέρους των νεαρών σπουδαστών πού άπεκάλυπταν, μέ τόν τρόπον αυτόν, ένα άνιποψίαστο κόσμο, γεμάτο από μεγαλείο καί τή δύναμη μιας τρισχιλιετούς παραδόσεως.

Z.

βραϊκής άνασυγκροτήσεως (βλέπε τήν ιστορική πείρα).

Άπό αυτές καί άλλες προκαταβολικές έκτιμήσεις βγαίνει τό συμπέρασμα ότι τίποτε δέν ύπήρξε τυχαίο. Όλα ήταν προγραμματισμένα ως τήν τελευταία λειτουργία.

Τά όσα άναφέραμε παραπάνω έπρεπε νά λάβει ύπ' όψη του ό Φωρισσόν κι όχι τά ψέματα των λεγομένων άναθεωρητών Ιστορικών. Έπειδή όμως δέν τό έκανε, δέν μπορούμε παρά νά συμμεριστούμε τή γνώμη του πρύτανη του Πανεπιστημίου τής Λυών, πού τόν χαρακτήρισε «ήθικά άνυπόφορο καί τίς θέσεις του έπιστημονικά άνυπόστατες». Έρείς από τήν πλευρά μας εύχόμαστε τά μέσα ένημερώσεως νά μή γίνουν οι νεοκουβαλητές ενός άπατεώνα. Αυτά τά θέματα είναι τέτοιαις Ιστορικής σημασίας, ώστε απαιτούν πολύ μεγάλη προσοχή καί τελείως διαφορετικούς έρμηνευτές.

ENZO COLLOTI

Μία σχετική έπιστολή του Κ.Ι.Σ.

Τό Κ.Ι.Σ., μέ έπιστολή του ύπογραφόμενη υπό των προέδρου καί γεν. γραμματέως κ.κ. 'Ιωσ. Λόβιγγερ καί Μ. Μάτσα, προς τή Διεύθυνση του περιοδικού «Ιστορία» σημειώνει:

«Πιστεύοντας πάντα στήν άρχή του διαλόγου, θέλουμε νά συγκαταρούμε τό υπό τήν διεύθυνσή σας περιοδικό γιά τήν δημοσίευση των άπόψεων γύρω από τους θαλάμους άερίων των χιτλερικών στρατοπέδων.

Η έπιστημονική έρευνα καί μελέτη είναι εκείνη πού βοηθά πάντα στήν παρουσίαση, κατά τρόπο άντικειμενικό κι έντιμο, των διαφόρων θεμάτων» («Ιστορία», Φεβρουάριος 1980).

48ον Πληροφοριακόν Δελτίον δημοσιευμάτων Τύπου

Ίλισός: Μέ τίτλο «Κατά τοῦ ἀντισιωνισμού» δημοσιεύει τήν σχετική ἀπόφαση τοῦ Συνεδρίου τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν» πού συνήλθε πέρσι στά Χανιά. (Φεβρουάριος 1980).

Μακεδονία: «Τόν σκότωσε γιατί νόμιζε ὅτι ἦταν ... Ἑβραῖος!». Ἕνας Ἀραβας ὀπλοφόρος πυροβόλησε καί σκότωσε Ἰσπανό δικηγόρο ἐξω ἀπό τό σπίτι του, στή Μαδρίτη, ἐκλαμβάνοντάς τον προφανῶς ὡς Ἑβραῖο ἐπιχειρηματία, πού ζεῖ στό ἴδιο κτήριο, δήλωσαν ἀστυνομικές πηγές. Μία φωτογραφία τοῦ Μάξ Μαξίν ἐπίτιμου προέδρου τῆς ἰουδαϊκῆς κοινότητος καί πρώην ἀντιπροέδρου τῆς συνομοσπονδίας ἐργοδοτῶν τῆς Ἰσπανίας βρέθηκε μέ τό διαβατήριό, ἐκδόσεως Ὀμάν, τοῦ ὀπλοφόρου, ὁ ὁποῖος συνελήφθη κοντά στόν τόπο τῆς δολοφονίας ἀνέφεραν οἱ πηγές. Ὁ Ἀντόλφο Κοτέλο Βιλαρεάλ, πατέρας ἐννιά παιδιῶν, πυροβολήθηκε ἀπό τό παράθυρο τοῦ αὐτοκινήτου, ἐνῶ μετέφερε τίς δυό του κόρες στό σχολεῖο. Ἡ μία ἀπ' αὐτές, ἡλικίας ἐπτά χρονῶν, τραυματίστηκε σοβαρά στό μάτι ἀπό σπασμένο τζάμι. (4/3/1980).

Βραδυνή: «Χρυσό μετάλλιο σέ διώκτη Ναζιστῶν». Ἡ Ἀμερικανική Βουλὴ τῶν Ἀντιπροσώπων ἐνέκρινε, μέ ψήφους 289 ἐναντί 38 τήν ἀπονομή χρυσοῦ μεταλλίου ἀπό τό Κογκρέσσο στό διώκτη τῶν ναζιστῶν κ. Σ. Βίζενταλ, σέ ἀναγνώριση τοῦ ἔργου του γιά τήν ἀνακάλυψη καί σύλληψη χιτλερικών ἐγκληματιῶν πολέμου. (5/3/1980).

Καθημερινή: Μέ τίτλο «Τό μυστήριο Βάλλενμπεργκ ...» γράφει: «Ποιό τό ἐγκλημα τοῦ Σουηδοῦ διπλωμάτη Ραοῦλ Βάλλενμπεργκ, πού σύμφωνα μέ ὅλες τίς πληροφορίες βρίσκεται φυλακισμένος κάπου στή Σοβιετική Ἑνωση; Τό ὅτι συνδυάζοντας τό ἐπαγγελματικό καθήκον μέ τήν ἀνθρωπιά, πῆγε τόν Ἰούλιο τοῦ 1944 στή Βουδαπέστη γιά νά προσπαθῇ νά σώσει ἀπό τή ναζιστική μανία καί τόν θάλαμο τῶν ἀερίων τούς Ἑβραίους τῆς Οὐγγαρίας; Μέ τήν εἰσοδὸ τους στή Βουδαπέστη, τό 1945, οἱ Σοβιετικοί, ἀγνωστο γιατί, αἰχμαλώτισαν τόν Σουηδὸ διπλωμάτη. Οἱ πληροφορίες γιά τήν τύχη του εἶναι ἀντιφατικές. Οἱ Ρῶσοι ἰσχυρίζονται ὅτι πέθανε ἀπὸ καρδιακή προσβολὴ τό 1947 στή Λιουμπλιάνα. Ὅμως ὑπάρχουν σοβαρές μαρτυρίες ὅτι τό Μάιο τοῦ '78 «ἐθεάθη» στίς ρωσικές φυλακές Μπουτῦρκα. Σκοπὸς τοῦ σημειώματος αὐτοῦ δὲν εἶναι νά γνωρίσει στοὺς ἀναγνώστες μας αὐτὴ τήν τραγική, ὅσο καί σχεδὸν λησμονημένη ἱστορία. Ἡ Σουηδικὴ Ἐπιτροπὴ γιά τήν ἀνεύρεση τοῦ Ραοῦλ Βάλλενμπεργκ κάνει παγκόσμια ἐκκλήση σέ ὅσους μποροῦν νά προσφέρουν τήν πολὺτιμη μαρτυρία τους γιά τόν διπλωμάτη πού δὲ γύρισε ἀπ' τό κρῦο. Οἱ πληροφορίες θά διασταυρωθοῦν καί θά συζητηθοῦν δημοσίᾳ στό «διήμερο Βάλλενμπεργκ» πού ὁργανώνεται στή Στοκχόλμη στίς 2 καί 3 Μαΐου 1980. Ὅσοι Ἕλληνες, κυρίως Ἕλληνες πού ἔχουν ζήσει στή Ρωσία, γνωρίζουν τίποτε, ἂς μὴ σιωπήσουν (7/3/1980) ...».

Νέα Πνοή: Δημοσιεύει σχόλιο ἀντικρουόντας τίς ἀπόψεις γιά τό προπατορικό ἀμάρτημα πού δημοσιεύτηκαν στό τεῦχος 24 (Δεκεμβρίου 1979) τῶν ΧΡΟΝΙΚΩΝ. Τό περιοδικό αὐτό εἶναι ὄργανο τῆς Πανελληνίας Ἀδελφότητος Χριστιανικῆς Ἀναμορφώσεως (Φεβρουάριος 1980).

Ἀλήθεια (Κερκύρας): Ἀναδημοσιεύει ἀπὸ τὰ ΧΡΟΝΙΚΑ τήν ἐπιστολὴ τοῦ ἐπιμελητοῦ (πρεσβευτοῦ) τῆς Δημοκρατίας τῆς Βενετίας, στήν Κέρκυρα, τό 1715, πού ἀναφέρεται στοὺς Ἑβραίους τοῦ νησιοῦ. (1/3/1980).

Ἀκρόπολις: Σέ χρονογράφημά του ἀφιερωμένο στό Φανατισμό, ὁ Π. Παπαδόπουλος, γράφει, μεταξύ ἄλλων: «Ὁ Φανατισμός στήν πιὸ ἐγκληματικὴ του ἐκδήλωση, στή Χιτλερική Γερμανία! Ἐξ ἑκατομμῦρια Ἑβραῖοι, Γερμανοὶ καί μὴ, στοὺς φούρνους μέ τὰ ἀέρια. Πολιτικὴ ἔκανε ὁ Χίτλερ. Ἡ ἐξόντωση τοῦ Ἰσραηλινοῦ στοιχείου, εἶχε καί οικονομικὸ ὑπόβαθρο. Φανατίζόντουσαν ὅμως τὰ πλήθη καί ἐκτελοῦσαν τό πιὸ φρικιαστικὸ ἐγκλημα ἀπ' ὅσα ἀναφέρει ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος (20/3/1980)».

ΤΟ «ΒΙΒΛΙΟ ΜΝΗΜΗΣ»

Συνεχίστηκε ἡ ἀποστολὴ μηνυμάτων γιά τό «Βιβλίον Μνήμης», τό ὁποῖο ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Κεντρικοῦ Ἰσραηλιτικοῦ Συμβουλίου. Μεταξύ τῶν ἄλλων, ἔστειλαν μηνύματα ὁ Παν. Ἀρχιμανδρίτης κ. Τ. Καράτζαλης, ὁ Πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων Καθηγητὴς Γ. Μπάνος, ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θ/νίκης κ. Π. Σιμώτας, ἡ ζωγράφος κ. Χρ. Ζύγια, ὁ ἱατρός κ. Ἀθ. Τσάλας (Χαλκίδα), ὁ λογοτέχνης κ. Ἰω. Μανίκας κ.ἄ.

σάν φορέας της δικαιοσύνης ο έβραϊκός λαός συνεχίζει σάν μία ιστορική πραγματικότητα, ζωτικά σπουδαία για το μέλλον του κόσμου.

Κατευθυντήριες γραμμές έρευνας για τους Χριστιανούς

Πολλά έχουν ειπωθεί περί της ιδέας ότι για το Χριστιανισμό η αγάπη αποτελεί την κεντρική διδασκαλία της πίστεως. Ο Θεός αγαπά άρεκέτά τόν κόσμο, ώστε έστειλε τόν Υιόν του ως Λυτρωτήν. Η αγάπη έγινε τό επίκεντρο της χριστιανικής θρησκευτικής έκφρασης — παραδείγματος χάριν στήν παραβολή του Καλού Σαμαρείτη και στόν ύμνο του Παύλου του 13 κεφάλαιου της προς τους Κορίνθιους Χριστιανούς πρώτης έπιστολής του. Παρά τήν κεντρική θέση της, όμως, ύφίσταται στό Χριστιανισμό, από ιστορικής απόψεως, ένα εύρύ και βαθύ χάσμα μεταξύ της άποδοχής αυτής ως κατευθυντήριου κανόνος και της έκφρασής της σάν μιάς ήθικής. Τουτό άποδεικνύει τήν τάση του Χριστιανισμού νά παραμένει σέ ένα πνευματικά άφηρημένο επίπεδο, άποτυχάνοντας, συχνά, νά συμφιλιωθεί μέ συγκεκριμένες πρακτικές καταστάσεις.

Η συγκεκριμένη περίπτωση αυτού του χάσματος υπήρξε η μεταχείριση των Έβραίων από τό Χριστιανισμό. Ο χριστιανικός άντισιμιτισμός αποτελεί μιά άμεση αντίφαση της αγάπης σάν κατευθυντήριου κανόνα και μιά κακοήθεια πού στραγγαλίζει τήν άξιοπιστία του μηνύματος της Έκκλησίας. Είτε ένας παρόμοιος άντισιμιτισμός μπορεί, εύθέως, νά συνδεθεί μέ τό Όλοκαύτωμα είτε όχι, έδημιούργησε, ιστορικά, ένα κλίμα πού παρείχε τό πλαίσιο για κείνο τό διεστραμμένο άνοσιούργημα. Αυτό πού οι Χριστιανοί όφείλουν νά διδάσθουν είναι η μεγάλη άνάγκη πού έχουν για μετάνοια και ότι η αγάπη του Θεού, όντας άμέτρητη, άπαιτεί όπως ύπηρετούμε τους άλλους άνευ όρων, σάν λειτουργοί αυτής της αγάπης.

Τό ύπ' αριθμόν 2 στοιχείο για τους Χριστιανούς είναι η έκ νέου μορφοποίηση της περί άπολυτρώσεως αντίληψέως τους. Οι Χριστιανοί πάντοτε ήσαν άναγκασμένοι νά άγωνισθούν για νά γίνουν αυτού του κόσμου, άφου για τήν άμοιβή άτενίζουν πέρα κι έξω από τό παρόν και τό τώρα, προς ένα αιθέριο μέλλον. Όπως ο Ήσους ύπενθύμισε στό άκροατήριό του, άναφορικά μέ

τή βασιλεία: «ούδέ θέλουν ειπέι, Ίδού, έδώ είναι η Ίδού εκεί διότι Ίδού, η βασιλεία του Θεού είναι έντός ύμιν».¹⁴⁾ Η άπολυτρωση άποτελεί ένα μέρος των σημερινών συνθηκών της άνθρωπότητας. Κατά καιρούς η Έκκλησία συνέλαβε τουτό τό όραμα, πάλι συχνά, όμως, δέν τό συνέλαβε. Η ολοσχερής κτηνωδία του Όλοκαυτώματος θά πρέπει νά καταστεί ένας έπίμονος και άπαιτητικός κώδωνας κινδύνου πού καλεί τους Χριστιανούς νά ξυπνήσουν από τό λήθαργό τους προς μιάν καινούργια ένόραση του κόσμου, σάν τό χώρο της λυτρώσεως. Έπιπροσθέτως, άπολυτρωση δέν σημαίνει άπλώς μιά έλπίδα παρατάσεως της ζωής μέ τό μνήμα, αλλά στό νά προσδώσουμε στή φθαρτή φύση μας ένα σίσθημα άξιοπρέπειας και σκοπού, πού θά έναντιώνεται και θά ύπερνικά παρόμοιες άγριες επιθέσεις επί του άνθρωπισμού μας, όπως τό Όλοκαύτωμα και η σημερινή γραφειοκρατική τεχνολογία μας.

Τέλος, τό Όλοκαύτωμα θά πρέπει νά άποδείξει στους Χριστιανούς πόσον

όλέθριο είναι τό πρόβλημα του κακού. Τουτό τό πρόβλημα δέν θά ύπερνικηθεί μόνο μέσω μιάς «προσηλυτικής έμπειρίας», όσο σημαντική κι άν είναι σέ πολλές περιπτώσεις μιά τέτοια έμπειρία. Όπως μέ τήν αγάπη, τό πρόβλημα του κακού δέν μπορεί νά άφεθεί σέ κάποιον άφηρημένο επίπεδο όπου, άπλως, θά άντιπροσσωπεί μιά κατάσταση της άνθρώπινης ψυχής. Άντιθέτως, η πραγματική φύση του θά πρέπει νά προσδιορισθεί έντός των πλαισίων των άντιλήψεων, των προτύπων συμπεριφοράς και, άκόμα, των διανοητικών τάσεων και ρευμάτων για τή ζωή. Άπό τήν άλλη πλευρά, θά πρέπει νά έδραιωθούν τό άντίστοιχα έκείνα θετικά ύποκατάστατα των τριών αυτών κατηγοριών. Μέ άλλα λόγια ο Χριστιανισμός πρέπει νά καταστεί, σάν τόν Ίουδαισμό, μιά θρησκεία μέ έπιταγές έμπρακτης τηρήσεως και νά μήν παραμείνει άπλως στό επίπεδο της πίστεως. Υπό αυτή τήν άποψη τό «λοιπόν» του Παύλου στήν άρχή του 12ου κεφαλαίου της προς τή Ρωμαϊκή Έκκλησία έπιστολής του, πάντοτε μέ έντυπωσίασε σάν μιά από τίς σημαντικότερες μεμονωμένες λέξεις στήν Καινή Διαθήκη.¹⁵⁾ Στο σημείο εκείνο της έπιστολής του, ο Άπόστολος άρχίζει τήν άπαρίθμηση των πράξεων εκείνων πού άντιπροσσωπεί τον τρόπο ζωής ενός άληθινού ανθρώπου πίστεως. Αυτές είναι οι πράξεις πού κατανοούν τό πρόβλημα του κακού και πού ένσυνείδητα εργάζονται για τήν κατανίκησή του. Τέτοια πρέπει νά είναι η χριστιανική άντίληψη.

Συνοψίζοντας τουτό τό τμήμα επί των κατευθυντήριων γραμμών για διερεύνηση για τους Χριστιανούς, θά πρότεينا ότι η αγάπη και η λύτρωση άποτελούν τίς κύριες έκφραστικές άρχές της παραδόσεώς τους. Ιστορικά, αυτές οι άρχές, συχνά στεροούνται των συγκεκριμένων εκείνων έκφραστικών μέσων πού τό Όλοκαύτωμα άπαιτεί νά άνεύουμε προτού είναι πολύ άργα.

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΓΚΑΙΜΠΕΛΣ

♦ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 15

ρολίνο. Τά μεσημέρια κρυβόμαστε στό άντιαεροπορικά καταφύγια.

Λίγο μετά έχω σύσκεψη μέ τους συνεργάτες μου για τό έργο της προπαγάνδας. Δίνω κυρίως σημασία στό ότι πρέπει νά δουλέψουμε συγκεκριμένα και συστηματικά και νά επιδιώξουμε συγκεκριμένους στόχους. Οι ύπηρεσίες προπαγάνδας περιμένουν πολλά από τό κράτος, πού τους δίνει βέβαια άρεκέτά χρήματα και τους επιτρέπει έλευθερία κινήσεων. Άλλά η προπαγάνδα μας δουλεύει σχεδόν μέ πλακάτ και άπευθύνεται προς τίς μάζες χωρίς όμως και νά άγγίζει τόν κάθε πολίτη χωριστά.

Πρέπει πάλι νά κάνουμε τήν προπαγάνδα εκείνη πού κάναμε μιά φορά, όταν άγωνιζόμασταν για τήν κατάληψη της έξουσίας. Καί τότε είχαμε λίγα χρήματα και λίγους άνθρώπους αλλά η προπαγάνδα ήταν πολύ καλά οργανωμένη και μās δόληγε στη νίκη»

Σ' όλες τίς προβλέψεις του ο Ίωσήφ Γκaiμπελς, όπως και ο άρχηγός του, ο Χίτλερ, έπεσε έξω . . .

1. Σ.σ: Έθνικό Ίδρυμα του Ίσραήλ, άφιερωμένο στήν διά της έρευνας και άρχιεοθέτηση διαιώνιση της μνήμης των μαρτύρων του Όλοκαυτώματος. Η όνομασία του έμπνέεται από τόν Ήσαϊα, 56:5.

2. Σ.σ: όρα Σαμουήλ Β', 24:21 - 25

3. Σ.σ: 5 : 3

4. Σ.σ: όρα Λουκά, 17 : 21

5. Σ.σ: Τό προς Ρωμ. έδόφιο 12 : 1 έχει ως έξής: «Σας παρακαλώ, λοιπόν, άδελφοί, διά των οικτιρμών του Θεού, νά παραστήσετε τά σώματά σας θυσίαν ζώσαν, άγιαν, εύάρεστον εις τόν Θεόν, ήτις είναι η λογική σας Λατρεία».

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Από τις εκδόσεις Τερζοπούλου κυκλοφόρησε τό ιστορικό ντοκουμέντο, σε μορφή μυθιστορήματος, της **Φάνια Φενελόν**, «**Αναβολή για την ορχήστρα**».

Τό βιβλίο αυτό, πού έχει έπαινε-θεϊ από τή διεθνή κριτική (άποσπάσματα έχουν δημοσιεύσει κατά καιρούς τά ΧΡΟΝΙΚΑ), είναι μιά άληθινή δραματική ιστορία, πού έγινε στο στρατόπεδο του **Αουσβιτς - Μπίρκεναου**, δοσμένη κατά τρόπο λογοτεχνικό, έτσι ώστε ενώ έντυπασιάζει, δέν προκαλεί.

Στό είσηγητικό σημείωμα αναφέρεται:

«Στό γυναικείο στρατόπεδο του Αουσβιτς - Μπίρκεναου υπήρχε μιά ορχήστρα άποκλειστικά από γυναίκες. Τήν ιδέα είχε ο διοικητής του και τή διεύθυνση ή Άλμα Ρόζε άνηψιά του μεγάλου συνθέτη Γκούσταφ Μάλερ. Τό γεγονός ήταν γνωστό, χωρίς λεπτομέρειες.

Γιά πρώτη φορά ένα από τά έλάχιστα μέλη αυτής τής ορχήστρας πού επέζησαν, ή συγγραφέας, Γαλλοεβραία, Πρώτο Βραβείο του Κοινσερβατουάρ στο Παρίσι, πού είχε συλληφθεί και έκτοπισθεί γιά αντίσταση, διηγείται ολόκληρη αυτή τήν έκπληκτική ιστορία. Βγάζει στή σκηνή μαζί μέ τόν έαυτό της τά άλλα μέλη τής ορχήστρας (41) συνολικά) πού καθένα έχει τήν περιπέτειά του. Βλέπεις έδώ τήν ορχήστρα νά παίζει σέ κάθε άφιξη έκτοπισμένων, σέ κάθε άναχώρηση τών κομάντος. Βλέπεις τό μακάβριο δόκτορα Μένγκελε ν' άπολαμβάνει τήν ορχήστρα άνάμεσα σέ δύο «πειράματα» και τό διοικητή του στρατοπέδου νά κλαίει άκούγοντας τήν «Ονειροπόληση» του Σούμαν, έπειτα από κάποια ιδιαίτερη επίπονη «επιλογή». Βλέπεις κυρίως νά ζούν, νά κινούνται και κάποτε νά πεθαίνουν γυναίκες πού άποτελούν μιά «προνομιούχο» ομάδα μέσα στο στρατόπεδο έξοντώσεως, πού περιγράφει τόσο καλά ή Μαρί, ή γιατρός: Τή φίλη τους, τή μεγάλη Ιρέν μέ τό αγαθό χαμόγελο και τά άταχτα μαλλιά. Τήν μικρή Ιρέν, πού έμοιαζε ακόμα και στο Λάγκερ σά νά βρισκόταν σέ κατασκήνωση. Τή Φλορέτα, μέ τά αισθησιακά χείλη και τά πειράγματά της. Τή Τζένη και τά καμώματά της, του άλητοπαίδου.

ΦΑΝΙΑ ΦΕΝΕΛΟΝ ΑΝΑΒΟΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΧΗΣΤΡΑ

Τό ολοκαύτωμα τών Έβραίων
στό στρατόπεδο
ΑΟΥΣΒΙΤΣ - ΜΠΙΡΚΕΝΑΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α. ΤΕΡΖΟΠΟΥΛΟΥ

Τήν Έλσα πού εκρυβε τή θλίψη της κάτω από μιά φαινομενική ήρεμία. Τή Μάρτα, τόσο άπόμακρη και εύάλωτη. Τή Λότε και τόν ξέφρενο σεξουαλισμό της. «Σας κοίταζα κι έβλεπα καμουφλαρισμένα κάτω από τήν κωμωδία σας, νά διαγράφονται γιά μένα τά κλινικά συμπτώματα τής εξάντλησής σας. Άλλά πόσο παρήγορα είσαστε έσείς, τά κορίτσια του έκκλησιαστικού κόρου!...»

«Ένα άποκαλυπτικό ντοκουμέντο, όπου τό χιούμορ και ή άλλοφροσύνη συμπορεύονται».

Τό βιβλίο αυτό πρέπει άσφαλώς, νά τό άποκτήση ο κάθε Έβραίος.

Τό Δ.Σ. τής Ίσραηλιτικής Κοινότητας Άθηνών

Τό Δ.Σ. τής Ίσραηλιτικής Κοινότητας Άθηνών καταρτίσθηκε σέ σώμα ως έξης, μετά τήν εκλογή του από τή Γενική Συνέλευση τής 10 - 3 - 1980.

Δανιήλ Ί. Άλχανάτης πρόεδρος, Άλβέρτος Ρεϊτάν αντιπρόεδρος, Δαυίδ Έσκενάζης γενικός γραμματέας, Ραφαήλ Μωυσής Ταμίας, Σέμη Άσέρ, Δαυίδ Μπαττής, Μωϋσής Γαβριηλίδης, Σαμουήλ Ναχαμούλης, Άκης Ναμίας σύμβουλοι. Αναπληρωματικά μέλη εξελέγησαν: Δανιήλ Τζαφος, Ίωσηφ Κοέν, Λέων Γαβριηλίδης και Βίκτωρ Καμχή.

THE MONUMENT OF THE HOLOCAUST

The gift of Arbit Blatas to the Historic Ghetto of Venice
in memory of the Jews exterminated in the Nazi concentration camps

Inauguration

Friday April 25, 1980, 4:30 p.m.

Venice - Campo del Ghetto Nuovo

Dr. Mario Rigo, Mayor

Τό κείμενο τῆς προσκλήσεως, ἡ ὁποία υπογράφεται ὑπό τοῦ Δημάρχου Δρ. Mario Rigo.

Η ΠΟΛΙΣ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ ΤΙΜΑ ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ

Στίς 25 Ἀπριλίου 1980, στήν Πόλη τῆς Βενετίας ἔγιναν τά ἀποκαλυπτήρια τοῦ Μνημείου τοῦ ἀφιερωμένου στό Ὀλοκαύτωμα. Ὅπως εἶναι γνωστό, πολλές εὐρωπαϊκές πόλεις ἔχουν ἀναγεῖρει μνημεῖα γιά νά τιμήσουν τά 6.000.000 τῶν Ἑβραίων πού χάθηκαν στά χιτλερικά στρατόπεδα.

Πέθανε

ὁ Ἀβραάμ Ρεκανάτι

Στίς 5 Μαρτίου πέθανε, στό Τέλ - Ἀβίβ, σέ ἡλικία 94 ἐτῶν, ὁ Ἀβραάμ Ρεκανάτι, μιά ἀπό τίς πιά ἐξέχουσες ἡγετικές μορφές τῆς προπολεμικῆς Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητος τῆς Ἑλλάδος.

Γεννήθηκε στήν Θεσσαλονίκη καί τό 1930 ἐξελέγη ἀντιδήμαρχος τῆς πόλεως, πού ἐκείνη τήν ἐποχή εἶχε 60.000 Ἑβραίους, ἐπὶ συνόλου πληθυσμοῦ 180.000 κατοίκων.

Βαθύς γνώστης καί πιστός τηρητής τῶν κανόνων τῆς ἑβραϊκῆς θρησκείας, ὁ Ρεκανάτι ὑπῆρξε ὁ Μέντωρ τῶν Ἑβραίων τῆς Θεσσαλονίκης. Συνέχισε τήν ἀποστολή του στό Ἰσραήλ — τότε Παλαιστίνη — ὅταν μετανάστευσε ἐκεῖ τό 1933, προσπαθώντας νά ἀνυψώσει τό θρησκευτικό καί πνευματικό ἐπίπεδο τῶν ἐκεῖ Ἑλληνοεβραίων. Στό Τέλ - Ἀβίβ ἴδρυσε καί τή Συναγωγή Ρεκανάτι, πού συγκεντρώνει, ἐκτός ἀπό τά μέλη τῆς μεγάλης οἰκογένειας τῶν Ρεκανάτι, καί πάρα πολλούς παλαιούς Θεσσαλονικεῖς, πού τώρα ζοῦν στό Ἰσραήλ καί πού ἐξακολουθοῦν νά τηροῦν τό τυπικό τῶν συναγωγῶν τῆς Θεσσαλονίκης.

Τό ἐνδιαφέρον του γιά τόν Ἑβραϊσμό πού ζεῖ στήν Ἑλλάδα ἦταν μεγάλο καί συνεχές. Γι' αὐτό πολλές φορές, ἡ ἑλληνική ἑβραϊκή ἡγεσία ζητοῦσε τήν πολύτιμη βοήθεια του γιά νά σπουδάσουν στό Ἰσραήλ νέοι ἀπό τήν Ἑλλάδα, ραββίνοι καί ἑβραιοδιδάσκαλοι, γιά μετάκληση Ἰσραηλινῶν ἑβραιοδιδασκάλων στήν Ἑλλάδα κ.λ.π.

Δέν ἦταν ἀμελητέος καί ὁ ρόλος πού διαδραμάτισε στήν πολιτική ζωὴ τοῦ Ἰσραήλ, σάν παλιός βουλευτὴς τοῦ κόμματος τοῦ πρωθυπουργοῦ Μπεγκίν.

Μέ τήν εὐκαιρία τοῦ θανάτου του πολλές ἑλληνικές ἐφημερίδες ἔγραψαν γιά τή ζωὴ καί τό ἔργο του.

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

Γραφεῖα: Πειραιῶς 46, Ἀθήναι (106)

Τηλέφ. 52.29.153

Ἐκδότης: τό Κ.Ι.Σ. ἐκπροσωπούμενον ὑπὸ τοῦ Προέδρου του κ. Ἰωσήφ Λόβιγγερ, ὁ ὁποῖος εἶναι καί ὑπεύθυνος συμφώνως τῷ νόμῳ (Πειραιῶς 46 - Ἀθήναι).

Ἐπιμέλεια ἐκδόσεως: Νίκος Τσαπίδης, μέλος τῆς Ἑνώσεως Συντακτῶν Περιοδικοῦ Τύπου.

Ἐπεύθυνος φωτοσυνθέσεως: Κατσαοῦνης ΕΠΕ, Σπ. Δοντά 10, Ἀθήναι

● Ἡ ἀναδημοσίευσις κειμένων εἶναι ἐλευθέρη, μέ τήν προϋπόθεσιν ὅτι θά ἀναφέρεται ἡ πηγή: Περιοδικό «Χρονικά», Κεντρικοῦ Ἰσραηλιτικοῦ Συμβουλίου.

עץ חיים היא

Δένδρον ζωῆς εἶναι ἡ Τορά...

(Παροιμ. 3:18)